

Güncel Fıkıh
Problemlerinin
Çözümünde

Temel İlkeler ve Sözlük

Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR

Ankara, 2024

Güncel Fıkıh Problemlerinin Çözümünde Temel İlkeler ve Sözlük

Yazar

Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR

ISBN: 978-625-6444-34-8

1. Baskı

Mart, 2024 / Ankara

Matbaa, Satış, Yayınevi, Sertifika No: 46683

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 498

Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,

Baskı ve Cilt

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	5
GİRİŞ.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜNCEL FIKIH PROBLEMLERİNİN ÇÖZÜMÜNDE TEMEL İLKE VE ESASLAR

1. Yaşanılan Çağın Dilini ve Terimlerini Bilmek.....	14	3
2. Teknik Bilgilerden Azamî Ölçüde İstifade Etmek.....	15	
3. Fıkıh Külliyyatının Zenginliğinden Yararlanmak.....	16	
4. Güncel Kavramlara “Mevzuatta Yüklenen” Anlamı Bilmek.....	18	
5. Klasik Dönemde Tarihi Şartlar Özelinde Beyan Edilen İctihadları Günümüze Aktarmamak.....	20	
6. Yerel Şartları Dikkate Almak.....	21	
7. Fıkıhın Ele Alınan Konuya İlişkin Ana Esaslarını Göz Önünde Tutmak.....	25	
8. Fetvanın Suistimalini Önleyecek Tedbirler Almak.....	33	
9. Hükümlerin Delil ve Hikmetlerini Açıklamak.....	36	

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ FAKİHLERİNDE BULUNMASI GEREKEN TEMEL NİTELİKLER

1. Alan Bilgisinde Yeterlilik	40
2. Fikrî Özgürlük	41
3. Siyasî Şahıs ve Kurumlara Karşı Mesafeli Duruş	44
4. Çözüm Odaklı Yaklaşım	45
5. Çalışma ve Üretme Azmi	48
6. Teknoloji Bilgisinde ve İletişim Alanında Yeterlilik	50
7. Şahsiyetli Tutum ve Davranış	51
8. Güncel Haber ve Gelişmeleri Takip Etmek	52
9. Toplumu ve İnsanları Tanımak	53
Günümüzde İdeal Bir Fakih Portresi	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ FIKIH PROBLEMLERİ SÖZLÜĞÜ

Giriş	57
Sözlük	59
Güncel Kavramların Konulara Göre Tasnifi	147
Sonuç ve Öneriler	155

KAYNAKÇA	159
----------------	-----

ÖN SÖZ

Allah Teâlâ'ya sonsuz hamd ve senâlar olsun. Salât ve selâm ahlâk-ı hamide sahibi Resûlullah'a, âline ve ashabına olsun.

Müslümanların bu dünya hayatında başarılı olup, ebedî hayatta kazananlardan olabilmeleri için Yüce Yaratıcının emir ve yasaklarına riayet ederek hareket etmeleri gerekir. Fıkıh ilmi, helali ve haramı bilip ona göre hayatını şekillendirmeyi amaç edinenlere yol göstermeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle fıkıh, hem bu dünyada hem de ukbâda kazançlı olabilmenin esaslarının öğretildiği bir ilimdir.

Hayatın sürekli bir değişim ve dönüşüm içinde olması, Müslümanların hayatlarına sürekli yenilikler getirmek ve bu yeni uygulamalardan bir kısmının meşrû olup olmadığının araştırılması gerekli hale gelmektedir. Son dönemlerde kaleme alınan günümüz fıkıh problemleri, çağdaş fikhî meseleler, güncel hayata fetvalar isimli eserlerde aktüel karşılığı olan ve merak edilen yeni fıkıh meseleleri konu edinilmektedir. Çağdaş fıkıh problemlerinin belirli ilke ve metotlar çerçevesinde çözüme kavuşturulması elzemdir ve bu alan yeni kullanılmaya başlayan pek çok sözcüğün bilinmesini gerektirmektedir.

Bu eserde, güncel fıkıh problemleri kapsamında uyulması gereken temel ilke ve kurallar ile günümüzde kullanılan yeni sözcük ve terimlerin açıklanması hedef-

lenmektedir. Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde güncel fıkıh problemlerinin çözümünde dikkat edilmesi gereken temel esaslara yer verilmiştir.

İkinci bölümde yeni fıkıh meseleleri çözüme kavuşturması beklenen günümüz fakihlerinde bulunması gereken temel niteliklere ve donanımlara değinilmiştir. Böylelikle ideal bir fakih portresi çizilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise ekonomi, tıp, hukuk, siyaset, kamu yönetimi, helaller ve haramlar gibi oldukça geniş bir alanda bilinmesine ihtiyaç duyulan temel kavramların tanımlarına yer verilmiştir. Bu kavramların öğrenilmesi, hem ilimlerdeki gelişmeleri yakından takip edebilme-ye, hem de yaşanan hayat ve kullanılan dil ile bağlantı kurabilmeye yardımcı olacaktır. Sözlük bölümünde, kavramın tanımının alındığı kaynaklar dipnotta gösterilerek konu hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenlerin ilgili literatüre ulaşmasına katkı sunulmuştur.

Gayret kuldan, muvaffakiyet Allah'tandır.

Ahmet ÖZDEMİR

GİRİŞ

Fıkıh ilmi insanların doğru-yanlış, hata-isabet, günah-sevap olan davranışlarını konu edinen bir ilim olduğu için, İslâm'ın emir ve yasaklarına dikkat ederek yaşamak isteyen Müslümanlar olduğu sürece fıkıh hayatiyetini ve önemini koruyacaktır.

İnsanlığın yaşam şekillerinin ve imkânlarının hızlı bir değişim geçirdiği günümüzde fıkıh problemleri eskiye nazaran artarak devam etmektedir. Bu süreçte fıkıh ile hayat arasında sağlam bir bağın kurulabilmesi ve herhangi bir kopukluk yaşanmasına fırsat verilmemesi için çağımızdaki fakihlerin fıkıh problemleri doğuran sebepleri tespit ederek bu alanlardaki meseleleri çözme çabası içinde olmaları gerekir.

Günümüzde fıkıh problemi doğuran konuları en genel bir tasnifle; ekonomi, hukukî işlemler, siyaset-kamu yönetimi, sosyal konular, tıp-tedavi ve sağlık, helaller ve haramlar olarak belirlemek mümkündür.

Çağımızdaki ekonomik sistemlerin faize dayalı olması sebebiyle Müslümanlar hayatlarında bazen isteyerek bazen de istemeyerek faizli işlemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Özellikle bankacılık sektörü kapsamındaki soruların ekseriyeti faiz yasağı ile ilgilidir.

Banka mevduatı, yatırım teşviki, kredi kartı ile alış veriş, katılım endeksi, çek, vadeli işlemler, maaş promosyonu, kredi dosya masrafı...

Tüm dünyada hızlı bir büyüme ivmesi yakalayan katılım bankacılığı sektörü faizsiz işlemlerden kaçınmak isteyen insanlar için bir alternatif konumdadır. Bununla birlikte katılım bankalarının yaptığı işlemler, fıkha uygunluğu bakımından zaman zaman güncel fıkıh sorularının temelini oluşturmaktadır.

Katılma hesabı, murâbaha, müşâreke, sukûk, leasing, emek-sermaye ortaklığı, katılım fonu...

Dünyada itibarî değere dayanan kâğıt para sisteminin hâkim olması kırılğan ekonomik yapılarda paranın büyük oranda değer kaybı sorununu doğurmuştur. Bu zarara uğramamak için insanların başvurduğu yöntemler çağdaş fıkıh soruları olarak sorulmaya başlanmıştır. Bu alana hâkimiyet için yeni pek çok kavramın bilinmesi gerekmektedir.

Altın hesabı açmak, altın günü yapmak, banknot, deflasyon, enflasyon farkını talep etmek, döviz ticareti yapmak, devalüasyon, dövize çevrilebilir mevduat, kripto para, altına dayalı kira sertifikası...

Çağımızda iletişim imkânları bakımından devasa ilerlemeler ve teknolojik gelişmeler, ticaret yapma şekillerinde eskiden olmayan yeni uygulamaları hayatın kaçınılmaz bir parçası haline getirmiştir. Bu gelişmelere dayalı olarak pek çok yeni fikhî mesele ortaya çıkmıştır.

EFT yapmak, e-ticaret, debit kart sistemi, dijital para, POS cihazı ile işlem, yurt içi ve yurt dışı borsalarda işlem yapmak, networking market, teverruk...

İleride yaşanması muhtemel risklere ve zararlara karşı önceden tedbir almayı ve güvence sağlamayı hedefleyen sigorta akitleri ilk ortaya çıktığından günümüze

kadar lehte ve aleyhte görüşlerin olduğu bir konudur. Gündelik hayatta yaygınlığı günden güne artan sigorta akitleri pek çok fikhî sorunun kaynağı olmuştur.

Bireysel emeklilik sistemine katılmak, sigorta acenteliği, kas-ko, işsizlik sigortası, katılım sigortacılığı, retekâfûl, kloz, re-asürans...

Akitle doğan yükümlülüklerin tarafların yaptığı anlaşmaya uygun bir şekilde ve zamanında yerine getirilmesi ideal bir durum olmakla birlikte; zaman zaman ihmal, kusur veya mücbir sebeplerden dolayı sorumlulukların yerine getirilememesi de söz konusu olabilmektedir. Bu tür olumsuz sonuçlara ilişkin alınan tedbirler -daha önce fıkıh kitaplarında zikredilmeyen tedbirleri de ihtiva ettiğinden dolayı- güncel fıkıh problemi olarak karışımıza çıkmaktadır.

Beklenmeyen durum, cezaî şart, gecikme cezası, manevî tazminat, manevî zarar, temerrüt faizi, protesto...

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş yapılması olumlu pek çok değişikliklere sebep olmasının yanında daha önce mevcut olmayan yeni soruları ve sorunları da doğurmuştur. İnsan ve toplum hayatını doğrudan ilgilendiren bu problemler fıkıhın da ilgi alanına girmektedir.

Grev, lokaot, haksız rekabet, sendika, kartel, moda, patent hakkı, tröst...

Sınır ve kural tanımadan para kazanma hedefi, pek çok yeni iktisadî uygulamayı gündeme getirmiştir. Bu uygulamalardan bir kısmı fıkıh ilkelerine göre meşrû iken bir kısmı ise meşrûiyet problemi taşımaktadır. Helal yollardan para kazanma bilincinde olanlar caiz olan iş-

lemleri öğrenmek için fakihlere başvurumaktadırlar. Bu sebeple bu yeni işlemlerin tanınması oldukça önemlidir.

Arbitraj, açığa satış işlemi, faktoring, forex, forfaiting, forward, hasılat kirası, hava parası, isticrâr, kaldıraç, kira sertifikası, türev işlemler...

Devletler hem para piyasasını kontrol etmek, hem de kamu finansmanını sağlamak üzere ekonomi sisteminde etkin olarak rol almaktadırlar. Fıkıh kitaplarında çoğunlukla yer almayan bu güncel kavramların fakihler tarafından bilinmesi gerekmektedir.

Dalgalı kur rejimi, merkez bankası, munzam karşılık, hazine bonusu, fiyat istikrarı, fiyat kontrolü, gelir ortaklığı senedi...

Hukuk alanında eskiden beri yerleşmiş ıstılahların kullanılması tercih edildiği için, güncel kavramlar diğer alanlara göre nispeten daha azdır. Bununla birlikte güncel uygulama olarak insan hayatına dâhil olan bazı yeni hukukî kavramlar da mevcuttur.

Devremülk hakkı, kat mülkiyeti, telif hakkı, ipotek, zamanaşımı...

Ülkelerin mevzuatlarında evlenen çiftlerin evlilik öncesinde ve evlendikten sonra edindikleri malların hukukî statüsünde pek çok farklı uygulamalar yer almaktadır. Bu konulara ilişkin fikhî çalışmalarda güncel kavramların bilinmesine ihtiyaç vardır.

Mal rejimi, mal ayrılığı, mal birliği, mal ortaklığı...

Adli işlemlerin yürütülme süreci ve hakların tespiti aşaması ile ilgili bilinmesi gereken kavramlar bulunmaktadır.

Adlî tıp, celpnâme, tescil, grafoloji, noter, hükümlü, bilirkişi...

Yeme, içme ve kullanma bakımından meşrû olup-olmadığı öğrenilmek istenilen birçok nesne ve eşya bulunmaktadır. Fakihlerin bu kavramlara yüklenen manayı bilerek fetva vermeleri gerekmektedir.

Elektronik sigara, kafein, jelatin, kât bitkisi, malt, dövme, nikotin, şellak, gıda katkı maddesi, kısırlaştırma...

Günümüz dünyasında uluslararası ilişkilerde nitelik ve nicelik olarak eskiye nazaran büyük değişimler ortaya çıkmıştır. Devletlerin yapıları ve yönetim işlemleri bakımından da yeni birçok kavram toplumların hayatına dâhil olmuştur. Fıkıh kitaplarında zikredilmeyen bu alandaki yeni pek çok kavramın bilinmesi çağımızın insanların soru ve sorunlarına cevap verebilmek için gereklidir.

Ambargo, demokrasi, kabotaj, emperyalizm, kitle imha silahları, tabiiyet, ulus devlet, vize, kuvvetler ayrılığı, referandum, ombudsman...

Batı kültür ve medeniyetinin İslâm dünyası üzerindeki etkileri, pek çok güncel kavramın İslâm toplumlarının hayatına girmesinde ve birçok fıkıh probleminin doğmasında aktör olmuştur.

Feminizm, Noel, yaş günü, yılbaşı, laiklik, flört, beyin göçü...

Bilim ve teknolojiye gelişmelere bağlı olarak tıp alanında devasa boyutta bir değişim yaşanmış ve eskiden bilinmeyen pek çok tedavi yolları ortaya çıkmıştır. Tıpta tanımı yeni yapılan bazı hastalıkların güncel fıkıh problemleri ile irtibatı söz konusu olmaktadır. Bu gelişmelerden bir kısmı meşrûiyet sınırları bakımından bir kıs-

mı ise tahareti sağlama şartları veya ruhsatın kapsamı ve çeşitli ibadetlere etkisi bakımından fakihlere soru olarak sorulmaya başlanmıştır. Bu sebeple bu alandaki güncel kavramları bilmek gerekmektedir.

Anestezi, botoks, diyaliz, epilasyon, estetik ameliyat, gen bankası, organ nakli, kemoterapi, varis çorabı, paranoya, demans, obsesyon...

Burada sunulan örnekler de göstermektedir ki, birçok farklı ilmî disiplinlere ait meseleler fakihlerin karşısına çözüm bekleyen soru olarak çıkmaktadır. Bu kadar geniş kapsamlı bir alanda hata yapmadan hüküm verebilmek için dikkat edilmesi gereken temel ilkeler bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜNCEL FIKIH PROBLEMLERİNİN ÇÖZÜMÜNDE TEMEL İLKELER

Fıkıh ilminin temel görevi, fert ve toplum hayatının İslâm dininin çizdiği sınırlar ve ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde yaşanabilmesi için hükümler beyan etmektir. Bu görevin sağlıklı bir şekilde yerine getirilebilmesi için fıkıh ile hayat arasında sıkı bir irtibatın kurulması zorunludur.

13

Fıkıh hayat ile birlikte yürüdüğü ve yaşanan problemlere çözümler ürettiği sürece kendi misyonunu yerine getirmiş olacaktır. Bunun sağlanabilmesi için güncel fıkıh problemlerinin çözümünde uygulanacak yeni metodolojilere ihtiyaç olduğu gibi, çağımızdaki fakihlere yeni sorumluluklar da yüklenmektedir.

Günümüz fıkıh problemlerinin çözümünde göz önünde tutulması gereken temel ilkeler; yaşanan çağın dilini ve terimlerini bilmek, uzmanlık isteyen konularda teknik bilgi sahiplerinden istifade etmek, tek bir mezhep görüşü ile sınırlı kalmayıp sorunların çözümünde tüm ictihadlardan yararlanmak, mevzuatlarda kavramlara yeni bir anlam verilmişse veya zaman içinde kavramların muhteviyatında değişiklik olmuşsa bu durumun farkında olmak, klasik dönem ictihadlarından tarihî şartlar özelinde beyan edilenler ile çağlar üstü olup tüm

zaman ve mekânlara hitap edenleri ayırmak, meselelere çözüm odaklı yaklaşmak, bölgenin örfünü ve yerel şartları dikkate alarak hükümler vermektir.

Fıkıhın ele alınan konuya ilişkin ana esaslarının bilinmesi de hikmet-i teşrî'ye uygun hükümler verebilmek için gereklidir.

1. Yaşanılan Çağın Dilini ve Terimlerini Bilmek

Toplum hayatındaki değişime ve gelişime bağlı olarak, kullanılan dile yeni kavramların ve sözcüklerin girmesi kaçınılmazdır. Bunun yanında teknolojideki yeni keşifler, tüm ilim dallarındaki ilerlemeler de yeni pek çok terim ve tanımları insan hayatına dâhil etmektedir.

14

Günümüzde fakihler ekonomiden siyasete, tıptan astronomiye, anayasa hukukundan uluslararası ilişkilere kadar oldukça geniş bir yelpazede sorularla muhatap oldukları için farklı ilim dallarında sıklıkla kullanılmaya başlayan yeni terimleri ve kavramları bilmeye ihtiyaç duymaktadırlar.

Her bir uzmanlık alanına ait tüm ıstılahların bilinmesi elbette imkânsızdır. Ancak aktüel olarak kullanılan, entelektüel bilgi sahibi fertlerin aşına olduğu kavramları fakihin bilmemesi ciddi bir eksiklik olacaktır. Bu bilgi birikiminin sağlanabilmesi için farklı ilmî disiplinlere ait metinlerin okunması, gündemdeki tartışmaların takip edilmesi ve yaşanılan bölgedeki gelişmelerin yakından izlenmesi gerekmektedir.

Bunun yanında farklı ilim dallarına ait gündelik hayatta kullanılmaya başlanan terim ve kavramların ele alındığı

sözlük çalışmaları çağın dili ve terimleri hakkında bilgi sahibi olmaya yardımcı olacak kaynaklardandır.¹

2. Teknik Bilgilerden Azamî Ölçüde İstifade Etmek

Güncel fıkıh problemi olan pek çok husus; ekonomi, tıp, kimya, bilişim teknolojisi gibi alanlarla irtibatlı olmaktadır. Her biri ayrı uzmanlık gerektiren bu alanlarda soruların bir soruya doğru cevap verebilmek için öncelikle yapılması gereken, mevzuun doğru anlaşılmasıdır. Bunu sağlamanın yolu, ilgili bilim dalı uzmanlarının teknik bilgilerinden azamî ölçüde istifade etmektir.

Geçmiş dönemin bilgi düzeyine bağlı olarak ilmî ve tecrübi bir takım noksan bilgilere dayanan hükümler vardır. O dönemin fakihleri bu konularda verdikleri hükümlerden dolayı mazurdur. Çünkü onların kendi çağlarını geçme mükellefiyeti yoktur. Ancak bugün bu eksik ve yanlış bilgilere dayalı hükümler verilirse mazur olma imkânı yoktur.²

Teknik ve ilmî bilgilerden istifade etmenin gerekli olduğunu gösteren pek çok örnek vermek mümkündür:

Alkol ile ilgili fetva verirken, kimyadaki alkol çeşitlerini bilip etil alkol ile diğer alkollerin birbirinden ayrılması gerekir.

Hamileliğin en uzun müddetini tespit ederken tıp bilgisinden istifade edilmelidir.

¹ Bu eserin üçüncü bölümünde farklı bilim dallarına ait temel kavramlara ilişkin sözlük çalışmasına yer verilmiştir.

² Yusuf el-Karadâvî, *İslâm Hukuku Evrensellik-Süreklilik*, çev. Yusuf Işıcık-Ahmet Yaman (İstanbul: Marifet Yayınları, 1997), 158-160.

Altın hesabı ile ilgili fetva verirken, bankaların altın hesaplarını işletim süreçleri bilinmelidir.

Bir kişinin öldüğüne karar verirken, tedavide kök hücrenin kullanılması veya tüp bebek tedavisi hakkında fetva verirken tıp ilminin verilerinden yararlanılmalıdır.

Forex ile ilgili fetva verirken, forex piyasasında yaygın olan uygulamaların bilinmesine ihtiyaç vardır.

Güneş ve ayın hareketlerinin hesaplanmasında astronomi uzmanlarının teknik verilerinden yararlanılmalıdır.

Sukûk hakkında fetva verirken, sukûk ihraç eden kurumların uygulamaları ve işlemin hukukî altyapısı bilinmelidir.

Bireysel emeklilik hakkında sorulan sorulara cevap verirken sisteme yatırılan parayı değerlendirme işlemleri hakkında bankalardan bilgi alınması gerekmektedir.

Estetik ameliyatlara hakkında görüş beyan ederken, bahse konu olan ameliyatın tedavi kapsamına girip girmediği uzmanından öğrenilmelidir.

Teşvik kredisi hakkında fetva verirken, devletin teşvik kredisi verme şartlarının bilinmesi gerekmektedir.

3. Fıkıh Külliyyatının Zenginliğinden Yararlanmak

Hicrî üçüncü yüzyılda, fıkıh mezheplerinin teşekkül sürecinin büyük ölçüde tamamlanmasının ardından, bir mezhebe bağlı kalarak hayatı sürdürme anlayışı toplumlarda hâkim olmuştur.

Hukukî istikrarı sağlama, müctehid imamlara bağlılık gösterme, mezheplerin teşekkül dönemindeki fıkıh tedvinini yeterli görme, vakıf ve kamu imkânlarından

yararlanma gibi pek çok etkenler sebebi ile mezhep kelimesi bir müctehidin gittiği yol, savunduğu görüş anlamının ötesine geçerek mensupları, ortak hedefleri, eserleri ve mücadele alanları olan toplumsal bir grup anlamını kazanmıştır. Bu süreç, fakihlerin “bize göre” diyerek mensup olduğu mezhep sınırları içinde fikhî bilgi üretimi sonucunu doğurmuştur.

Mezhepleşmenin oluşmasından başlayıp, miladi 19. yüzyıla kadar insanlık tarihi incelendiğinde insanların hayatında büyük değişimlerin yaşanmadığı, sahip olunan imkânlar bakımından uzunca bir sürenin nispeten durağan olduğu görülmektedir. Bu durum yaklaşık on asır boyunca tek bir mezhep sınırları içinde kalarak fıkıh ile hayat arasında irtibatın fazla problem çıkmadan sürmesini sağlamıştır.

17

Miladi 19. yüzyıldan itibaren sanayileşme, ulaşım, teknoloji, tıp, astronomi gibi pek çok alanda ilerlemeler ve keşifler gerçekleştirilmiş ve artan bir ivmede bu süreç devam etmektedir. Bu durum insan hayatına hem yeni teknolojik imkânlar sunmakta, hem de iletişimin artması ile küreselleşen bir dünya düzenine sebep olmaktadır.

Devasa boyutta yaşanan bu gelişmeler fıkıhın hayata çözümler bulma, hayatla beraber yürüme misyonunda yeni bakış açılarını zorunlu kılmaktadır. Artık tek bir mezhep görüşünden istifade ederek yeni meselelere çözüm bulmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

Bir kişi tek bir mezhebi esas alarak hayatını sürdürmeyi tercih edebilir. Ancak tüm insanlığa hitabeden fikhî çözümler sunabilmek için fıkıh külliyyatının zenginliğinden yararlanılması kaçınılmaz bir gerçekliktir.

Günümüzde, İslâm dünyasındaki kurumsal vasıf taşıyan fıkıh akademileri ve fetva kurulları ile şahıs bazındaki fıkıh çalışmaları incelendiğinde yaygınlıkla uygulanan metodun tek bir mezhep sınırları içinde kalmayıp, tüm mezheplerden hatta mensubu kalmamış mezheplerin görüşlerinden istifade etme olduğu görülmektedir.

Burada işaret edilen husus, fetva ehliyetine sahip olanların tek bir mezheple zorunlu olarak kendini bağlı tutmadan tüm müctehidlerin ictihadlarından ilmî metotlar çerçevesinde istifade ederek sorunlara çözüm bulma gayreti içinde bulunmasıdır.

Fıkıh külliyyatının zenginliğinden yararlanmanın gelişigüzel ve şahsî menfaat eksenli olmaması gerektiği açıktır. Fakihlerin görüşlerinden istifade ederek fetva verirken dinin temel hedef ve gayelerinin gözetilmesi, hikmet-i teşrî'ye aykırılık taşımaması, tarihî ictihadların evrensel vasıflı olarak görülmemesi gibi metodolojik kurallar çerçevesinde hareket edilmesi gerekmektedir. Bahsi geçen bu kurallar ilmî birikim ve yeterlilik isteyeceği için fıkıh bilgisine sahip olmayanların, fakihlerin görüşlerini istediği gibi alıp uygulaması hatalı hükümlere/yorumlara yol açacaktır.

4. Güncel Kavramlara “Mevzuatta Yüklenen” Anlamı Bilmek

Ülkelerin yasal mercileri hazırladıkları mevzuatlarda zaman zaman bazı kavramlara ilişkin tanımlamalarda bulunmaktadır. Bu tanım, bazen kelimenin ilk duyulduğu zaman anlaşılan mana dışında bir anlamı ifade edebilmektedir. Fakihlerin hatalı hükümler vermemesi için bu ayrımı bilmesi gerekmektedir. Aksi durumda

muhatapların sıhhatli bir şekilde karşılıklı iletişim kuramaması sonucu doğacaktır.

“Alkolsüz İçecek” denildiğinde ilk etapta içinde hiç alkol bulunmayan içecek anlaşılmakla birlikte, bu tanım mevzuatta hacimsel olarak %0.5’ten az etanol içeren içeceği ifade etmek üzere kullanılmaktadır.³

“Yasal Faiz Oranı” denildiğinde meşrû bir faiz oranı anlaşılmakla birlikte burada kastedilen faizin yasal kabul edildiği ülkelerdeki tarafların uyumazlığı durumunda yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre belirlenen faiz oranıdır.

“Döviz Çevrilebilir Mevduat” kavramı çok geniş çerçevede anlaşılmaya müsait olmakla birlikte Türkiye’de bu kavram ile TL’ye çevrilirken kur garantisi taşıyan ve Avrupa para piyasaları faiz oranından daha yüksek faiz verilen mevduat kastedilmektedir.

“Gelir Ortaklığı Senedi” mevzuatta çerçevesi çizilen senetler için kullanılan bir senet türüdür. Fıkıhî hükmü açıklanırken bu özel anlamı dikkate alınarak konunun tahlil edilme mecburiyeti bulunmaktadır.

“Koruyucu Aile” ile kastedilen bakıma ihtiyaç duyan çocuklara hizmet sunan ve mevzuatta öngörülen şartları taşıyan ailelerdir.

“Kredi Dosya Masrafı” Merkez Bankasının gerekli gördüğü durumlarda artırma ve azaltma yetkisi olduğu mevzuatla belirlenmiş kredi tahsis ücreti anlamını ifade etmektedir.⁴

³ Resmî Gazete, Sayı: 24888, Tarih: 26. 09. 2002.

⁴ Resmî Gazete, Sayı: 31061, Tarih: 07. 03. 2020.

“*Murâbaha*” fıkıhta malın belirli bir kâr konarak satılmasını ifade etmekle birlikte katılım bankacılığında murâbaha, sermaye sağlayan finansal kurumların kredi vermek yerine müşterinin almak istediği bir ürünü ya da varlığı üçüncü bir taraftan satın alıp maliyetin üzerine kâr ekleyerek müşteriye sattığı bir sözleşme türü olarak tanımlanmaktadır.⁵

“*Maaş Promosyonu*” denildiğinde promosyon kelimesinin sözlük anlamı muhtevastaki özendirme amacıyla verilen herhangi bir hediye değil; bankanın kendisine yatırılan yüklü miktardaki maaş paralarından belli bir süre yararlanması karşılığında ödediği para kastedilmektedir.

5. Klasik Dönemde Tarihî Şartlar Özelinde Beyan Edilen İctihadları Günümüze Aktarmamak

Klasik dönemde fakihler, kendi dönemlerinde hayat ile fikhî bilgi arasında sağlam bağlar kurarak çözümler üretmiş ve toplumla beraber yürüyen hatta bazen toplumun önünde olan bir fıkıh bilgisi zenginliğini sağlamışlardır. Ortaya konulan emek takdire şayan ve çok kıymetlidir. Ancak geçen zaman ve değişen dünya ölçeğinde fikhî bilgide değişim ve gelişim kaçınılmazdır.

Bugüne kadar oluşmuş fıkıh kültürü ve mirasının, zaman, mekân ve toplumsal algıdaki farklılıklardan dolayı günümüz insanına olduğu gibi aynen sunulması yerine tarihî olan ile olmayanı ayırarak sunmaya ihtiyaç vardır. Aksi durumda fıkıh yanlış anlama ve anlatma problemi başta olmak üzere daha birçok problemin ortaya çıkması söz konusu olabilecektir.

⁵ <https://katilimsozluk.tkbb.org.tr>

Fıkıhın canlılığının sağlanabilmesi için klasik dönemde beyan edilen icthadlardan taabbudî nitelikte olmayan icthadlar iftâ kaynağı olarak kullanılırken bu hükümlerin kime-ne zaman-hangi şartlarda ve niçin verildiği göz önüne alınmalıdır. Böyle davranılmadığında, günün şartlarına cevap vermeyen, dinin maksat ve hedeflerine aykırı fetvaların ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Fıkıh kitaplarında uluslararası ilişkilerin dârülislâm-dârülharp denkleminde ele alınması, kadınların sosyal konumu ve cemiyet hayatına iştiraki, evlenmede asgarî yaş sınırı, ispat vasıtası olarak şahitlerde aranan şartlar, ülkedeki gayri müslim vatandaşların haklarındaki kısıtlılıklar gibi birçok mevzunun tarihî şartlar göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir.⁶

6. Yerel Şartları Dikkate Almak

Yerel şartları dikkate alma konusu ile –bir önceki başlıkta ele alınan- klasik dönem icthadlarından tarihî olanları ayırma arasında fark vardır. Yerel şartların dikkate alınmasında aynı zaman diliminde yaşayan iki farklı bölge için birbirinden farklı hükümler belirlemek, akdın sıhhati için ilave şartlar kabul etmek söz konusudur. Klasik dönem icthadlarından tarihî nitelikte olanları ayırma ile kastedilen ise, günümüzde uygulama imkânı bulunmayan tarihî vasıflı icthadları iftâ faaliyetinde kullanmamaktır.

Fıkıh kitaplarındaki teorik bilgiyle, yaşanan ülkenin şartları her zaman mutabık olmamaktadır. Yapılması

⁶ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Özdemir, “Tarihî Şartlar Özelinde Beyan Edilen İctihadların İftâ Kaynağı Olarak Kullanılması Problemi”, *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9/2 (Aralık 2023), 1543-1562.

gereken fıkıhın sunduğu bilgilerin teorik düzlemde işlenmeye devam edilmesinin yanında, ülkelerin durumuna göre değişen “Yerel Fıkıhî Bilgi” üretilmesi, sürüp gitmekte olan hayata fıkıhî dokunuşlar ve çözümler sunulmasıdır.

Bu kapsamda ortaya konulan görüşler yerel şartlara göre belirlendiği için sadece o bölgelerde yaşayanlar için geçerli olup, aynı şartlara sahip olmayan başka ülkelerde yaşayanların bu hükümleri taklit edip uygulamaları isabetli olmayacaktır.

Yerel şartların dikkate alınmasına dair pek çok örnek vermek mümkündür:

22 Türkiye’de tek eşle evlilik esas olup, kanunî prosedüre uyulmadan yapılan nikâhlar geçersiz kabul edilmektedir. Böyle bir ortamda fıkıh kitaplarındaki şahitlerin huzurunda irade beyanı ile nikâh akdinin kurulacağı bilgisinin birebir aktarılması hakların zayi olması, tarafların ve ailelerin mağduriyeti, doğacak çocukların zarar görmesi gibi birçok olumsuz sonuçlara sebep olabilmektedir.

Türkiye için üretilecek fıkıhta, kitaplardaki nikâh akdinin inikad/sıhhat şartlarına dair verilen bilgiler eksik ya da yanlış olduğu için değil mevcut şartlarda uygulanması İslâm Hukukunun genel hedef ve ilkeleri ile bağdaşmayacağından hareketle yeterli görülmeyip ilave şartların mevcudiyeti kabul edilecektir. Buna göre hareket edildiğinde, Türkiye’de resmî kayıt altına alınmadan kıyılan nikâhlar fıkhen bâtıldır hükmü verilecektir. Bu hükmü vermenin meşrûiyet zemini usûl ilmindeki sedd-i zerâî ve maslahat ilkelerinde bulunmaktadır.

Bu yaklaşım benimsendiğinde, bir akdin sıhhat şartı olarak tüm dünyada genel geçerliliği olan ortak şartların yanında, yaşanan bölgeye göre değişen sıhhat şartlarının da olabileceği kabul edilmiş olacaktır. Yukarıdaki örnekten hareket edersek Türkiye’de resmî kayıt nikâh akdinin sıhhat şartı olarak kabul edilirken, devlet örgütlenmesinin tam teşekkül etmediği, bürokrasinin yerleşmediği sahra kültürünün hâkim olduğu toplumlarda nikâh akdinde resmî kayıt bir şart olarak öngörülmecektir.

Evlenme akdinde 18 yaş altındaki evliliklerin yasal kabul edilmediği, toplumun örf-âdetinde küçüklerin evlendirilmesinin bulunmadığı, sorumluluk bilincinin daha geç yaşta kazanıldığı, evliliğin temel eğitim süreçlerinin tamamlanmasına mani olduğu toplumlarda küçük yaşta evliliklerin fıkhen geçersizliğine hükmetmek isabetli olacaktır. Buna karşılık olarak; ortalama insan ömrünün kısa olduğu, küçüklerin evlendirilmesinin örf-âdet olarak genel kabul gördüğü, konuyla ilgili yasal mevzuatın olmadığı, devlet sisteminin tam teşekkül etmediği ve geniş aile yapısının hâkim olduğu toplumlarda 18 yaş altındaki evlilikler için ise fıkhen geçerli hükmünü vermek mümkün olacaktır.

Yerel şartlar dikkate alınarak hareket edildiğinde bir akdin sıhhat şartlarını yaşanan bölgelere göre farklı belirlemek dolayısıyla da aynı meselede birbirinden farklı hükümler vermek söz konusu olacaktır.

Hz. Peygamber’in at yetiştirmeye ve at yarıştırmaya teşvik etmesi⁷ sebebiyle bu faaliyet normalde teşvik

⁷ Nesâî, Hayl, 14, 3568.

edilmesi gerekirken; at yarışlarının kumar ve bahis ile birlikte yürütüldüğü toplumlarda sedd-i zerâî delilinden hareketle bu faaliyetten sakındırmaya yönelik fetva verilebilecektir.

Fıkıh kitaplarında ihtiyar dede ya da ninenin elini tutma dışında kadınla erkeğin tokalaşmasına cevaz verilmemektedir. Genel kural olarak birbirine yabancı erkek ve kadının tokalaşmasının yasak olduğu ifade edilmeye devam etmekle birlikte; resmî ve protokol icabı tokalaşmanın sıradanlaştığı, kadın ile erkeğin tokalaşmasından dolayı ortaya çıkabilecek olumsuzlukların minimum seviyeye indiği ülkeler için genel kuralın yanında, çerçevesi çizilen belirli sınırlar dâhilinde özel hükümler vermek mümkün olabilecektir.

24

Fıkıh kitaplarında ataerkil toplum yapısına göre düzenlenen konuların farklı toplumsal yapılarda birebir aynı hükümler ile tatbiki yerine, bireyselliğin ve şahsî karar özgürlüğünün yaygınlaştığı günümüzde değişen toplum yapıları için en hakkaniyetli çözümlerin sunulması isabetli olacaktır.

Erkeklerin ehl-i kitap kadınlarla evliliği meselesinde, korunması gereken değerlerin aşıldığı, doğan yeni neslin itikadî problemler içinde kaldığı toplumlarda fıkhen bu tür evliliklere meşrûiyet tanımamak gerekirken; bahsi geçen mahzurların olmadığı toplumlarda ise bu evlilikler meşrû olarak görülebilecektir.

Evli çiftlerin doğum kontrolüne başvurmaları normal şartlarda bir sakınca barındırmazken; sistematik asimile politikası altında kalan ve Müslüman kimliğinin korunması için artan nüfusa ihtiyaç duyulan toplumlarda

doğum kontrolü yapmanın fıkhen mahzurlu olacağı hükmü verilebilecektir.

7- Fıkıhın Ele Alınan Konuya İlişkin Ana Esaslarını Göz Önünde Tutmak

Fıkıh kitaplarında mevcut olan hükümlerden yola çıkarak tümevarım metodu kullanılarak bir alana ilişkin temel esasları tespit etmek mümkündür. Güncel bir meselenin çözümünde bu ilkelerin göz önünde tutulması, fıkha uygun sonuçlara ulaşmada yardımcı olacaktır.

Sınırları belirleyen köşe taşı mesabesinde olan bu ana esaslar, fakihin isabetli kararlar vermesini ve çerçevenin dışına savrulmamasını sağlayacaktır. Bir manada ulaşılan sonuçların fıkıh külliyatı birikimi ile sağlamasının yapılmasına imkân sunacaktır.

25

Ana merkezden uzaklaşmaya ve etrafa savrulmaya sebep olan hükümler fert ve kamu nezdinde fazla itibar bulmazken, ana eksen içinde kalan hükümler daha kolay bir şekilde benimsenebilecektir.

Bu bölümde ana esas ve kural olarak takdim edilen maddelerden bir kısmı üzerinde ittifak vardır. Bir kısmı ise fakihlerin farklı telakkilerinin olduğu konulardır. Buradaki ilkelerin geçerliliği için ayrıntılı şartların ve belirli fikhî gerekçelere dayalı olarak istisnaların olabileceği unutulmamalıdır.

İbadetler

İbadetlerde taabbudîlik esastır. Bu sebeple “işittik itaat ettik” yaklaşımına sahip olunmalıdır.

İbadetlerde nassa dayalı belirleme temeldir. İbadet ko-

nularında yenilik getirmeye çalışmak bidate düşmeye sebep olacaktır.

İbadetlerin geçerliliği için sahih bir niyet gereklidir. İbadetlerin gönül rızası ile eda edilmesi esastır.

İbadetler için belirlenen şekil şartları –ruhsat hükümlerini gerektiren bir durum olmadığı sürece- yerine getirilmelidir.

İbadetlerde geçerlilik için bir cevaz sınırı belirlenmesinin yanında, efdal olana yönlendirme de bulunabilmektedir. Bu yüzden zorunluluk (farz-vacip), hükümlerinin yanında daha güzel şekli tavsiye (sünnet-müstehap) hükümleri de bulunmaktadır.

İctihadın üç türü olan fehm, kıyas ve maslahat ictihadlarından ibadetler sahasında en çok fehm (nassı anlama ve yorumlama) ictihadına başvurulur. Fıkıh konuları içinde kıyas ve maslahat ictihadının en az tatbik edildiği alan ibadet konularıdır.

Farz olan ibadetler normal şartlar altında herkesin üstesinden gelebileceği ve güç yetirebileceği niteliktedir.

İbadetlerin edasında kişinin zorlukla karşılaşması ya da sıkıntıya düşmesi durumunda ruhsat hükümleri devreye girmektedir.

Nafile ibadetlerde güç ile sorumluluk arasındaki denge doğru kurulmalı, kişiler üstesinden gelemeyeceği ve devam ettiremeyeceği ölçüde ağırlıkta bir sorumluluğu yüklenmemelidir.

Ekonomi

Paranın para ile satışında peşin olma şartı vardır. Vade

olursa ribâ (faiz) olur. Altın ve gümüş de para hükmünde olup peşin satışı gerekmektedir.

Akitte belirlilik sağlanarak aldatılmaya fırsat verilmelidir. Bununla birlikte ticarî hayatın mümkün mer-tebe kesintiye uğramadan devam etmesi de sağlanmalıdır. Bu sebeple, taraflar arasında nizaya sebep olması oldukça az ihtimal olan belirsizliklerde akdin cevazı tercih edilmelidir.

Sermayenin belirli ellerde toplanması yerine tüm toplu-ma mümkün mertebe yayılması esastır.

Borç verme karşılıksız olmalıdır. Baştan bir karşılık belirlenirse faiz olur, ancak baştan böyle bir karar almaksızın borç ödenirken daha iyisi ile ödenirse sakınca olmaz.

Bir malın satışında kâr oranı piyasaya göre belirlenir. Sabit bir kâr oranı yoktur.

Akde konu olan malın; mevcut, teslimi mümkün, müş-terinin ma'lumu ve mütekavvim nitelik taşıması gere-kir. Mütekavvim olmak hem elde mevcut anlamında-dır, hem de dinen yasak ürün olmama anlamındadır.

Meşrû akit ve şirket çeşitleri fıkıh kitaplarında zikri ge-çenlerle sınırlı değildir. Yeni akitler ve şirketler fıkha aykırı unsur taşımadığı sürece meşrûdur.

Bir eşya alım satımında paranın sonradan teslimi müm-kün olduğu gibi, selem akdine konu olan mallarda pa-ranın önce malın sonra teslimi de mümkündür. Bu ko-nuda niza çıkmaması için gerekli şartlar belirlenmelidir.

Ameller niyetlere göredir. İne alışverişinde problemli

olan, yapılan işlemin kendisi değil kişinin faizli borç bulma amacıdır.

Faizde reel artış esas alınmalıdır. Kâğıt paranın değer kaybetmesi durumunda enflasyon oranı kadar olan ilave miktar yasak olan faiz kapsamına girmemektedir. Bu değer kaybı; önceden değil, süreç yaşandıktan sonra geriye doğru bakılarak tespit edilir. Geçmiş değer kaybı esas alınır, gelecekteki muhtemel değer kaybı esas alınarak baştan ilave şart koşulmaz.

Hem hakikî hem de hükmî şahıslar için mülkiyet hakkı vardır ve her türlü haksız saldırıya karşı korunmalıdır. Mülkiyet hakkını kullanmada Allah hakkı ve kul hakkı bakımından çeşitli sınırlandırmalar bulunmaktadır.

28

Mal ve hizmet fiyatlarının piyasanın tabii şartlarına göre belirlenmesi esastır.

Harcamalarda orta yolu tutmak gerekir.

Şahıs ve Aile Hukuku

Hukukî kişilik, sağ doğma şartıyla ana rahmine düştükten sonra başlar.

Akıl noksanlığı/yokluğu eda ehliyetini daraltır ya da ortadan kaldırır.

Babanın çocuk ile nesep bağı kurabilmesi için çocuğun evlilik birlikteliğinde doğması gerekir.

Nişan, evlilik vaadidir. Nikâh akdi öncesinde taraflar birbirine yabancı (namahrem) hükmündedir.

Kan hısımlığı, sıhrî hısımlık ve emzirmeden doğan hısımlık sürekli evlilik engeline sebep olur.

Evlilik akdinde süre tayini yapılamaz.

Aile birliğinin korunması ve çocukların sağlıklı iletişimin olduğu aile ortamında yetişmesi hedeftir.

Aralarında devamlı evlenme manisi bulunan erkek ve kadının hiçbir şekilde evlenmeleri mümkün değildir. Ayrıca bu durum örtünme, aynı mekânda yaşama gibi konularda birbirine yabancı fertlerden farklı hükümleri gerektirir.

Evlilik akdi eşler arasında karşılıklı hak ve sorumluluk doğuran bir akittir.

Ceza Hukuku ve Mahkeme Süreçleri

Hâkimin afta yanılması, ceza verirken yanılmasından daha hayırlıdır.

29

Şüphe durumunda had ve kısas cezası düşer.

Cezanın şahsîliği esastır. Hiç kimse başkasının yaptıkları ile cezalandırılmaz.

Suç ile ceza arasında uyum olmalıdır.

Suç işleyen hiç kimseye dokunulmazlık hakkı tanınmamalıdır.

Cezaî ehliyeti olmayanlara cezaî müeyyide tatbik edilmez.

Yargı özgürlüğü temin edilmelidir.

Hak talepleri ihkâk-ı hak yoluyla değil, mahkeme süreçleri içinde gerçekleşmelidir.

Aksi ispatlanana kadar herkes suçsuzdur.

İspat yükümlülüğü iddia makamına aittir.

Cezalar geçmişe yönelik tatbik edilmez.

Suçta aracılık etmek de cezayı gerektirir.

İntikam duygusu meşrû sınır ve hakları aşmaya sebep olmamalıdır.

Cezaî müeyyidelerde; suça engel olmak, suç işleyeni ıslah etmek, hakkı yenilen kişinin hakkını almasını temin etmek gibi fert ve toplum için menfaatler bulunmaktadır.

Cezaların tatbikinin kişilerin takdiri ile değil devlet nizamı çerçevesinde uygulanması esastır.

Ceza suçun mukabiline göre ve misliyledir. Ödül ise takdire bağlıdır.

30 Yasak fiil istisnaî şartlar ve zaruret durumuna dayalı olarak meşrû hale gelmiş ise cezaî müeyyidesi yoktur.

Kamu Yönetimi

Adalet mülkün temeli olmalıdır.

İnsanlar hakkında karar verirken bilgiye ve delile göre hareket edilmelidir.

Gelir ve zenginliklerden yararlanmada adalet temin edilmelidir.

İmkânların kullanılmasında verimlilik sağlanmalıdır.

Görevlendirmelerde ehliyet ve liyakat gözetilmeli, güç-sorumluluk dengesi sağlanmalıdır.

Kararlar istişare ile alınmalıdır.

Muhalefet ve eleştiri kültürünün sağlıklı bir şekilde işlediği sistem kurulmalıdır.

Takip ve denetleme sorumluluğu ciddiyetle yerine getirilmelidir.

Toplumda hileli işlem yapılmaması için etkili tedbirler alınmalıdır.

Makam-mevki gücü yöneticinin ahlâkî değerlerini ve karakterini bozmamalıdır.

Devlete ait malların kullanımında gereken hassasiyet gösterilmelidir.

Zarûriyyât-ı dînîyye kapsamında olan değerler ve gayeler korunmalıdır.

İlim, kültür, medeniyet ve tabiat değerleri korunmalıdır.

Kamu düzeni sağlanmalıdır.

31

İhtiyaç sahibi tüm fertlere yardım ve destek amacıyla ulaşılmalıdır.⁸

Devlet başkanı belirlemede naslarda sabit bir yöntem öngörülmemesi, her toplumun kendi şartlarına en uygun yöntemi kullanabilmelerini sağlamaktadır.

Dünyada günümüzde mevcut olan herhangi bir yönetim şeklini İslâm'ın öngördüğü sistem olarak sunmak isabetli değildir.

Helaller-Haramlar

Hayatın her alanında israf önlenmelidir. İsrafın az ve çok olmasına göre kerahet ve tahrîm söz konusu olur.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Özdemir, *Fıkîhî Kurallar Işığında Kamu Yönetimi* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2023), 13-129.

İnsanın kendi vücudu üzerindeki tasarruf hakkı sınırsız değildir.

Yeni bir ürün –meşrû olmasına engel olan özellikler taşıdığı ispatlanana kadar- helal olarak kabul edilir.

Bir eşyanın/ürünün helal olduğu hükmünü vermek için o ürünün içerik bilgisine%100 oranında hâkim olmak gerekmez. Zann-ı galib oranında bilgi yeterlidir.

İnsan sağlığına zararlı ürün ve işlemlerin hükmü zararın boyutuna göre tenzîhen mekruh, tahrîmen mekruh ve haram olarak belirlenir.

Bir müctehidin ictihadına göre helal/meşrû olan bir davranışı yapan ya da bir ürünü yiyen kimse kınanmaz, dine aykırılık ile itham edilemez.

Zarurî durumlar -zaruret sınırları çerçevesinde kalmak şartıyla- haramı helal kılar.

Mevcut şartlar sebebiyle zarara ve harama götürme riski ortaya çıktığında helal/mubah bir iş ve davranış yasaklanabilir.

Gerekli şartları taşıyan istihâle işlemi haram bir ürünü helale, helal bir ürünü harama çevirebilir.

Yeni üretilen bir ürünün haramlık/helallik vasfı belirlenirken kimya, fizik, biyoloji gibi bilimlerin o ürünün maddî yapısı hakkında verdiği bilgilerden yararlanılır.

Uluslararası İlişkiler

Uluslararası kamu düzeninin sağlanması için çaba sarf edilmelidir.

Uluslararası anlaşmalara ihanet edilmemelidir.

Terörün her türlü şekli ile mücadele edilmelidir.

Amacın meşrû olması yeterli değil, o amaca ulaştıran araçların ve süreçlerin de meşrû olması gerekir.

Düşmanda olan silah teknolojisine ve saldırı araçlarına İslâm devletleri de sahip olmalıdır.

Uluslararası ilişkilerde mütekabiliyete göre davranmak esastır.

Savaş bir amaç değil, meşrû ortam ve şartların olması durumunda başvurulacak bir araçtır.

Uluslararası ilişkilerde aslolan savaştır ya da aslolan barıştır şeklindeki genellemeler hatalıdır. Gerçekleşmesi arzulanan amaç i'lây-ı kelimetullahtır. Bu hedefe ulaştırılan araçlar zamana ve zemine göre belirlenmelidir.

Dünyada İslâm'ın şiarlarını ve Müslümanların onurunu korumak için elden gelen tüm çaba gösterilir.

Düşmanın kuvvetlenmesini sağlayan işlemler yapmak ve kararlar almak memnudur.

İslâm ülkelerinin arasında kardeşlik hukuku hâkim olmalıdır.

Ganimet savaşmak için sebep değil, meşrû bir savaşın sonucudur.

8- Fetvanın Suistimalini Önleyecek Tedbirler Almak

Fetva isteyenler arasında samimiyetle konu hakkında fikhî mülâhazaları öğrenme amacı olanlar çoğunlukla olmakla beraber, zaman zaman kişinin kendi vicdanını rahatlatma veya çevresindeki insanları ikna etme amacıyla fetva istenilmesi dolayısıyla da fetvanın suistimal edilmesi de söz konusu olabilmektedir.

Fakih, kitabî bilginin aktarılması ile yetinmeyip verdiği fetvanın toplumda nasıl algılanacağını, gayri meşrû hedeflere ulaşmak için kullanılıp kullanılmayacağını dikkate almak zorundadır. Bunu yapabilmesi için günümüz fakihlerinin alan bilgisine sahip olmasının yanında toplumun sosyolojik yapısı, insan psikolojisi, insanların genel temayülleri, kamuoyunun öncelikleri gibi pek çok sahada malûmat sahibi olması gerekmektedir.

Bir konuda “ne söylendiği” önemli olduğu gibi, “sözden muhatapların ne anladığı” da önemlidir. İyi niyetle söylenilen bir söz, sözün sahibinin arzu etmediği manaya taşınyorsa orada ciddi bir iletişim problemi bulunmaktadır. Bu durumun farkında olunarak fetvaların amacından saptırılmaması için gereken tedbirlerin alınması elzemdir.

Fetvanın suistimaline engel olma hususunda pek çok örnek vermek mümkündür:

Peşin alınan bir malın vadeli daha fazla fiyata satılması caizdir hükmünün faize hileli yollardan ulaşma amacı taşıyan îne işleminin meşrûiyeti için kullanılmasına fırsat verilmemelidir.

Bankalarda altın hesabı açılabilir denildiğinde fizikî olarak altını olmayan bankalarda da bu işlemin meşrû olduğu anlaşılacağı için elinde altın bulunan bankalar denilerek muhtemel suistimalin önüne geçilmelidir.

Bireysel emeklilik sistemi caizdir denilirse faizli bankalardaki bireysel emeklilik işlemlerinin de meşrû olduğu anlaşılacağı için buna engel olmak üzere sistemdeki paranın faizli yollarla değerlendirilmemesi şartı özellikle vurgulanmalıdır.

İnsanları hayır yapmaya teşvik etmek faydalı bir davranış olmakla birlikte, bir kamu ihalesini alana ilave bazı hayır işlemleri yaptırılabilir denildiğinde bu uygulamanın kayıt dışı işlemlere, suizanna ve ihale maliyetine maddî külfet eklemeye yol açacağı göz önüne alınarak bu yönde bir fetva verilmemelidir.

Hediyeleşmenin pek çok yararları olmakla birlikte, üstü kapalı olarak rüşvete yol açan bir hediyeleşmenin kapısı açılmamalıdır.

Sistemdeki eksiklikleri, aksayan yanları, teorik bilgi ile pratikteki uygulama arasındaki farklılıkları göz ardı ederek katılım bankalarının yaptığı her işlemi caiz olarak nitelemek katılım bankalarını adım adım faizli bankalara yaklaştıracığı için bu hususta mutlak bir cevazın yol açabileceği sakıncalar hesap edilmelidir.

Tedavi amaçlı estetik ameliyatın caiz olduğu hükmü, tedavi sayılmayan işlemlerin de bu kapsama alınma ihtimalini gündeme getirebileceğinden dolayı bu hususta operasyon ve şahıs özelinde fetva verilmesi suistimalin kapısını kapatacaktır.

Evlenme niyetinde olanların birbirini görebilmeleri ve konuşabilmeleri hakkında sınırları çizilmeden verilecek bir fetva, gençler arasında flörtün meşrûiyeti için gerekçe olarak görülebilecektir. Fakihin bu sakıncayı öngörec olarak bu hususta meşrûiyet sınırlarını belirleyen açıklamalar yapması gerekmektedir.

Borsada yatırım yapmanın hükmü sorulduğunda mutlak bir cevaz vermek yerine; şirketin meşrû alanda faaliyet göstermesinin gerekliliği vurgulanmalı, şirket meşrû alanda faaliyet yürütmekle birlikte gelirleri ara-

sında faiz geliri varsa yapılması gerekenler açıklanmalıdır.

Yeni yılı kutlamanın hükmü sorulduğunda, muhteva-sında gayri meşrû işlemler ve Hristiyan toplumların kültürüne özentiler olup olmadığı dikkate alınarak cevap vermek gerekmektedir.

Erkek çocuk babasından kalan mirasın kız kardeşine göre ne kadar fazla olacağını sorduğunda, fıkhn kişilere tanıdığı malî hak ve sorumlulukların –parçacı yaklaşım- ve sadece şahsî çıkar gözeterek değil- bir bütün olarak uygulanması gerektiği vurgulanmalıdır.

9- Hükümlerin Delil ve Hikmetlerini Açıklamak

36

Çağımız insanları kendilerine sunulan herhangi bir bilgiyi sorgulamadan kabule yaşımamakta, bu bilginin akıl ve mantık açısından tutarlılığını, delilini ve amacını sorgulamaktadırlar. Bu durum günümüzde dinî bilgi aktarımında delillerin ve hikmetlerin açıklanmasını gerekli kılmaktadır.

Günümüzdeki insanların hem modern hayatın içinde yaşama, hem de dinden uzak kalmama kaygısı duymaları zaman zaman gerilimlere yol açsa da bu gerilimlerin aşılmasında fetva önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında fetvanın delil ve hikmetlerinden bahsedilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.⁹

Hükümlerin delil ve hikmetlerini açıklamanın birçok faydası bulunmaktadır:

⁹ Kâşif Hamdi Okur, *Fetvada Dil ve Üslup* (Ankara: Ay Yayınları, 2018), 31.

Sadece sonuçların aktarılması ile yetinildiğinde insanların bu bilgiyi kabul edip hayatlarında tatbiki daha az oranda gerçekleşirken; bilginin elde edilme süreçleri ve sonuçları gerekçeleri ile birlikte sunulduğunda muhataplarda bu bilgi daha kalıcı etki bırakmaktadır.

Fıkhî çözümlerin hem fert hem de toplum hayatı için öneminin gösterilmesi, insanların gönül huzuru içinde hükümleri tatbik edebilmesine katkı sunacaktır.

Fıkhî bilginin iç tutarlılığının inanan inanmayan herkese sunulabilmesi de hükümlerin delil ve hikmetlerinin ortaya konulması ile mümkündür.

Her bir parçası bir arada olunca bir tablo oluşturan puzzlenin tek bir parçası bütünden koparılarak incelendiğinde şekli, deseni ve rengi bakımından anlamsız dururken, o tek parçanın bütün içindeki konumu gösterildiği zaman bütün için ne kadar gerekli ve tam da olması gerektiği gibi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun gibi bazen bir fikhî hüküm tek başına topluma sunulduğunda bu hükmün mantığını ve sebebini açıklamak zor olmakta ancak, bütün sistem içindeki yeri ifade edildiğinde o hükmün ne kadar isabetli olduğu anlaşılmaktadır. Hükümlerin bağlamları ile birlikte ele alınması, delil ve hikmetlerinin sunulması meseleyi bir bütün olarak görmeye yardımcı olacaktır.

Hükümlerin delil ve hikmetini açıklama hususunda pek çok örnek vermek mümkündür:

Faizin kaçınılmaz olarak ekonomide bulunması gerektiğini düşünenlerin olduğu bir toplumda faizli işlemlerin gayri meşrû olduğu açıklanırken sadece sonuç ile yetin-

meyip faizin yasaklanmasının hikmetlerine de yer verilmesi beklenmektedir.

Batı kültürünün etkisi ile mahremiyet sınırlarına ilişkin insanların algılarında büyük değişiklikler yaşandığı için flörtün caiz olmadığını söylemekle yetinmeyip yol açacağı sakıncaların da vurgulanması gerekir.

Modanın ve rol model görülen insanların davranışlarının bilinçsizce takip edilmesinin yaygın olduğu toplumlarda dövme, israf, örtünme, estetik operasyon gibi konulara ilişkin fıkḥî soruların cevaplarında delillere ve hikmetlere yer verilmesi hükmün tatbikinin sağlanabilmesi için oldukça önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ FAKİHLERİNDE BULUNMASI GEREKEN TEMEL NİTELİKLER

İctihad ehliyet şartlarını ve fakihlerin bilgi seviyesi bakımından tasnifini konu edinen eserlerde fakihlerin taşınması gereken vasıflara yönelik pek çok açıklamalar yapılmıştır. Bu bölümde, literatürde var olan bu bilgiler tekrar edilmeyip güncel meseleleri çözmede başarılı olma ve isabetli hüküm verebilme yeterliliği özelinde konu ele alınarak, fakihlerin taşınması gereken temel vasıflar açıklanmaktadır.

39

Dinî konularda yorum yapma ve görüş açıklama belirli bir bilgi seviyesini ve davranış olgunluğunu gerektirmektedir. Bu yeterlilik olmadığında hataya düşme ve insanları yanlış yönlendirme kaçınılmazdır. Gerekli bilgi ve donanım olmaksızın verilen fetvaların mesuliyetini taşımamak için dün olduğu gibi bugün de fakihler azamî gayreti göstermek zorundadır.

Günümüz fakihlerinin görevlerini hakkıyla yerine getirebilmeleri için fıkıh ilmi özelinde alan bilgilerinin yeterli olması gerekir. Bunun yanında fakihler; fikirlerini özgürce ifade edebilmeli, siyaset kurumuna ve siyasetçiye karşı mesafeli duruş sergilemeli, toplumu yakından tanıyıp, güncel meselelere çözüm odaklı yaklaşmalıdırlar. Çalışkan, insanlarla iletişimde başarılı ve

şahsiyet sahibi olmak da fakihlerde bulunması gereken vasıflardandır.

1. Alan Bilgisinde Yeterlilik

Yüce Yaratıcıya karşı görevlerimizden (ibadetler), insanların ve toplumların birbirleri ile ilişkilerindeki hakları ve sorumluluklarına kadar oldukça geniş bir alanı ihata eden fıkıh ilminde bir kişinin her bir konu özelinde ihtisaslaşması –sosyal ilimlerdeki alt branşlaşmalar ve zengin içerik göz önüne alındığında- artık günümüzde nerede ise imkânsız hale gelmiştir.

Bir kişinin ekonomiden siyasete, uluslararası ilişkilerden hukuka kadar her biri ayrı bir ilim dalı olan konularda yetkin olmasını beklemek isabetli değildir. Bununla birlikte günümüz fakihlerinin fıkıh melekesine sahip olacak ölçüde fıkıhın genel yaklaşımlarını, usul ve fîrudaki ana tartışma noktalarını, fakihlerin farklı bakış açılarının sebeplerini ve fikhî terminolojiyi bilmesi beklenmektedir.

Bu bilgi düzeyine ulaşmak için klasik metinleri okuyup anlayabilecek kadar Arapça'nın bilinmesi, farklı mezheplere ait klasik ve çağdaş dönem metnlerinin okunup müzakere edilmesi, fikhî ıstıhlara hâkim olabilecek düzeyde fıkıh okumalarının yapılması, literatürün bilinmesi ve akademik düzeyde hazırlanan tebliğ, makale ve tezler hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

Genel fıkıh bilgisinde yeterlilik sağlandıktan sonra yapılması gereken ise, şahsî temayül, ilgi, alaka ve ilmî donanım hangi konulara/alanlara yönelikse o branşlarda ihtisaslaşmaya çalışmaktır.

Fıkıhın hayatla beraber yürüyebilmesi için, fıkıhî bilgide durağanlığın ve donukluğun olmaması gerekir. Bunu sağlamanın yolu; fakihin her daim kendisini geliştirme azmi içinde olması, yeni ortaya çıkan gelişmeleri takip etmesi ve bilgi düzeyini sürekli aktif ve güncel tutmasıdır.

Fıkıh konularında eksikliğine hatta cehaletine rağmen kendisi veya sevenleri tarafından ön plana çıkan/çıkarılan şahıslar her zaman olagelmıştır. Bu tür olumsuzlukların önüne geçebilmek için alan bilgisindeki yeterliliğin tespitinde objektif kriterler sunmak gerekir. Buna göre; fıkıh eğitimi veren kurumlardan mezuniyet, eser telifi, fıkıh ile ilgili sınavlarda başarılı olma, ilmi otoritesine güvenilen şahısların hüsn-ü şehadeti, görüşlerinde tutarsızlık ve metodolojik hataların olmaması bir kişinin fıkıh alanındaki bilgisinin yeterliliği için göz önüne alınabilecek kriterlerdendir.

Fıkıh alanında yeterli bilgi sahibi olmadan görüş ve yorumlarını kamuoyu ile paylaşan kişilere karşı hem kamu, hem de halk nezdinde yapılması gerekenler bulunmaktadır. Kamu otoritesinin -insanlara fikrini açıklama özgürlüğü tanımakla birlikte- Müslümanlara zarar veren mesnetsizce ve bilgisizce yapılan açıklamaları takip ve denetleme sorumluluğu bulunmalıdır. Halka düşen sorumluluk ise, ilim aldığı şahısların yeterliliğini tespit için yukarıda sunulan kriterleri göz önüne alarak seçici davranması ve bu vasfı taşımayan kişilerin beyanlarına itibar etmemesidir.

2. Fikrî Özgürlük

Kendisinden önce çizilen ilmi sınırları aşmaktan çekinmek, yeni gelişmelere kapalı ve sabit fikirli olmak ilmi

gelişmenin önündeki ciddi engellerdendir. Güncel fıkıh problemlerine çözüm arayışı içinde olan bir fakih olaylara farklı bakış açılarından bakabilen, ilimde her daim gelişme ve ilerleme olabileceğinin bilincinde olan, düşünce yapısını dar bir alana hapsetmeyen bir şahıs olmalıdır.

Fikrî özgürlükle kastedilen dinin temel bilgilerini de içine alan bir özgürlük alanı değildir. Bir Müslümanın vahye dayalı olan, sübûtu ve delâleti kati bilgileri sorgulamadan kabullenmesi tabîî bir durumdur. Fikrî özgürlükle kastedilen; beşerî yorum ve düşüncelere mutlak bağlılık içinde olmayıp meselelere eleştirel bakış açısı ile bakabilmek ve geçmişten beri aktarılan fukaha görüşlerini sorgulayıcı olabilmektir.

42

Fikrî özgürlüğe sahip olmamanın birçok sebebi vardır. Hz. Peygamber'in (s.a.v) şahsı dışında herhangi bir kişiyi çeşitli adlar altında (imam, müctehid, şeyh, mürid, efendi, gavs...) yanılmaz mutlak dinî otorite olarak görüp, onun görüşlerine ve öğretilerine bağlı kalmayı görev bilen kişilerde fikir özgürlüğünün olması beklenemez. Bu kişiler, orijinal bir fikir üretmek ve yeni bir bakış açısı ortaya koymak yerine aidiyet duygusu ile bağlandığı bu şahsın görüşlerini aktarmayı bir vazife olarak telakki edeceklerdir. Kendi dinî otoritesinin görüşü ile başka birisinin görüşü çeliştiğinde bunlara karşı tahammülsüzlük hatta düşmanlık kaçınılmaz olarak vuku bulacaktır. Taassuba dayalı olan bu yaklaşımın ilmî gelişmelere katkı sağlamayacağı açıktır.

İlmî çalışmalardaki fikrî özgürlüğün önündeki bir diğer engel, hata yapma ihtimaline karşı en güvenilir yol olarak görülen eskinin tekrarı ve nakli ile yetinmektir.

Ancak Hz. Peygamber'in (s.a.v) "Hâkim, hüküm verirken ictihadda bulunur da isabet ederse iki sevap kazanır. Hüküm verirken ictihadda bulunur da yanılırsa, bir sevap kazanır."¹⁰ beyanı ve ashabın ictihadını hoş karşılayıp tasvip etmesi¹¹ dinî konuda fikir beyan edebilecek ilmî ehliyete sahip kişilerin görüşlerini açıklamalarından dolayı muaheze edilmeyeceğini göstermektedir.

Eğitim-öğretim süreçlerinde, klasik dönemde telif edilmiş fikhî kaynakları ezberleme ve sorgulamadan benimseme yaklaşımının hâkim olması da, yeni fikirlerin serdedilmesinin önünde bir engeldir. Bu tür eğitim alan kişiler ve onların öğrencileri, var olan bilgiyi olduğu gibi kabule yatkın oldukları için yeni bakış açıları ve orijinal yaklaşımlar ortaya koymaktan uzak durmaktadırlar.

Tarihî süreçte ictihad kapısı kapatıldığı iddiası ileri sürülerek ictihad hareketlerine engel olma çabası içerine girildiği görülmektedir. İctihadın olmadığı yerde fikir özgürlüğün olduğunu söylemek imkânsızdır.

Fikrî özgürlüğün önündeki engellerden birisi de toplumsal baskıdır. Her türlü yeni fikre önyargı ile bakıp, mevcut olanı muhafaza etme davranışı içinde olan insan topluluklarının arasında özgün düşünceler beyan etmek ve alternatif çözüm önerileri sunmak her zaman daha zor olmuştur. Fikir özgürlüğü içinde hareket eden fakihlerin bu tür toplumlarda yadrganma, dışlanma hatta suçlanma durumu ile karşı karşıya kalmaları kaçınılmazdır.

¹⁰ Nesâî, Âdâbu'l-kudât, 3, 5381.

¹¹ Hayreddin Karaman, *İslâm Hukukunda İctihad* (İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları), 43-44.

3. Siyasî Şahıs ve Kurumlara Karşı Mesafeli Duruş

Siyaset çoğunlukla sırf başarıya odaklanan, hedefe ulaşmak için her türlü tavizi verebilen, dün başka bugün başka görüşü savunabilen, çevresine baskı kurma ve tahakküm etme niteliğinde bir kurumdur. Bu vasıfları sebebiyle diyanet ile siyaset birbirine yakınlaştığında bu irtibattan zarara uğrayan dinî kurum ve şahıslar olmaktadır. Siyaset baskın karakteri ile dinî kurumların kararları üzerinde etkin olabilmektedir.

Dinî bilgiyi araştırma ve insanlığa sunma faaliyeti özgür düşünme ortamı içinde olmadığında yapılan yorumlarda ve beyan edilen görüşlerde isabet ihtimali azalacaktır.

Dış baskı altında yapılan açıklamalar, yönlendirilen cevapların ve talep edilen açıklamaların dinî formda sunulmasından ibaret kalacaktır. Fakih, söylemek istediğini değil de kendisinden duyulmak istenileni söylemeye başladığında büyük bir vebal altına girmektedir.

Tarihte siyasetin etkisi ile verilmiş ve bugün esefle karşılanan fetvalar bulunmaktadır. Siyasî istikrar için kardeş katline cevaz vermek, savaşmayı meşrû kılan şartlar olmamasına rağmen savaşa teşvik etmek, zulme varan vergi uygulamalarına meşrûiyet tanımak, saray ahali-sine hukuk önünde ayrıcalık göstermek gibi görüş ve kararlar siyasetin baskısı ve etkisi altında alınan kararlardır.

Siyasî önderlerden saltanatını aslî hedefi yapmayan, fikhî kararları önceleyen, sağlam bir karakter ve bilinç sahibi olan bir siyasetçi ile yakın mesafede bulunmak din adamını yıpratmayacaktır. Ancak bu durumun çok

ender gerçekleşeceği düşünüldüğünde, siyasî şahıs ve kurumlara karşı mesafeli duruşu ilke olarak benimsemek en isabetli yaklaşımdır.

İnsanların siyasî güç merkezlerine yakın olmayı istemelerinin temel sebebi makam, mevki, para, itibar gibi hedeflere ulaşmaktır. Yöneticiye yakın olmak “dünyevî konfor alanı” içinde olma sonucunu doğuracağı için insanlara cazip gelmektedir. Ancak bu durum ilkelerden taviz vermeye sevk etme ihtimalinden dolayı bir fakih için görevini yerine getirememesi sonucunu doğurabilecektir.

Toplumda münker fiillere karşı diliyle iyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamak fakihlerin görevlerindendir. Bu görev ancak, bağımsız ve özgür fikir beyan etme ortamlarında yerine getirilebilir. Siyasetle içli dışlı olan bir fakih kendisinden beklenen *yanlışla yanlış deme misyonunu* gerçekleştiremeyecektir.

Güncel fikhî meselelerden olan; kur korumalı mevduat, mültecilik, laiklik, kamulaştırma, sosyal adalet, faiz, turizm faaliyetleri, dolaylı vergiler, itibar-israf ilişkisi, gayri müslimlerle ilişkiler gibi pek çok konu siyasetin yönlendirmesi olmadan cevaplandırılması gereken meselelerdendir.

4. Çözüm Odaklı Yaklaşım

Müslümanların bir meseleyi fakihlere sormasının esas sebebi, hayatını dine aykırılık bulunmadan yaşama arzusudur. Günümüzün fakihinin bunun bilincinde olarak insanların hayatı ile fıkıh arasında irtibatı sağlaması gerekir. Bunu yapabilmenin yolu meselelere çözüm

odaklı yaklaşmaktır. Aksi durumda fıkıh ile hayat arasında büyük kopuşlar yaşanacaktır.

Çözüm odaklı yaklaşım ile kastedilen, taviz vermeye dayalı bir tavır değildir. Haramı hileli yollarla helal gösterme çabası da değildir. Buradaki amaç, fıkıhın zenginliğinden ve ictihad hürriyetinden istifade ederek Müslümanlar için kolaylaştırma yollarını ve ruhsat hükümlerini sunmaktır.

Fukaha arasında ihtilaf olan bir mevzuda; kendisine soru sorulan fakihin şahsî fikri bu meselenin hükmünün mekruh/haram olduğu yönünde ise, isterse kendi fikrini müsteftilere beyan etmekle yetinebilir. Ancak meselenin ihtilaflı olduğunu ifade edip, bu soru soranları meselenin cevazına hükmeden fakihlere yönlendirmesi daha isabetli bir tavır olacaktır.

Çözümsüzlüğe Yönelme Sebepleri

Fıkıh kitabındaki görüşü nakletmekle yetinip ortaya çıkan çözümsüzlüğü önemsememe tavrının çeşitli sebepleri bulunmaktadır:

1- Bir mezhebe bağlı kalmayı kendisine iltizam etmek

Belirli bir mezhebe bağlı kalmayı prensip olarak benimsemiş bir fakih karşılaştığı fikhî problemlerde kendi mezhebinde bir kolaylaştırma hükmü ve cevaz bulamadığı zaman çözüm odaklı bir sonuca ulaşamayacaktır.

2- Taassup (Bağnazlık)

Kendi düşüncesini tek hakikat olarak görüp, başka tüm düşünceleri suçlamak ve hatalı görmek şeklinde tezahür eden taassupça tavır ile hareket edildiğinde de çoğu

zaman problemlere çözümler sunmak mümkün olmayacaktır.

3- Gereğinden fazla ihtiyat göstermek

Fetvada ihtiyat gerekli olmakla birlikte, sınırları belli olmayan hatta vehme dayanan ihtiyat anlayışı her şeyi yasak/haram görme temayülü doğuracağından dolayı bu şekilde ihtiyatlı olma tavrı da insanları birçok meselede zorlaştırma metoduna sevk edecektir.

4- Fıkıh eğitiminde sürekli aynı kaynakları kullanmak

Fıkıhın literatür ve doktrin zenginliğinden haberdar olmayıp, sürekli aynı kaynaklardan yararlanmak kişinin olduğu yerde sabit kalıp sürekli kendisini tekrar etmesine yol açacaktır. Bu durum, fikhî meselelere yeni çözümler sunulabilmesinin önünde bir engeldir.

47

Bu açıklamalardan ortaya çıkan sonuca göre çözüm odaklı yaklaşım sahibi bir fakih olabilmek için; belirli ilke ve kriterlere dayalı olarak farklı fıkıh mezheplerinin görüşlerinden istifade etmek, kendi görüşünün tek hakikat olduğu fikrine kapılmamak, bağnazca tutumlardan uzak durmak, ihtiyat ilkesini yerli yerinde kullanmak ve fıkıhın zenginliğinden haberdar olmak gerekmektedir.

Çözüm Tavrına Örnekler

Katılım bankalarının işlemleri ile ilgili eleştirileri olan bir fakihe araba almak için katılım bankasından araç kredisi almanın hükmü sorulduğunda, şahsî görüşünü tek doğru ve hakikat olarak yansıtmak yerine –isterse katılım bankaları ile ilgili eleştirdiği yönleri beyan ettikten sonra- katılım bankaları ile işlem yapmanın cevazı-

na fetva veren kişi ve kurullara sorabileceklerini ifade etmesi ve onlara yönlendirmesi çözüm odaklı yaklaşıma bir örnektir.

Bazen sorulan sorulara mevcut akit teorisi içinde cevaz vermek mümkün olmamaktadır. Ancak yapılmak istenilen işlem ile yakın sonuçlar doğuracak alternatif akitler önererek meseleler çözüme kavuşturulabilmektedir. Vadeli döviz satışı caiz değildir. Ancak ileri bir vadede döviz satmak üzere vaat sözleşmesi yapılabilir. Bankaya senet kırdırarak alacağı erken tahsil etme meşrû kabul edilmezken, alacaklı ile borçlu arasında alacakların erken tahsil edilmesi halinde borçtan indirim yapmak caizdir.¹²

Müftü, fetva verirken farklı mezhep görüşlerinden istifade ederek hareket ettiğinde pek çok mesele için çözüm sunma imkânı elde edecektir. Yolculukta cumhurun bu konudaki görüşünden hareketle namazların cem ederek kılınabileceğini söylemek, âdet günlerinde Kur'an dersi sınavına girme durumunda olan kız öğrencilere Malikî Mezhebinin bu husustaki cevazı ile fetva vermek, müzik dinlemek isteyenlere belirli sınırlar çerçevesinde musikiyi meşrû kabul eden fakihlerin görüşlerinden istifade ederek fetva vermek çözüm odaklı yaklaşım sergilemeye örnek olarak verilebilir.

5. Çalışma ve Üretim Azmi

Yaşadığımız yüzyılda hayatın her alanında çok hızlı değişim yaşandığı bir gerçektir. İlmî gelişmelerde baş döndüren hızda ortaya konan keşifler, insanların bir-

¹² Hamdi Döndüren, *İslâmî Ölçülerle Ticaret Rehberi* (İstanbul: Kampanya Kitapları, 2014), 166, 266.

birleri ile iletişim imkânlarındaki devasa ilerlemeler, olumlu ve olumsuz yönleri ile sosyal medya, insanların ve toplumların hem algı hem de beklentilerindeki değişim ve dönüşümler kısaca hayatın her alanında yaşanan gelişmeler fakihleri bugün daha fazla çalışmaya ve üretmeye zorlamaktadır. Bu durum çağımız fakihlerinin bilgi, deneyim, gözlem ve araştırma seviyesi bakımından sürekli kendilerini yenileyebilme kapasitesine sahip olmalarını gerektirmektedir.

Tembellikten Allah'a sığınan¹³ Hz. Peygamber'in (s.a.v) izinden giden fakihlere düşen görev her daim çalışmak ve faydalı hizmetler sunmaktır. Fıkıh tarihinde, yüzlerce eser ve binlerce talebe yetiştirip kendisinden sonraki nesillere büyük ilim hazineleri bırakan nice fakih bulunmaktadır. Fıkıh eğitimi süreçlerinde bu şahsiyetler rol model alınarak yeni neslin üretken olması teşvik edilmelidir.

49

Çalışan ve gayret sarf eden fakihlere uygun ortamları sunmak, emeklerinin zayi olmamasını sağlamak ve bu tür ilmî faaliyetlere madden ve manen destek olmak başta yöneticiler olmak üzere tüm toplumun sorumlulukları arasındadır.

Bugün bir fakih; okuma, okutma, öğretme, öğrenme gibi kendisini ilim ve kültür bakımından geliştirecek faaliyetlerin olmadığı günün akşamında, bu günü verimli geçirmemiş olmanın sıkıntısını çekmedikçe istenilen mertebeye ulaşamayacaktır.

¹³ Nesâî, İstiâze, 7, 5449.

6. Teknoloji Bilgisinde ve İletişim Alanında Yeterlilik

Yaşadığımız çağa bir isim vermek gerekirse teknoloji ve iletişim çağı olarak isimlendirmek mümkündür. Hem teknoloji bilgi seviyesinde hem de iletişim alanında devasa boyuttaki değişim ve gelişim fakihleri bu alanlarda yeterli bilgi ve deneyim sahibi olmaya zorlamaktadır.

Her yeni gelişme potansiyel olarak güncel fıkıh problemlerine zemin hazırlayabilmektedir. Fakih kendisine soru sorulduğunda bu konunun genel muhtevasını bilmesinin yanında, meseleye dair ayrıntılı bilgilere nasıl ve nereden ulaşabileceği hakkında da yeterliliğe sahip olmalıdır. Bu sayede sorunun kapsamını doğru bir şekilde tespit etme ve meseleyi çözüme kavuşturma imkânı elde edecektir.

50

İletişim alanındaki yeterliliğin iki farklı boyutu söz konusudur. Birincisi, insanlarla iletişim kurma imkânı veren bilgisayar, internet, sosyal medya gibi araçları doğru ve yerinde kullanmaktır. İkincisi ise, insanlarla doğrudan iletişim kurarken kendisine ulaşılabilir ve diyalog kurulabilir bir vasıfta olmaktır.

Çağımızda yaygınlık kazanan iletişim mecralarından bigâne kalındığında hem insanlara fikhî bilgiyi ulaştırma hem de kendisine müsteftîlerin ulaşmasında ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

İnsanlarla doğrudan iletişim kurmada başarısızlık göstermek ise, insanların onunla iletişim kurmaktan uzaklaşmasına sebep olacağı için fakihin meslekî bilgisinin topluma yeteri kadar ulaşmasına engel olacaktır.

7. Şahsiyetli Tutum ve Davranış

İnsan davranışlarının ahlâkîlik ve erdemlilik prensiplerine uygun olması İslâm'ın temel hedeflerinden birisidir. Hem Kur'ân-ı Kerim'in pek çok ayetinde¹⁴ hem de Resûlullah'ın (s.a.v) hadislerinde¹⁵ Müslümanları şahsiyetli ve karakterli olmaya yönlendiren beyanlar bulunmaktadır. Kemale ulaşmayı hedefleyen ideal bir Müslümandan beklenen hayatının her alanını ahlâkîlik prensibi ile şekillendirmesidir.

Şahsiyetli tutum ve davranış içinde olmak her Müslümandan beklenmekle beraber fakihler için bu hususun ayrı bir önemi bulunmaktadır. Fakihin ahlâkî zafiyet göstermesi sadece kendisini ilgilendirmemekte, onun şahsî çıkarını gözeten ve menfaat beklentisi taşıyan ruh hali görüş ve yorumlarına etki ederek ondan fikir alan herkesin yanlışmasına, dinî konularda yanlış bilgilenmesine ve hareket etmesine sebep olmaktadır.

Yaşadığımız bu dünya hayatının bir imtihan yeri olmasının¹⁶ da bir sonucu olarak mal-mülk edinmek, mevki sahibi olmak, şöhret elde etmek gibi pek çok dünyalık insanoğluna sevdirilmiş ve cazip kılınmıştır. Bu imtihanlarda başarılı olamayan bir fakih –ki bu kişiye fakih demek bile belki hatalı olacaktır- kendisinden beklenen görevi layık-ı veçhile yapamayacaktır.

Gücün etkisi altına girenler, şöhrete ulaşmayı hedefleyenler, makam elde etmek ya da bulunduğu koltuğu korumak isteyenler, kendi gölgesinden bile korkanlar

¹⁴ Mâide, 5/119; Ahkâf, 46/13; Ahzâb, 33/70.

¹⁵ Ebû Dâvûd, Edeb, 4872, 4873, 4989.

¹⁶ Mülk Sûresi, 67/2.

şahsiyetli tutum ve davranış sergileyemeyecektir. Bu kişiler söylenmesi gerekeni değil, kendilerinden duyulmak istenileni söylerler. Dolayısıyla bu tür zafiyetler -dün olduğu gibi bugün de- sağlıklı dinî bilginin insanlara sunulmasının önündeki ciddi engellerdendir.

Fakihlerden beklenen; korkmadan, sırf şahsî menfaat peşinde koşmadan, arzularının esiri olmadan şahsiyetli tutum içinde fetva vermeleri ve görüşlerini açıklamalarıdır.

8. Güncel Haber ve Gelişmeleri Takip Etmek

Güncel gelişmelerden ve hayattan kopuk fikhî bilgi üretimi, meseleleri çözmeye yardımcı olmayacağı gibi başka yeni problemlerin doğmasına da zemin hazırlayacaktır. Güncel haberleri takip etmek ise, ortaya yeni çıkan konulara hızlı bir şekilde nüfûz etmeye, olaylar arasında sağlıklı bağlantı kurmaya yardım edecektir.

Hâlihazırda yaşanan gelişmeler hakkında haberdar olabilmek için; sosyal medya dâhil olmak üzere iletişim araçlarının yeteri miktarda takip edilmesi, çevrede şahit olunan her yeni gelişmenin ilgi ile izlenmesi ve farklı alanlardaki gelişmeleri konu edinen eserlerin okunması gerekmektedir.

Toplumlara tanımak ve farklı insan davranışlarını yerinde görmek için yakın ve uzak beldelelere seyahatlerde bulunmak da müşahade yoluyla bilgi ve deneyim kazanmaya fırsat sunacaktır.

Güncel fıkıh problemlerinin ekonomi, tıp, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi gibi müstakil ilim branşı olan konulara kadar uzanması fakihleri oldukça geniş bir çerçevede bilgi sahibi olmaya zorlamaktadır. Her bir alan-

da derinlemesine bilgi sahibi olmayı beklemek isabetli olmamakla birlikte, yeni gelişmeler hakkında temel düzeyde de olsa bilgi edinmek günümüz fakihlerinin hedefi olmalıdır.

9. Toplumu ve İnsanları Tanımak

Fıkıhın muamelat alanı, insan ve toplum ilişkilerini konu edindiği için toplumu ve insanları tanımak isabetli hükümler verebilmek için zorunludur. Fıkıh usulünde örf ve âdetin ferî delillerden birisi olarak kabul edilmesi, toplum yapısının ve insan davranışlarının bilinmesinin önemini göstermektedir.

İnsanları ve içinde yaşanılan toplumu yakından tanımak karşılıklı iletişimin sağlam zeminde kurulmasını sağlayacaktır.

Fakih gündelik yaşantısında kendi dar sosyal grubunda ve arkadaş çevresinde kaldığında toplumun farklı kesimleri ile arasındaki makas günden güne açılacaktır. Bu durum aynı coğrafyada yaşayan fakat farklı dünyaların insanları olan bir sosyal yapıyı doğuracaktır. Böyle bir sakıncanın doğmaması için, toplumun farklı kesimleri ile diyalog içinde olmak, ortak ilmî araştırmalar yapmak, sanat ve kültür etkinliğinde bulunmak, insanları yakından tanımaya fırsat veren gezi faaliyetlerinde bulunmak önerilebilecek başlıca uygulamalardır.

Fakihler zaman zaman şahsî emellerini her şeyin üstünde tutan ve fikhî bilgiyi de bu amaçla kullanmaya çalışan kişilerle de muhatap olabilmektedirler. Bu insanlar dinin yasak kabul ettiği bir davranışı kendilerince meşrûlaştırmak için meseleyi eksik veya yanlış bir şekil-

de aktarım yaparak fetva almaya çalışmaktadırlar. Toplum yapısını ve insan davranışlarını yakından bilmek müsteftilerin eksik ve yanlış bilgi aktarımlarına karşı fakihlerin dikkatli ve bilinçli olmasını sağlayacaktır. Toplum ve insanları tanıyan fakih bu tür durumlarda meselenin iç yüzünü bildiği için muhatabın yönlendirmesi ile değil, olayın gerçek niteliğine göre fetva verecektir.

GÜNÜMÜZDE İDEAL BİR FAKİH PORTRESİ

- 1- Fıkıh eğitimi veren bir kurumdan mezuniyet
- 2- Klasik fıkıh eserlerini okuyup doğru bir şekilde anlayabilmek
- 3- Klasik ve çağdaş literatür hakkında bilgi sahibi olmak
- 4- Fıkıhın belirli alanlarında ihtisaslaşma çalışması yapmak
- 5- Arapça okuma, konuşma, anlama, yazma yeterliliğine sahip olmak
- 6- İlim otoriteleri tarafından hakkında hüsn-ü şahadet
- 7- Pedagojik formasyon bakımından yeterlilik
- 8- Eser telifinde güncel meselelere öncelik vermek
- 9- Beşerî fikir ve yorumları sorgulayıcı olabilmek
- 10- Fikrî özgürlüğe sahip olmak
- 11- Yeni gelişmelere kapalı ve sabit fikirli olmamak
- 12- Temel ilkelerden taviz vermeden meselelere çözüm odaklı yaklaşmak

- 13- Siyasî şahıs ve kurumların etki alanında bulunmak
- 14- Hayat ile fıkıh arasında irtibat kurabilmek
- 15- İlmî faaliyetlere kesinti vermeden devam etmek
- 16- Sürekli kendisini geliştirme ve yenileme gayreti içinde olmak
- 17- Hakikati ve doğruyu sadece kendisinin bildiği iddiası taşımamak
- 18- Taassuptan (bağnazlıktan) uzak durmak
- 19- İnsanlarla seviyeli ve düzgün iletişim kurabilmek
- 20- Teknolojik gelişmelerde yeterli olmak
- 21- Şahsiyetli ve erdemli bir tutum sergilemek
- 22- Maddiyat, makam, şöhret vb. dünyevî imkânlarla karşı zaafı olmamak
- 23- Güncel haberleri ve gelişmeleri takip etmek
- 24- Toplumun farklı kesimleri ile irtibat içinde olmak
- 25- Yurt içi ve yurtdışı gezi ve gözlem çalışmaları yapmak
- 26- Olaylara farklı bakış açıları ile bakabilmek
- 27- Hata yapmaktan çekinme ile ihtiyatlı olma arasındaki dengeyi düzgün kurabilmek
- 28- Baskı gruplarına karşı cesur ve özgüvenli olmak
- 29- Çağın dilini ve terimlerini bilmek
- 30- Sözlerinin suistimal edilmesine fırsat vermemek
- 31- Görüş alış-verişine açık olmak

- 32- Hükümlerin delilini bilmek ve hikmetini açıklamak
- 33- Tarihî şartlar özelinde beyan edilmiş olan ictehadlar ile her zaman ve şartta kullanılabilecek ictehadları ayırt edebilmek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ FIKIH PROBLEMLERİ

SÖZLÜĞÜ

Giriş

Bugüne kadar fıkıh terimlerine yönelik pek çok sözlük çalışması yapılmıştır. Bu sözlüklerde çoğunlukla fıkıh eserlerinde zikri geçen ve yerleşmiş olan ıstılahların açıklanması hedeflenmiştir. Bu çalışmada ise günümüz fıkıh problemlerine cevaplar verilebilmesi için bilmesi gerekli olan yeni kavramların açıklanması amaçlanmaktadır. Bu sebeple sözlük bölümü hazırlanırken çoğunlukla klasik fıkıh literatüründe yer almayan kavramlar tercih edilmiştir.

57

Yaşadığı çağın dilini anlamayan, konuşulan konulardan haberdar olmayan bir fakih, fıkıh ile hayat arasında kurulması gereken bağı kuramayacaktır. Fıkıhın güncelliğini sağlayarak hayata çözümler sunabilmesi çağdaş döneme hazır fıkıhçıların yetişmesi ile mümkün olabilecektir. Bu yeterliliği sağlamanın yollarından birisi modern dönemde toplumların hayatına giren yeni terim ve kavramların öğrenilmesidir.

Bir kavramın birbirinden farkı tanımları olabilmektedir. İdeolojik konulara ve sosyal alanlara ilişkin bazı kavramlara yüklenen anlam, coğrafyadan coğrafyaya veya kişilerin dünyaya bakış açılarına göre değişebilmekte-

dir. Bu tür kavram ve terimlerde mümkün mertebe nesnel tanımlamalar tercih edilmeye gayret gösterilmiştir.

Kavramlar zaman içinde değişime uğrayabilmektedir. Klasik fıkıh literatüründe yer almakla birlikte günümüzde farklılaşan kavramlarda güncel kullanımda yaygın olan manaya yer verilmiştir.

Sözlük türü eserlerde genelde tercih edilen usul, yararlanılan kaynaklara sadece kaynakçada yer verilmesi iken bu eserde istifade edilen kaynaklar dipnotta gösterilmiştir.

Kavramların bir kısmının farklı ilim dallarında kullanımı olabilmektedir. Bu tür durumlarda eserin fıkıh ilmi çerçevesinde hazırlandığı göz önüne alınarak kavramın sadece fıkıh problemleri kapsamında bilinmesi gereken manasının verilmesi tercih edilmiştir.

Güncel fıkıh probleminin ekonomi, hukuk, tıp ve siyaset gibi pek çok bilim dalı ile irtibatı olduğu ve sürekli yeniliklerin olduğu göz önüne alındığında modern dönemdeki kavramların tümünü ihata eden bir çalışma yapmanın pek mümkün olmadığını söylemek gerekir. Dolayısıyla farklı müellifler tarafından bu tür sözlüklerin hazırlanması bu alanda önemli birikim elde edilmesine katkı sunacaktır.

[A]

AAOIFI: İslâmî Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Teşkilatı (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions): İslâmî finans alanında muhasebe, denetim, etik, yönetim ve şerî konularda standartlar hazırlamak, ürün ve uygulamalarda bütünlük ve benzerlikler sağlayarak, uyumsuzlukları ve çelişkileri gidermek amacıyla 1991 yılında Bahreyn’de kurulan uluslararası, özerk ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluş.¹⁷

Acenta: Ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya müstahdem gibi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak belirli bir bölge içinde daimî bir suretle ticarî bir işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etme veya bunları o işletme adına yapma.¹⁸

59

Açığa Satış İşlemi: Yatırımcının portföyünde bulunmayan bir varlığı başta fiyat düşme beklentisi olmak üzere çeşitli gerekçelerle satması, teslim zamanı geldiğinde ise söz konusu varlığı piyasadan alıp teslim etmesi işlemi.¹⁹

Açık Artırma: Bir malın, teklif veren kişiler arasında en yüksek bedeli öneren kimseye satılmasını sağlayan satış biçimi.²⁰

Açık Çek: Belli bir şahsa, emrine veya hamiline ödenmek üzere çekilen ancak meblağı bulunmayan çek.²¹

¹⁷ Şakir Görmüş vd., (ed.) *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı* (İstanbul: TKBB Yayınları, 2019), 121.

¹⁸ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

¹⁹ <https://www.tcmb.gov.tr> TCMB Terimler Sözlüğü, 2.

²⁰ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

²¹ Ayhan Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1978), 3.

Açık Ekonomi: Üretim faktörlerinin serbest hareketliliğini sağlamak üzere, ithalat ve ihracat üzerinde herhangi bir sınırlamanın bulunmadığı ekonomi.²²

Açık Eksiltme: Bir mal veya eşyanın birden çok satıcıdan teklif alınmak suretiyle satıcılar arasında rekabet sağlanarak mümkün olan en düşük fiyatla satın alınması.²³

Açık Kapı Politikası: Dış ticaret ilişkilerinde devletlerin hiçbir sınırlama koymamaları.²⁴

Adlî İkrar: Hâkim önünde yapılan ikrar.²⁵

Adlî Tıp: Kovuşturma sırasında meydana çıkan ve bir doktorun müdahalesi olmadan çözülemeyen işlerle uğraşan bilim dalı. Cesedin incelenmesi, tanıtılması, ölüm nedenleri, ölümün türleri vb. üzerinde çalışır.²⁶

Afyon: Haşhaş adlı bitkinin olgunlaşmamış kapsüllerinin çizilmesiyle akan ve kısa süre sonra katılaştıran beyaz süt kütlelerinin toplanıp bir araya getirilip yoğrulmasıyla elde edilen madde. Şiddetli bir zehir olmakla birlikte tıpta ve eczacılıkta çok yararlanılan bir ilaçtır. Yatıştırıcı, uyuşturucu, ağrı dindirici, öksürük kesici gibi etkileri vardır.²⁷

²² Ülke Arıboğan vd., *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü* (İstanbul: Der Kitabevi, 2017), 5.

²³ Ömer Demir-Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü* (İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1992), 14.

²⁴ Ali Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü* (Ankara, Rehber Yayıncılık, 1993), 4.

²⁵ Celal Erbay, *İslâm Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları* (İstanbul, İFAV Yayınları, 1999), 192.

²⁶ Remzi Alpdündar, *Yeni Hukuk Sözlüğü (Kılavuzu)* (İstanbul: Eğitim Yayınları, 1977), 7.

²⁷ Şevket Serdar Türet, *Kozmetik Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Fono Yayınları, 2003), 10.

Ağ Pazarlaması (Networking Market): Muayyen bir malın insanları pazarlamaya çekmek için vesile kılınması ve katılımcıya üye yaptığı her bir şahıs mukabilinde belli bir ücret alma hakkı kazandıran sistem.²⁸

Aile Planlaması: Nüfusun doğurganlığını düşürmeyi hedefleyen hizmet ve programlar.²⁹

Akne: Derideki kıl dipleri ve yağ bezeleri iltihabı. Siville.³⁰

Akupunktur: Vücutta belirli noktalara iğne batırarak çeşitli hastalıkları tedavi etme metodu.³¹

Alerji: Kimi yiyeceklere, ilaçlara, çiçek tozlarına, deri döküntülerine, havada bulunan çeşitli bitkisel, hayvansal taneciklere vücudun gösterdiği tepki.³²

Alkol: (Etilalkol): Etil grubuna hidroksil fonksiyonel grubu bağlanmasıyla oluşan, şekerlerin fermantasyonu sırasında ortaya çıkan veya sentetik yolla elde edilebilen, uçucu, saydam, kolay alev alabilen sıvı bileşik.³³ Bütün alkoller içinde en bilineni etil alkoldür. Rakı, bira, viski, cin, rom, konyak ve şarap gibi alkollü içkilerin temel maddesidir. Adı belirtilmeksizin yalnızca alkol denildiğinde etil alkol anlaşılır.³⁴

²⁸ Hayreddin Karaman, *Hayatımızdaki İslâm* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2016), 4/284.

²⁹ Ali Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri: (Ansiklopedik Sözlük)* (İstanbul: Beta basım Yayın, 2002), 19.

³⁰ Türet vd., *Kozmetik Terimleri Sözlüğü*, 11.

³¹ *Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar* (Ankara: DİB Yayınları, 2018), 281.

³² Türet vd., *Kozmetik Terimleri Sözlüğü*, 12.

³³ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü* (Ankara: TÜBA, 2019), 1/801.

³⁴ Nihat Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dinî Konular 2* (Samsun: Etüt Yayınları, 2010), 32.

Alkolizm: Bireyin beden ve ruh sağlığını; aile, sosyal ve iş uyumunu bozacak derecede sık ve fazla alkol alma ve alkol alma isteğini durduramama durumu.³⁵

Alkollü İçki (Resmî Mevzuat Tanımı): Hacmen % 0,5 ve daha fazla alkol içeren bira, şarap ve Türk Gıda Kodeksinde yer alan distile alkollü içkiler ile bu kodekste yer almamakla birlikte belirtilen sınırlama dâhilinde alkol içeren diğer içecekler.³⁶

Alkolsüz İçecek: Çeşitli meyve, sebze suları, şeker, karbondioksit, değişik tat ve renk verici maddeler, koruyucu katkıları içeren, hacimsel olarak %0,5'ten az etanol içeren içki.³⁷

Alonj: Ticarî bir senet üzerinde ciroların veya sair muamelelerin çoğalmasından dolayıyla o senede eklenen kâğıt.³⁸

Altcoin: Bitcoin'den sonra başlatılan herhangi bir kripto para birimi.³⁹

Altına Dayalı Kira Sertifikası: Maliye Bakanlığı tarafından ihracı gerçekleştirilen ve fizikî altını olan vatan-
daşların bu altınları üzerinden getiri elde edebilmelerini sağlayan bir yatırım aracı.⁴⁰

Altın Günü: Bir grup insanın bir liste oluşturup belirli bir zaman periyoduyla bu şahıslardan birisine listedeki

³⁵ MEGEP, *Aile ve Tüketici Hizmetleri Alkol Bağımlılığından Korunma* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2011), 4.

³⁶ Resmî Gazete, Sayı: 24888, Tarih: 26. 09. 2002.

³⁷ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/87.

³⁸ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

³⁹ Buğra Ayan, *Dijital Varlık Sözlüğü* (İstanbul: Sahi Kitap, 2021), 18.

⁴⁰ Mahmut Samar, "Fıkhi Açından Altın Tahvili ve Altına Dayalı Kira Sertifikası İhracı" *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 33 (Nisan 2019), 313.

herkesin belirlenen altını ya da parayı vermesi. Herkes bu şekilde altını alıncaya kadar işlem devam etmektedir. Sıra, bazen kura ile bazen de karşılıklı anlaşma ile belirlenmektedir. Buradaki temel hedef kişileri tasarrufa yönlendirmektir.⁴¹

Altın Hesabı: Altın alım satımına imkân sağlayan banka hesaplarına verilen genel bir isim. Yaygın olarak vadesiz mevduat veya câri hesap tarzında açılmakla birlikte vadeli mevduat ve katılım hesabı tarzında da açılabilmektedir.⁴²

Altın Kaplama: Bir şeyin dışına süsleme veya koruma amacıyla yerleştirilen altın kat.⁴³

Alzheimer Hastalığı: Genellikle sinsi başlayan, ilerleyici olan ve zihinsel işlevlerde, bellek, yargılama, algılama ve soyut düşünmede ağır yetersizliklerin söz konusu olduğu bir beyin hastalığı.⁴⁴

Ambargo: Askerî, iktisadî veya siyasî sebeplerden ötürü bir ülkeye baskı yapmak veya cezalandırmak amacıyla bir malın alım satımını ve naklini engellemeye, kısıtlamaya veya durdurmaya yönelik alınan tedbirler.⁴⁵

Anamal: bk. Sermaye.

⁴¹ Soner Duman, *Günümüz Fıkıh Problemleri* (İstanbul: Beka Yayıncılık, 2018), 237.

⁴² Emrullah Dumlulu, "Fıkıhî Açıdan Altın Hesabı", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 20 (Ekim 2012), 241.

⁴³ Türet vd., *Kozmetik Terimleri Sözlüğü*, 14.

⁴⁴ Ömer Menekşe, "İslâm Hukukunda Alzheimer Hastalığının Eda Ehliyeti Üzerindeki Etkileri", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 27 (Nisan 2016), 158.

⁴⁵ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 27.

Anarşizm: Otoriter bir devlet yönetimini ve yasalarını reddederek bireylerin kendi ihtiyaçlarını istedikleri şekilde karşılayabilmeleri için kendi kendilerini organize etmeleri gerektiğini öne süren ideoloji.⁴⁶

Anayasa: Bir devletin kuruluş ve işleyiş esaslarını, temel organlarını ve bunların kuruluş, teşkilatlanış ve işleyişini, karşılıklı görev ve yetkilerini, fertlerin temel hak ve hürriyetlerini düzenleyen ana kanun.⁴⁷

Anestezi: Acı ileten sinir yolları üzerinde iletimin değişik seviyelerde engellenmesi. Lokal, bölgesel ve genel anestezi olmak üzere üç türlü anestezi vardır.⁴⁸

Angajman: Söz verme, bir işi üzerine alma, üstlenme.⁴⁹

Anne Sütü Bankası: Gönüllü annelerin bağışladıkları anne sütünü uluslararası standartlara uygun olarak toplayan, muhafaza eden, testlerden geçiren, işleyerek güvenliğini sağlayan ve ihtiyacı olan bebeklere dağıtan kuruluş.⁵⁰

Anonim Şirket: Bir unvana sahip, esas sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı, yalnız mal varlığıyla sorumlu tutulan şirket. Ortakların sorumluluğu, üstlenmiş oldukları sermaye paylarıyla sınırlıdır.⁵¹

⁴⁶ Demir-Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 27.

⁴⁷ Ali Bardakoglu, *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1997), 1/141.

⁴⁸ Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar, 277.

⁴⁹ Orhan Hançerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986), 19.

⁵⁰ Karaman, *Hayatımızdaki İslâm*, 4/209.

⁵¹ Abdülaziz Bayındır, *Ticaret ve Faiz* (İstanbul: Süleymaniye Vakfı, 2007), 346.

Antibakteriyel: Bakterilerin ölmesini sağlayan ve gelişme ve büyümesini engelleyen maddeler.⁵²

Antiseptik: Mikroorganizmaların çoğalmasını önleyen ya da bunları öldüren madde.⁵³

Antrepo: Gümrüklere gelen ticarî eşyanın konulduğu, korunduğu yer; ardiye; ambar.⁵⁴

Arabuluculuk: Devletler arasında bir uyuşmazlık durumunun söz konusu olması halinde, taraflar açısından görüş ayrılıklarını hafifletmek ve anlaşmazlığı bir çözüme bağlamak amacıyla üçüncü bir tarafın yardımına başvurulması yöntemi.⁵⁵

Arbitraj: Herhangi bir menkul kıymetin, dövizin veya malın eşanlı olarak bir piyasadan alınıp diğer bir piyasada satılarak (kıymetler birbiri ile değiştirilerek) kâr edilmesi işlemi.⁵⁶

Arsa Payı: Kat mülkiyetinde arsanın, kanunda belirtilen esasa göre bağımsız bölümlere ayrılan ortak mülkiyet payı.⁵⁷

Artık Değer: Üretilen malların değeri ile bunların üretimi için yapılan harcamaların değeri arasındaki fark.⁵⁸

Asetik Asit: Doğal bir asit. Birçok meyvede ve hayvan dokularında bulunmaktadır. Sirke içinde bol miktarda olduğu için sirke asidi olarak da bilinir. Sirkenin ken-

⁵² Fatih Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz A'dan Z'ye Gıda Katkı Maddeleri* (İstanbul: Server Yayınları, 2021), 421.

⁵³ Türet vd., *Kozmetik Terimleri Sözlüğü*, 17.

⁵⁴ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

⁵⁵ Arıboğan vd., *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, 37.

⁵⁶ *TCMB Terimler Sözlüğü*, 3.

⁵⁷ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

⁵⁸ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 21.

dine özgü olan ekşi tadı ve keskin kokusunu vermektedir.⁵⁹

Asimilasyon: Bir toplumdaki etnik ya da kültürel azınlıkların egemen kültür içerisinde eritilmesi süreci.⁶⁰

Aspartam: (E951) Kalori değeri olmayan bir sentetik tatlandırıcı. Şekere göre 150-200 kat daha tatlıdır. Az miktarda çok tat verdiğinden birçok üründe şekerin yerini almıştır. %40 aspartik asit, %50 fenilalanin ve %10 metanolün karışımıyla elde edilir.⁶¹

Aşı: Organizmada hastalıklara karşı bağışıklık sağlamak için kana verilen, o hastalığın mikrobu ile hazırlanmış eriyik.⁶²

Aşırma: bk. İntihal.

Aval: Bonoya imza atarak sorumluluk altına girmiş kişiler lehine verilen bir tür kefalet.⁶³

Avans: İleride tahakkuku kararlaştırılan bir alacağa karşılık önceden peşin olarak ödenen para.⁶⁴

Ayı Piyasası: Fiyatların son yüksek seviyelerden en az %20 veya daha fazla düştüğünde ortaya çıkan piyasa. Boğa piyasasının tam tersidir.⁶⁵

Azınlık Hakları: Azınlıkların, varlıklarının korunmasını, herhangi bir ayrımcılığa ya da kötü muameleye

⁵⁹ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 123.

⁶⁰ Arıboğan vd., *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, 48.

⁶¹ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 133.

⁶² Türet vd., *Kozmetik Terimleri Sözlüğü*, 21.

⁶³ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

⁶⁴ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 24.

⁶⁵ Ayan, *Dijital Varlık Sözlüğü*, 23.

maruz kalmamalarını ve kimliklerini koruyabilmelerini sağlamaya yönelik haklar.⁶⁶

[B]

Bağnazcılık: Kendi bildiğinden ve dediğinden başka doğru kabul etmemek. Duyduğu ve öğrendiği şeyi hiç muhakeme etmeden kabullenip yaymaya çalışmak. Dinî veya siyasî bir fikre yahut ideolojiye hislerle ve şiddetle bağlanmak.⁶⁷

Balmumu: (E901) Arıların peteklerini yapmak için karın halkaları arasından salgıladıkları, yumuşak ve sarımsı madde.⁶⁸

Banka Faizi: Bankaların mevduat ve kredi işlemlerinde uyguladıkları faiz oranı.⁶⁹

Banka Mevduatı: Vadeli veya vadesiz olarak bankalara yatırılan paralar yekûnu.⁷⁰

67

Bankamatik Kartı: Bankada hesabı bulunan banka müşterilerine günlük belirlenen limitler çerçevesinde hesabından para çekme ve alış-verilerde nakit para yerine kullanma imkânı sunan kartlar. bk. Debit-Card Sistemi.

Banknot: Taşıyana, üzerinde yazan miktarın ödenmesinin, çıkaran kuruluş tarafından garanti edildiği faiz taşımayan kıymetler. Yasal ödeme aracıdır. TCMB, Türk lirası banknot basmaya yetkili tek kurumdur.⁷¹

⁶⁶ Arıboğan vd., *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, 89.

⁶⁷ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2009), 31.

⁶⁸ Türet vd., *Kozmetik Terimleri Sözlüğü*, 27.

⁶⁹ Erhan Arda, *Ekonomi Sözlüğü* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2002), 29.

⁷⁰ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 53.

⁷¹ TCMB Terimler Sözlüğü, 4.

Basit Faiz: Sadece anapara üzerinden hesaplanan ve faize faiz hesaplanmayan faiz hesaplama metodu.⁷²

Bedelsiz Devir: Bir hakkın, alacağın veya malın herhangi bir bedel alınmadan bir başkasına aktarılması.⁷³

Beklenmeyen Durum: Sözleşmenin yapıldığı sırada düşünülmesi imkânsız bulunan engelleyici nedenler ve durumlar.⁷⁴

Besinleri İşleme: Besinlerin bozulmasını önlemek, uzun süre saklayabilmek, çok üretilen mevsiminden besinlerin üretilmeyen veya az üretilen mevsimlerde tüketilmelerini sağlamak amacıyla besinler üzerinde olumlu değişiklikler meydana getirmek için yapılan işlemler.⁷⁵

Beyin Göçü: Yetiştirilmesi görece büyük kaynak gerektiren bilim adamı, hekim, mühendis vb. nitelikli insan gücünün daha gelişmiş bir başka ülkeye göç etmesi.⁷⁶

Beyin Ölümü: Tüm beyin, beyincik ve hayatî merkezlerin yer aldığı beyin sapı denilen özel beyin bölgesinin fonksiyonlarının geri dönülmez şekilde kaybolduğu ve kısa bir süre sonra mutlak ölümle sonuçlanan durum. Bu durumdaki kişinin kendiliğinden solunum yapabilme yeteneği kaybolmakta, solunum ancak mekanik destek cihazlarıyla sağlanabilmektedir.⁷⁷

⁷² Osman Okka-Hasan Kazak, *İslâmî Finansal Yönetim* (Ankara: Nobel yayınları, 2021), 160

⁷³ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

⁷⁴ Haçerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü*, 28.

⁷⁵ MEGEP, *Aile ve Tüketici Hizmetleri Besin Saklama* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2011), 3.

⁷⁶ *Ana Britannica: Genel Kültür Ansiklopedisi* (İstanbul: Ana Yayıncılık, 2004), 4/161.

⁷⁷ Ahmet Yaman, "İslâm Hukuku Açısından Organ Nakli ve Beyin Ölümü",

Bilanço: Alacak ve borçları saptayan çizelge.⁷⁸

Bileşik Faiz: Faizin hem anapara hem de faizi üzerinden hesaplanması. Faize de faiz yürütmedir. Alacaklının, borçlusunun zimmetindeki faizi de borcun üstüne ekleyip ikisine birden faiz işletmesidir.⁷⁹

Bilirkişi: Çözümlemesi özel veya bilimsel bilgiye dayanan konularda oyuna ve düşüncesine başvuru kimse. Belirli bir konudan iyi anlayan ve bir anlaşmazlığı çözümlemek için kendisine başvuru kimse.⁸⁰

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES): Birikimlerin toplanması, değerlendirilmesi ve kişiye toplu para ya da maaş ödenmesi esasına dayanan sistem. Bireysel emeklilik hesabına yapılan katkı payı ödemeleri, kişinin seçtiği (faizli-faizsiz) emeklilik yatırım fonlarında değerlendirilir. Sisteme yatırılan katkı payı tutarının %30'u oranında devlet katkısı eklenir. 56 yaşını tamamlayan ve BES'te minimum kalma süresi 10 yıl olan kişiler, bireysel emekli olmaya hak kazanır. Emeklilik hakkı elde edildiğinde birikimler toplu olarak veya belirli bir program çerçevesinde alınabilir.⁸¹

Bisexual: Her iki cinse ait cinsiyet bezi taşıyan; hem testis hem overe (yumurtalık) sahip olan.⁸²

Bitcoin: Herhangi bir merkez bankası veya bir ülke ile

Tıp, Etik, Din, Sosyoloji ve Hukuk Bağlamında Organ Nakli Sorunlar ve Çözüm Önerileri (09 Mayıs 2014), 33.

⁷⁸ Hançerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü*, 30.

⁷⁹ Okka-Kazak, *İslâmî Finansal Yönetim*, 160; Hançerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü*, 31.

⁸⁰ Şükrü Haluk Akalın vd., *Türkçe Sözlük* (Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 342.

⁸¹ <https://www.turkiyesigorta.com.tr>

⁸² Utan Kocatürk, *Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1991), 102.

ilişği olmayan elektronik bir para birimi. Dağıttık defter teknolojisi⁸³ ve Proof of Work (PoW) modeli kullanılır.⁸⁴

Bitkisel Hayat: Beynin düşünce, konuşma ve kasların hareketinden sorumlu olan korteksin işlevini yitirmesi. Hasta, bakımın sağlandığı sürece çevresinden habersiz bir halde yıllarca yaşayabilir. Refleks haricinde çevrelerinde olan değişikliklere anlamlı yanıt verememektedir. Bitkisel hayattaki hastaların solunumları devam etmekte olup bazı durumlarda hasta iyileşerek normale dönebilmektedir.⁸⁵

Biyolojik Silah: Canlılara zarar vermek amacıyla mikroorganizmaların (bakteri, virüs, mantar, parazit) silah olarak kullanılması. Kalıcı etkiler bırakan biyolojik silahlara sahip olmak diğer kitle imha silahlarına göre daha kolay ve maliyeti düşüktür.⁸⁶

Biyopsi: Mikroskopla inceleme amacıyla canlı bir organizmanın bir organ ya da dokusundan parça alınması.⁸⁷

Bono: Ticarî kurallara göre düzenlenen ve birinin namına veya emrine belirli bir zamanda belirlenen miktardaki parayı ödemeyi gösteren yazı.⁸⁸ Vadesi bir yıldan kısa olan, çıkaran kurum tarafından öngörülen vade sonunda belirli bir bedelin ödenmesinin taahhüt edildiği

⁸³ Birbirinden bağımsız birçok düğüm ve katılımcı ile işletilebilen, katılımcıları arasında güven hudutları olan dağıtık veritabanı ve uygulama teknolojilerine verilen genel ad. TCMB, *Dijital Türk Lirası Birinci Faz Değerlendirme Raporu 2023*, 4.

⁸⁴ Ayan, *Dijital Varlık Sözlüğü*, 28.

⁸⁵ Işıl I. Andsoy- Asiye Gül, "Hemşirelerin Beyin Ölümü ve Bitkisel Hayat Konusundaki Bilgi ve Düşünceleri", *Bakırköy Tıp Dergisi* 14 (2018), 2.

⁸⁶ Köksal Pabuçcu, *Biyolojik Terör* (İstanbul: Nesil Yayınları, 2003), 9, 50.

⁸⁷ Heyet, *Medicana: Genel Sağlık Ansiklopedisi* (İstanbul: Ana Yayıncılık, 1993), 64.

⁸⁸ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 67.

menkul kıymetlerdir. Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan bir yıldan kısa vadeli ihraçlar, Hazine Bonosu adı altında işlem görmektedir.⁸⁹

Borsa: Yatırımcıların, hisse senedi, yatırım sertifikası gibi değerli kâğıtların ve emtiaların alım satımını devlet denetimi altında yaptıkları yer. İşlem yapılan ürünlerin pazarı.⁹⁰

Botoks: Yüzdeki kırışıklıkları gidermek için, botulinum denilen zehirli (toksit) bir maddeden elde edilen sıvının, kırışıklıkların bulunduğu yere iğne ile az miktarda zerk edilmesi.⁹¹

Broker: Alım ve satım işlemlerine belirli bir komisyon karşılığı aracılık eden, işlemleri kendi adına ancak taraf olduğu kişi veya kurumlar hesabına yapan işlemciler.⁹²

Bütçe: Devletin (ya da kamu kuruluşlarının) malî yıl içinde yapacağı hizmetlere ilişkin harcamaları ve bunları karşılamakta kullanacağı gelirleri gösteren belge.⁹³ Belli bir sürenin gelir ve giderlerini tahmin ederek karşılaştıran cetvel.⁹⁴

[C]

Câri Fiyat: Bir malın satışında ilan veya fiyat listesi ya da etiket ile umuma arz olunan veya ticaret odalarıy-

⁸⁹ TCMB Terimler Sözlüğü, 5.

⁹⁰ <https://www.tkbb.org.tr>

⁹¹ Heyet, *Tıp ve Sağlıkla İlgili Fetvalar* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), 44.

⁹² TCMB Terimler Sözlüğü, 5.

⁹³ Ömer Bozkurt-Turgay Ergun, *Kamu Yönetimi Sözlüğü* ed. Seriya Sezen (Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 2014), 46.

⁹⁴ Hançerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü*, 40.

la belediyeler ve borsalar gibi salahiyyetli yerlerce tespit edilen fiyat.⁹⁵

Cârî Hesap: Aralarında çeşitli alacak ve borç ilişkileri bulunan tarafların, birbirlerinden olan alacaklarını tek tek istemekten vazgeçerek, belli devreler sonunda hesaplaşmak üzere, karşılıklı olarak bu alacakların hesabını tutmaları.⁹⁶

Casus Belli: Savaş nedeni, savaş gerektiren olay.⁹⁷

Celpnâme: Yargılamada; davacı, davalı, tanık, bilirkişi gibi kimseleri mahkemeye getirtmek için yapılan çağrılı.⁹⁸

Cezaî Şart: Borcun ifâ edilmemesi veya eksik ifa edilmesi durumunda taraflarca borçlunun ödemesi kararlaştırılan bir tür maddî edim.⁹⁹

Cinsiyet Değiştirme: Kendisinde tek bir cinsiyete özgü özellikler bulunan bir kimsenin operasyonla diğer cinsiyete intikal etmesi.¹⁰⁰

Ciranta: Bir senedi ciro eden, aktaran kimse.¹⁰¹

Ciro: Kıymetli evraktan sayılan ticarî senedin arkasına imza atma. Senedin ön yüzünde yer alan borcu, senedi elinde bulunduran lehdâra ödemeyi kabul etme. **Ciro**

⁹⁵ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

⁹⁶ Selahattin Sulhi Tekinay vd., *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1993), 995.

⁹⁷ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

⁹⁸ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

⁹⁹ Fatih Turay, *Finansal Açidan İslâm Borçlar Hukuku* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2019), 70.

¹⁰⁰ Duman, *Günümüz Fıkıh Problemleri*, 406.

¹⁰¹ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

edilmiş senede lehdâr hem senedi düzenleyene hem de ciro edene müracaat edebilir.¹⁰²

Cumhuriyet: Egemenliğin, devletin bütün yurttaşları tarafından kullanıldığı siyasal örgütlenme biçimi.¹⁰³

[Ç]

Çapraz Kur: İki yabancı para ve bu iki paranın her birinin bir üçüncü yabancı para (genellikle ABD doları) ile arasındaki parite olarak tanımlanan döviz değişim kuru. İki para birimi arasındaki dolaylı değişim oranı.¹⁰⁴

Çek: Bir şahsın, bankadaki hesabından ödeme yapılması emrini içeren, bir başka deyişle bir şahsın alacaklısını borçlusuna (banka) havale etmesini sağlayan belli biçim ve özelliği olan yazılı belge.¹⁰⁵

Çevre: İnsanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları, fizikî, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam.¹⁰⁶

Çevre Kirliliği: Çevrenin doğal yapısının ve bileşiminin bozulması, değişmesi ve böylece insanların olumsuz yönde etkilenmesi.¹⁰⁷

[D]

Dalgalı Kur Rejimi: Döviz kurunun büyük ölçüde pi-

¹⁰² Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 80.

¹⁰³ Bozkurt- Ergun, *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, 53.

¹⁰⁴ TCMB Terimler Sözlüğü, 7.

¹⁰⁵ <https://www.tkbb.org.tr>

¹⁰⁶ MEGEP, *Meslekî Gelişim Çevre Koruma* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2014), 4

¹⁰⁷ MEGEP, *Meslekî Gelişim Çevre Koruma* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2014), 6.

yasadaki arz ve talep koşullarına göre belirlendiği sistem.¹⁰⁸

Damıtmak: Bir sıvıyı, ısı yardımıyla gaz haline getirdikten sonra soğutarak yabancı maddelerden arınmış bir halde yeniden elde etmek.¹⁰⁹

Damping: Mal ve hizmetlerin zararına satışı.¹¹⁰

Debit-Card Sistemi: Bir mal ya da hizmetin fiyatının satın alma işlemiyle birlikte tüketicinin banka hesabından hemen düşüldüğü ve paranın perakendecinin hesabına aktarıldığı bilgisayar sistemi.¹¹¹

Deflasyon: Fiyatların genel düzeyinde sürekli bir düşüş durumu.¹¹² Paranın piyasada azaltılmasıyla satın alma gücünün artması.¹¹³

74

Dejenere: Fizik ya da iç yönünden kendi özelliğini yitirmiş olan, soysuzlaşmış.¹¹⁴

Demans: Unutkanlığın ön plana çıktığı birçok hastalığın genel adı. Demans hastalığında en sık görülen belirtiler; hafıza kaybı, öğrenme güçlüğü, dil ve iletişim problemleri, akıl yürütme ve sorun çözmede ortaya çıkan problemlerdir. Demans insan zihnini etkileyen sinisi, kolay anlaşılamayan, yavaş ilerleyen, insanın zihnî faaliyetlerinde kusurlar meydana getiren bir hastalıktır. Hafif, orta ve ağır evreleri vardır.¹¹⁵

¹⁰⁸ TCMB Terimler Sözlüğü, 9.

¹⁰⁹ Türet vd., *Kozmetik Terimleri Sözlüğü*, 45.

¹¹⁰ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 108.

¹¹¹ Arda, *Ekonomi Sözlüğü*, 77.

¹¹² TCMB Terimler Sözlüğü, 9.

¹¹³ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 63.

¹¹⁴ Türet vd., *Kozmetik Terimleri Sözlüğü*, 52.

¹¹⁵ Eyüp Ertan, "Demansın Fikhî Boyutları", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (Ekim 2021), 41-42.

Demokrasi: Sosyal özgürlüğün ve hukuksal eşitliğin gerçekleştirilmesi ülküsüne bağlı olarak siyasal hakları kullanma yeteneği bulunan yurttaşların seçtikleri temsilciler aracılığı ile devlet yönetimine katılmaları esasına dayanan hükümet rejimi.¹¹⁶

Depozito: Kiracının ev sahibine eve verilecek zarar, kira ödemesinde gecikme ya da kira sözleşmesi bittiğinde bütün anahtarları teslim edilmemesi ihtimaline karşılık verdiği para.¹¹⁷ Bir sözleşmeden dolayı doğabilecek zararlara karşı verilen teminat; bir taahhüt sırasında yatırılan güvence parası.¹¹⁸

Destekten Yoksun Kalma Tazminatı: Bir kişinin öldürülmesi yüzünden diğer kimseler ondan beklenen desteklerini kaybetmişlerse onların bu zararının tazmin edilmesi.¹¹⁹

Devalüasyon: Millî paranın diğer paralar karşısında değerini düşürme, değer kaybına maruz bırakma.¹²⁰

Devlet: Belirli sınırlar içindeki insan topluluğuna ait, kamunun menfaatini hukuk esaslarına göre gerçekleştirmek üzere örgütlenmiş, egemen ve siyasî yapı.¹²¹

Devremülk Hakkı: Konut olarak kullanılmaya elverişli bir yapı veya bağımsız bölümün ortak maliklerinin her biri lehine kurulmuş olan ve bu yapı ya da bağımsız bö-

¹¹⁶ Remzi Alpdündar, *Yeni Hukuk Sözlüğü* (İstanbul: Eğitim Yayınları, 1977), 68.

¹¹⁷ Nevzat Aypek vd., *Ekonomik Terimler Sözlüğü* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2019), 140.

¹¹⁸ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

¹¹⁹ Tekinay vd., *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 620.

¹²⁰ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 97.

¹²¹ Suphi Nuri İleri, *Güçler Arası Hukuk* (İstanbul: Bozkurt Basımevi, 1936), 148.

lümünden yılın belirli dönemlerinde yararlanma imkânı sağlayan irtifak hakkı.¹²²

Dezenfektan: Hastalığa yol açan mikropları öldürmek için kullanılan kimyasal madde.¹²³

Dezenflasyon: Fiyat artış hızının azalması. Yüksek enflasyondan düşük enflasyona geçiş sırasında yaşanan, düşen enflasyon sürecini ifade etmektedir.¹²⁴ Paranın satın alma gücünün artması, umumî fiyat seviyesinin düşmesidir.¹²⁵

Dış Gebelik: Döllenmiş yumurtanın rahim boşluğu dışında yerleşmesiyle oluşan gebelik komplikasyonu.¹²⁶

Dijital Kimlik: Kişi, kurum, varlık veya nesneleri dijital olarak temsil eden bilgiler.¹²⁷

Dijital Para: Yasal ödeme aracı olarak kanunî dayanak üzerinden hukukî çerçevesi tanımlanmış, millî egemenlikten gücünü alarak toplumsal uzlaşmayı temsil eden ve tek millî değer ölçüm birimi niteliğindeki ülke parasının yeni bir biçimi. Dijital Türk lirası ile kast edilen Türk lirasının dijital biçimidir. Birimi, mevcut para formunda olduğu gibi Türk lirasıdır.¹²⁸

¹²² Selahattin Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü* (İstanbul: Der Yayınları, 1997), 98.

¹²³ Türet vd., *Kozmetik Terimleri Sözlüğü*, 52.

¹²⁴ TCMB Terimler Sözlüğü, 9.

¹²⁵ Kenan Asafkan, *Türkçe İzahlı Malî, Ticarî, Sınâî, Ziraî, Sigorta, Muhasebe Terimleri Lügati*, (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1966), 64.

¹²⁶ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/588.

¹²⁷ TCMB, *Dijital Türk Lirası Birinci Faz Değerlendirme Raporu 2023*, 4.

¹²⁸ TCMB, *Dijital Türk Lirası Birinci Faz Değerlendirme Raporu 2023*, 10.

Diyaliz: Böbrekleri iyi çalışmayan bir hastanın kanının alınarak temizlendikten sonra yeniden dolaşıma verilmesini sağlayan işlem.¹²⁹

DİYK: Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu: Diyanet İşleri Başkanlığının dinî konulardaki en yüksek karar ve danışma organı.¹³⁰

DNA: Kromozomların temel bileşeni olarak hücre çekirdeğinde yer alan ve yeni döllere aktarılacak kalıtsal bilgiyi kodlayan karmaşık yapıli organik bileşik.¹³¹

Doğum Kontrolü: Döllenmeyi geçici veya dönülebilir bir biçimde engelleyerek, istenildiği zaman gebe kalmayı sağlamaya yönelik çeşitli tedbir ve yöntemlerin uygulanması.¹³²

Dolarizasyon: Bir ülkede yerleşik ekonomik birimlerin, yüksek enflasyon ve belirsizlik ortamı yüzünden ulusal paranın muhtemel değer kaybından korunmak için yabancı para ve yabancı para cinsinden varlık tutmaları.¹³³

Dolaylı Vergi: Tüketim malları aracılığıyla alınan vergiler.¹³⁴

Dolaysız Vergi: Doğrudan doğruya vergi yükümlüsünden alınan vergiler.¹³⁵

¹²⁹ *Ana Britannica: Genel Kültür Ansiklopedisi* (İstanbul: Ana Yayıncılık, 2004), 7/334.

¹³⁰ <https://kurul.diyanet.gov.tr>

¹³¹ *Ana Britannica*, 7/227.

¹³² Heyet, *Medicana*, 105.

¹³³ <https://www.tcmb.gov.tr>

¹³⁴ Hançerlioğlu, *Ekonomi sözlüğü*, 70.

¹³⁵ Hançerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü*, 70.

Doping: Uyarıcı ilaç vererek vücudu daha zinde hale getirmek.¹³⁶

Döviz Kuru: Ulusal bir paranın, diğer bir ulusal para cinsinden ifadesi.¹³⁷

Döviz Ticareti (Sarf): Para mübadelesi. Bir alım satım akdinde bedellerden her ikisi de para ise yani millî para ile yabancı para ya da para ile altın gibi para sayılan varlıklar mübadele ediliyorsa işlem sarf adını alır.¹³⁸

Döviz Çevrilebilir Mevduat: Yurtdışında ikamet eden Türkler ve yabancılar tarafından açılan ve TL'ye çevrilirken kur garantisi taşıyan hesaplar. Bu hesaplara Avrupa para piyasaları faiz oranından daha yüksek faiz verilmektedir.¹³⁹

“E” Kodu: Bir gıda katkı maddesinin Avrupa Birliği ülkelerinde kullanımına müsaade edildiğini gösteren kod. Yaklaşık 400 civarında olan E kodu vardır. Katkı maddesinin zararlı olduğu anlaşıncıya listeden çıkarıldığı ve yeni izin verilen katkı maddesi olabildiği için bu sayı değişmektedir.¹⁴⁰

EFT Sistemi: Gerçek zamanlı birebir mutabakat sistemi olup, Türk lirası üzerinden yapılan ödeme işlemlerinin bankalar arasında elektronik ortamda gerçekleştirilmesini sağlayan ödeme sistemi. EFT sisteminde, sisteme

¹³⁶ Utkan Kocatürk, *Tıp Terimleri El Sözlüğü* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1989), 124.

¹³⁷ TCMB Terimler Sözlüğü, 11.

¹³⁸ <https://www.tkbb.org.tr>

¹³⁹ Nevzat Aypek vd., *Ekonomik Terimler Sözlüğü*, 171.

¹⁴⁰ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 29.

ulaşan her mesaj anında işleme konulmakta, mutabakat hesaplarında yeterli bakiye olduğu sürece, bir bankadan diğer bankaya para transferi bekletilmeksizin gerçekleştirilmekte ve ödemelere herhangi bir şekilde müdahale edilmemektedir.¹⁴¹

Elektronik Para: Darphane ve diğer kuruluşlarca basılan fizikî paraya ilave olarak kullanılan, elektronik ortamda muhafaza edilen ayrıca aktarımı yapılabilen, fizikî paranın yerine getirdiği işlevleri eksiksiz şekilde yapabilen, merkezî bir otorite tarafından üretilen, tanınan para. Elektronik para, elektronik nakit, debit kartlar ve depolanmış kartlar biçiminde kullanılabilir. Mevcut varlığın elektronik ortamda kullanılmasıdır. Elektronik para şifreleme ve madencilik yoktur.¹⁴²

Elektronik Sigara: Bağımlılık yapan ve nikotin içeren bir sıvının ısıtılarak aerosol (bir sıvı ya da katının gaz ortamında dağılması) üretmesiyle oluşan sigara. Bu sıvının içinde farklı miktarlarda sıvı nikotin, propilen, glikol, gliserin ve aromalı maddeler bulunur. Kullanan kişiler üretilen bu buharı ciğerlerine çeker. Nefes verildiğinde ise bu buhar diğer kişiler tarafından solunabilir. Elektronik sigara nikotin, akciğer hastalıklarına neden olan kimyasal diasetil, nikel, kalay, kurşun gibi zararlı maddeler içerir.¹⁴³

Embriyo: Dölllenmiş yumurtanın hücre bölünmesine uğrayarak gelişmesini sürdürdüğü ilk evre.¹⁴⁴

¹⁴¹ <https://www.tcmb.gov.tr>

¹⁴² Mehmet Onur, "Sanal (Kripto) Para Birimlerinin İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2021), 298-299.

¹⁴³ <https://www.memorial.com.tr>

¹⁴⁴ *Ana Britannica*, 8/159.

Emeklilik: Yıllar süren çalışma hayatının hukukî manada sona ermesi ile çalışma hayatı sonrası için kişiye özellikle sosyal güvenlik ve yaşlılık aylığı ile ilgili bazı sosyal hakların verildiği dönem.¹⁴⁵

Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudârebe): Bir tarafın sermaye diğer tarafın işgücü (emek) ortaya koyup işletmeyi üstlenmesiyle kurulan ve elde edilen kârı paylaşma esasına dayanan ortaklık türü.¹⁴⁶ Katılım Bankalarında açılan katılma hesaplarında böylesi bir ortaklık söz konusudur. Emek sermaye ortaklığı sözleşmelerindeki iki taraftan, emeğini ortaya koyup işletmeciliği yüklenen taraf **mudârip**; sermaye sahibi ise **rabbü'l-mâl** olarak anılır.¹⁴⁷

Emperyalizm: Gelişmiş ülkelerin zayıf ya da az gelişmiş ülkeleri ekonomik, politik ve kültürel bakımdan baskı altında tutması, onları egemenlikleri altına alarak genişlemeye çalışması amacıyla izledikleri siyaset.¹⁴⁸

Emtia: Mübadele değeri olan ticarî mallar. Ancak İslâm iktisadının ve piyasa ekonomisinin emtia anlayışı farklılaşmaktadır. Bu bağlamda İslâm iktisadındaki faiz yasağının bir uzantısı olarak para ve para benzeri şeyler emtia olarak değil değişim aracı olarak görülmektedir.¹⁴⁹

Emtia Senetleri: Bir antrepo veya bir nakliyatçıya bira-

¹⁴⁵ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 153.

¹⁴⁶ *Türkiye'de Katılım Bankacılığı El Kitabı* (İstanbul: TKBB Yayınları, 2021), 12.

¹⁴⁷ <https://www.tkbb.org.tr>

¹⁴⁸ Mehmet Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Sözlüğü* (Adana: Karahan Kitabevi, 2016), 94.

¹⁴⁹ <https://katilimsozluk.tkbb.org.tr>

kılan mallara karşılık verilen ve bu malları temsil eden senetler.¹⁵⁰

Emülgatör: Yağ ile suyun veya su bazlı maddelerin homojen bir şekilde birbirine karışmasını sağlayarak kararlı bir yapı sağlayan maddeler.¹⁵¹

Endoskopi: Bir aydınlatma düzeneğiyle ve merceklerle donatılmış ucu açık bir boruyu vücudun doğal bir açıklığından içeri sokarak vücut boşluklarını ve iç organları inceleme yöntemi.¹⁵²

Enflasyon: Belirli bir gözlem süresinde mal ve hizmet fiyatlarının genel düzeyindeki artışın gelir artışının üzerinde olması durumu.¹⁵³ Paranın alım gücünün düşmesini ifade eder.

Enflasyon Farkı: Borç akdinin gerçekleştiği dönem ile borcun ödendiği dönem arasında enflasyon sebebiyle parada gerçekleşen değer kaybı.¹⁵⁴

Enflasyonist Açık: Ekonomideki toplam talebin, toplam arzdan fazla olması ile ortaya çıkan açık.¹⁵⁵

Enflasyonun Düşmesi: Fiyatların düşmesi değil fiyat artışının daha az olması.¹⁵⁶

Enjeksiyon: Bir ilacın deri altına, damar içine, kas içine, periton içine iğnemsî borudan basınçla geçirilerek verilmesi.¹⁵⁷

¹⁵⁰ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 88.

¹⁵¹ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 422.

¹⁵² *Ana Britannica*, 8/191.

¹⁵³ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/761.

¹⁵⁴ <https://www.tkbb.org.tr>

¹⁵⁵ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/761.

¹⁵⁶ <https://www.tkbb.org.tr>

¹⁵⁷ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/765.

Epilasyon: İstenmeyen tüylerin, çeşitli yöntemlerle kalıcı olarak yok edilmesi. **Lazer Epilasyon;** kıl folikülünde yerleşmiş bulunan melanin adı verilen renk maddesinin, lazer ışığı tarafından tutularak, ısıya dönüşmesini sağlamak ve daha sonrada ortaya çıkan bu ısı enerjisi ile, kıl folikülünü tahrip etmektir. Bu seçici emilim sayesinde cildin üst tabakaları etkilenmeden kıl folikülü tahrip edilmiş olur. Lazeri diğer yöntemlerden ayıran ana özellik, kılı çevreleyen dokunun zarar görmemesi ve sadece kıl kökünün etkilenmesidir.¹⁵⁸

Epilepsi: Beyinde elektriksel aktivite bozukluğuna ve özellikle ani elektrik boşalmasına bağlı şuur kesintisi ve konvülsiyonlarla belirgin nöksedici nöbetlerin görüldüğü klinik tablo.¹⁵⁹

Eroin: Morfinden kimyasal yolla elde edilen, ağrı giderici ve uyuşturucu olarak kullanılan alkaloit bileşik.¹⁶⁰

Estetik Ameliyat: Başkalarının dikkatini çekmek, daha güzel görünmek ya da vücudun herhangi bir organındaki anormalliği tedavi etme kastı ile yapılan ameliyatlardır.¹⁶¹

Eşcinsellik: Bireyin cinsel ilgi ve isteğinin kendisiyle aynı cinsten kişilere yönelmesi.¹⁶²

E-Ticaret: Sanal ağlar üzerinden yapılan, her türlü mal ve hizmetin alınıp satıldığı, dünyanın her yerinde işle-

¹⁵⁸ MEGEP, *Güzellik ve Saç Bakım Hizmetleri Epilasyon*, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2008), 3, 65.

¹⁵⁹ Kocatürk, *Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü*, 102.

¹⁶⁰ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/783.

¹⁶¹ <https://kurul.diyenet.gov.tr>

¹⁶² *Ana Britannica*, 8/332.

yen ve farklı kıta ve bölgelerden alışverişe imkân tanıyan ticaret türü.¹⁶³

Etnik Terörizm: Belirli bir etnik gruba ait kişilerin bir terör örgütünde bulunduğu ve iştirak ettiği terör türü.¹⁶⁴

[F]

Faktoring: Yurt içi ve yurt dışı piyasalar için mal ve hizmet satımı faaliyetinde bulunan firmaların mal ve hizmet satışından doğmuş veya doğacak kısa süreli ticarî alacak hakkını devretmesi karşılığında likit fon elde etmesi işlemi. Firmalara vadeli satış bedellerini vadesinden önce tahsil etme imkânı sağlayan finans kuruluşlarına ‘faktoring’ kuruluşları denilmektedir. Bu firmalar, vadeli satış yapmış şirketlerin fatura edilmiş alacaklarını peşin fakat iskontolu olarak satın alırlar ve vadesi geldiğinde alacağı kendileri tahsil ederler.¹⁶⁵

Faiz: Ödünç ya da alışveriş esnasında taraflardan birinin lehine şart koşulmuş veya oluşmuş hakikî veya hükmî bir fazlalık ile ortaya çıkan eşitsizlik hali.¹⁶⁶

Fason: Bir mal ya da hizmetin tümünün ya da bir bölümünün bir ana firma tarafından, bağlantıda bulunduğu firmaya sipariş edilmesi ve malın bu firma tarafından verilen ölçülere uygun şekilde üretilmesi işlemi.¹⁶⁷

¹⁶³ Cengiz Otuzoğlu, *E-Ticaret ve E-Ticarete İlişkin Yasal Düzenlemeler*, (Ankara: Atılım Üniversitesi, Sos. Bil. Enst., Y. L. Tezi, 2017), 3.

¹⁶⁴ İskender Karakaya, *Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar* ed. M. Seyfettin Erol- Muharrem Ekşi (Ankara, Akçağ Yayınları, 2020), 145.

¹⁶⁵ TCMB Terimler Sözlüğü, 14.

¹⁶⁶ <https://tkbbdanismakurulu.org.tr>

¹⁶⁷ Nevzat Aypek vd., *Ekonomik Terimler Sözlüğü* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2019), 222.

Feminizm: Kadınların öncülüğünde ve katılımı ile ortaya çıkan, kadınların haklarını savunma iddiasında olan, cinsiyet ayırımından doğan sorunları aşmayı ve bu ayırıma karşı çıkmayı hedefleyen örgütlü faaliyet ve hareketlerin bütünü.¹⁶⁸

Feniletil Alkol: Sarhoş edici özelliği bulunmayan aromatik alkollerden birisi.¹⁶⁹

Fermantasyon: Mayalanma. Mikroorganizmaların oksijen varlığında yaptığı parçalama reaksiyonları.¹⁷⁰

Finansal Aracı Kurum: Gerçek veya tüzel kişilerin, finansal ürünlere ve hizmetlere erişiminde aracılık eden yetkilendirilmiş kurum.¹⁷¹

Finansal Kiralama (Leasing): Finansal kiralama sözleşmesine dayalı olarak, yetkilendirilmiş bir kiralayan tarafından, bir malın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesini amaçlayan ve kiracıya kira süresi sonunda malın rayiç bedelinden düşük bir bedelle malı satın alma hakkı tanıyan kiralama işlemi.¹⁷²

Finansal Piyasalarda Manipulasyon: Finansal piyasalarda yapay arz, talep veya döviz kuru dâhil fiyat oluşumunu sağlamak amaçlı işlem ve uygulamaların yapılması, internet ortamı dâhil farklı araçlarla gerçeğe aykırı veya yanıltıcı bilgilerin yayılması, tasarruf sahiplerinin gerçeğe aykırı veya yanıltıcı şekilde yönlendirilmesi ya da bu amaçları sağlamaya yönelik benzer işlem ve uygulamaların yapılması.¹⁷³

¹⁶⁸ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 174.

¹⁶⁹ <https://kurul.diyanet.gov.tr>

¹⁷⁰ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 423.

¹⁷¹ TCMB, *Dijital Türk Lirası Birinci Faz Değerlendirme Raporu 2023*, 4.

¹⁷² <https://www.tkbb.org.tr>

¹⁷³ Resmî Gazete, Sayı: 25983, Tarih: 01. 11. 2005.

Finansman: İşletmelerin faaliyetlerini sürdürmeleri, yeni plasman ve yatırımlara girişebilmeleri için gerekli olan sermayeyi bulmak ve yönetmek.¹⁷⁴

Fiyat Çeşitleri:¹⁷⁵

Alivre Fiyat: Henüz toplanmamış tarım ürünlerinin alım (satım) fiyatı.

Ara Fiyat: Büyük market vb. alıcılara toptan ucuz fiyat uygulaması.

Bant Fiyatı: Fabrikanın bayiye verdiği fiyat veya fabrika çıkış fiyatı.

Daralı (Gayrisafi) Fiyat: Ürünün kap veya ambalajıyla birlikte olan fiyatı.

Deneme Fiyatı: Genellikle piyasaya yeni sürülen bir ürünün tutundurulmasını değerlendirmeye yardımcı olmak için, ileride değiştirilmek üzere saptanan geçici fiyat.

Eksik Fiyat: Bir ürün veya hizmetin fiyatının piyasanın kaldırabileceğinin çok altında olması.

Fabrika Çıkış Fiyatı: Bir ürünün fabrika kapısındaki teslim fiyatı.

Fahiş Fiyat: Bir ürün veya hizmetin olması gereken fiyatın çok üstünde olan fiyat.

Gizli Fiyat (Zam): Alıcılara açıkça belli etmeksizin ya ambalaj ve/veya içerikte değişiklikler (azaltmalar vb.) yaparak oluşan fiyat.

¹⁷⁴ Ö. Faruk Çolak, *Para-Banka Sözlüğü* (Ankara: İmge Kitabevi, 1987), 48.

¹⁷⁵ MEGEP, *Pazarlama ve Perakende Tüketici Hakları II* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2011), 3-6.

Güdümlü Fiyat: Perakende (birim) ambalaj veya paketler üzerinde imalatçılar tarafından önceden yazılan, basılan ürün fiyatları.

Hedging (Tampon) Fiyatı: Fiyat değişikliklerinden doğabilecek zararları önlemek için bir malı, döviz vb. vadedi olarak satmak veya almak.

İkili (Çifte) Fiyat: Belirli bir ürün veya hizmet için iki ayrı fiyat oluşması. Ürün karaborsaya düşmüşse bu aynı zamanda karaborsa fiyatı olur.

Kademeli Fiyat: Satışları düşmeyen ve piyasada aranan mallara toptan ve büyük oranda zam yapmak yerine, Amerikan usulü, parti parti, az az veya belirli dönemlerde zam yapılarak oluşturulan fiyatlar.

KDV'siz Fiyat: KDV tutarını fiyattan düşerek, belgesiz satışa olanak veren yasa dışı fiyatı.

Konsinye Fiyatı: Konsinye olarak (mallar satıldıktan sonra parasının ödenmesi ve satılamayanların da geri alınması, zilyetliğin devri vb.) satılan mallara konulan fiyat.

Liste Fiyatı: Satın alacakları mallar için son tüketicilerden, normal olarak ödemeleri istenen fiyat.

Lokomotif (Vagon) Fiyatı: Özellikle temel gıda maddelerinin perakende fiyatlarının, toptan fiyatlar düzeyinde tutularak, bu malı alana üreticinin başka bir malının da birlikte itildiği, peşine takıldığı satış sisteminde uygulanan fiyat.

Maktu Fiyat: Kesin fiyat.

Muhammen Bedel: Satılacak bir mala konulan tahmini fiyat.

Narh Fiyatı: Mal ve hizmetlerin fiyatlarının, daha çok fiyat kontrolü amacıyla, kamu otoritesince belirlenmesi. Taban ve tavan şeklinde iki türüsü vardır.

Pey Fiyatı: Alım satımda bir alıcının diğer alıcıdan daha yüksek olarak verdiği (talep olma) pey sürme fiyatı.

Rayiç Fiyatı: Bir malın belirli bir yerde ve belirli bir zamanda yerleşmiş olan alım satımına esas alınan değerinin parayla ifadesi.

Referans Fiyatı: Tüketicilerin çoğunun, satın aldıkları ürünlerin çoğu için ödemeyi bekledikleri fiyat.

Spot Piyasa Fiyatı: Üreticilerin, stoklarını pazara taşımak (yaymak) ve fiyatları olması gerekenin çok üstüne çıkarmak için, spot piyasa denilen aracı gruplarla birlikte, vaktinden önce oluşturdıkları fiyat.

87

Sübvansiyon Fiyatı: Devlet ve devlete bağlı kamu kurumlarının bizzat veya görevlendirdikleri diğer kurumlar aracılığıyla (örneğin, Fiskobirlik, vb.) üretimi çeşitli şekillerde etkilemek, üreticileri teşvik etmek ve korumak için özel girişimlere, karşılığında denk bir eda beklemeden, yaptıkları nakdî veya nakit olarak ifade edilebilecek yatırımlar.

Taban Fiyatı: Daha altına inilmemesi gereken minimum (asgarî) fiyat.

Tavan Fiyatı: Daha üstüne çıkılmaması gereken maksimum fiyat.

Torba (Sepet) Fiyatı: Farklı ya da aynı mallardan bir arada, paket halinde, alınınca uygulanan indirimli fiyat.

Trampa Fiyatı: İki tarafça değiştirilmesi kararlaştırılan şeylerin eşit değeri.

Üvertür (Açılış) Fiyatı: Müzakere veya pazarlıkta ilk teklif olarak alıcı veya satıcı tarafından ileri sürülen fiyat.

Zincirleme Satış Fiyatı: Bir ürünün çeşitli yollarla, gereksiz sayıda elden geçirilerek, fiyatının yükseltilmesi.

Fiyat Endeksleri: Belli bir sürede bir mal fiyatının azalıp çoğalışını saptayan çizelge.¹⁷⁶

Fiyat İstikrarı: Paranın satın alma gücünün üretimi, yatırımı ve istihdamı sürdürmeye yetecek düzeyde tutulması durumu.¹⁷⁷

Fiyat Kontrolü: Tüketici ve/veya üreticiyi korumak amacıyla fiyatların alınan bazı önlemlerle kontrol altında tutulması ve duruma göre yükselmesinin ya da düşmesinin engellenmesi.¹⁷⁸

Fiyat Liderliği: Hâkim bir işletmenin belirlemiş olduğu bir fiyatın, piyasadaki ilgili diğer işletmeler tarafından gönüllü olarak takip edilmesi.¹⁷⁹

Flört: Evlilik öncesi kız ile erkeğin arkadaşlık yapması.¹⁸⁰

Fon: Belirli bir iş için ayrılmış para ya da para işlevi gören varlıkların tümü.¹⁸¹

Forex: Farklı ülkelerin paralarının birbirleriyle değiştirildiği döviz piyasası. Bu piyasada kaldıraçlı işlemler

¹⁷⁶ Hançerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü*, 118.

¹⁷⁷ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/847.

¹⁷⁸ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/847.

¹⁷⁹ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/847.

¹⁸⁰ Karaman, *Hayatımızdaki İslâm*, 1/331.

¹⁸¹ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 136.

yapılarak mevcut paranın kat kat üstünde alım satımlar yapılabilmektedir.¹⁸²

Forfaiting: Özellikle mal ve hizmet ihracatından doğan ve belirli bir ödeme planına göre tahsil edilebilecek olan alacakların bir banka veya bu alanda uzmanlaşmış bir finans kurumu tarafından satın alınması. Uzun vadeli ve kredili ihracat-ithalat işlemlerine yönelik bir finans aracı olup, genellikle yatırım malları için kullanılmaktadır.¹⁸³

Forward: İki tarafın, belirli vadede, nitelikte, miktarda ve fiyatta herhangi iki ürünün değişimi üzerine vaadleşmesi. Örneğin tarafların bir ay sonra 100.000 TL karşılığı 30.000 USD almak üzere vaadleşmesidir.¹⁸⁴

Fötal Redüksiyon: Tüp bebek uygulamalarından sonra oluşan üçüz ve üstü çoğul gebeliklerde, bir veya daha fazla bebeğin kalbinin özel bir ilaçla durdurularak o bebeğin gelişiminin durdurulması işlemi.¹⁸⁵

[G]

Ganyan: At yarışları ve benzeri oyunlarda oyuncu ve atlar üzerine oynanan bahis, kumar oyunu.¹⁸⁶

Garantör: Güvence veren ve bunun gerçekleşmesini gözetken ve denetleyen kimse, kuruluş veya devlet.¹⁸⁷

GDO: Modern biyoteknolojik yöntemler kullanılmak suretiyle ve genellikle istenen özelliklerin kazandırıl-

¹⁸² <https://www.tkbb.org.tr>

¹⁸³ TCMB Terimler Sözlüğü, 16.

¹⁸⁴ <https://www.tkbb.org.tr>

¹⁸⁵ <https://www.saglikturizmkonseyi.org>

¹⁸⁶ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 142.

¹⁸⁷ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

ması amacıyla doğal genetik yapısına başka türlerden gen aktararak elde edilmiş organizma.¹⁸⁸ Genetik yapısı laboratuvar ortamında değiştirilmiş organizmaları ifade eden GDO teknolojisi, bitkiler ve hayvanlar üzerinde uygulanmaktadır. Bu uygulama ile organizmanın gen dizilimi değiştirilmekte ve kendi doğasında bulunmayan bazı özellikler aktarılmaktadır. Bu teknoloji, tarım başta olmak üzere hayvancılık, gıda, kimya, biyoloji, sağlık gibi pek çok alanda kullanılmaktadır.¹⁸⁹

Gecikme Cezası: Mütemerrit borçluya uygulanan cezâî yaptırım.¹⁹⁰

Gelir Ortaklığı Senedi (GOS): Devlete ait köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, telekomünikasyon sistemleri ile sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları ve benzerlerinin gelirlerine ortak olunmasını kapsayan senetler. Bu senetler bahsi geçen varlıklara değil, gelirlerine ortaklığı ifade etmektedir.¹⁹¹

Gen: Bütün canlılarda kromozomların yapısında bulunan ve bireyin kalıtsal özelliklerini belirleyen kalıtım birimi.¹⁹²

Gen Bankası: Doku, üreme hücreleri, tohum gibi bitki ya da hayvanlara ait çeşitli genetik materyallerin korunduğu koleksiyon.¹⁹³

¹⁸⁸ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/907.

¹⁸⁹ <https://kurul.diyenet.gov.tr>

¹⁹⁰ <https://www.tkbb.org.tr>

¹⁹¹ Osman Okka-Hasan Kazak, *İslâmî Finansal Yönetim* (Ankara: Nobel yayınları, 2021), 281.

¹⁹² Heyet, *Medicana: Genel Sağlık Ansiklopedisi*, 153.

¹⁹³ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/902.

Gen (DNA) Klonlaması: Bir gen dizisinin bir taşıyıcı DNA molekülüne yerleştirilmesiyle oluşan yeni birleştirilmiş DNA'nın konakçı canlı içine aktararak çoğaltılması.¹⁹⁴ Kopyalama için farklı yöntemler vardır. Beden hücrelerinden birisinin çekirdeğindeki gen bütünü alınıp DNA'dan temizlenmiş yumurta hücresine nakledilmesi başvuru yöntemlerdendir.¹⁹⁵

Geri Dönüşüm (Geri Kazanım): Demir, çelik, bakır, kurşun, kâğıt, plastik, kauçuk, cam gibi atık maddelerin ham madde gibi kullanılarak çeşitli işlemler sonucunda şişe, kutu, plastik, kâğıt, gübre gibi yeni bir maddeye dönüştürülerek kullanılır hâle getirilmesi.¹⁹⁶

Gıda Katkı Maddesi: Besleyici değeri olsun veya olmasın, tek başına gıda olarak tüketilmeyen ve gıdanın karakteristik bileşeni olarak kullanılmayan, teknolojik bir amaç doğrultusunda üretim, muamele, işleme, hazırlama, ambalajlama, taşıma veya depolama aşamalarında gıdaya ilave edilmesi sonucu kendisinin ya da yan ürünlerinin, doğrudan ya da dolaylı olarak o gıdanın bileşeni olması beklenen maddeler.¹⁹⁷

Gizli Nikâh: Tarafların şahitler huzurunda irade beyanında bulunmalarına rağmen ailelerinden ve yakın çevrelerinden gizleyerek yaptıkları nikâh akdi.¹⁹⁸

Gliserol (Gliserin): (E422) İnsan, bitki ve hayvanlarda yağ moleküllerinin temel iskeletini oluşturan madde.

¹⁹⁴ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 1/904.

¹⁹⁵ Ahmet Yaman, "Klonlama ya da Genetik Kopyalamaya İslâm Hukuku Açısından Bir Yaklaşım", *Diyanet İlmî Dergi* 34/2 (1998), 22.

¹⁹⁶ MEGEP, *Meslekî Gelişim Çevre Koruma*, 5.

¹⁹⁷ Resmi Gazete, Sayı: 32338, Tarih: 13. 10. 2023.

¹⁹⁸ Heyet, *Fetvalar*, 426.

Doğal gliserol bitkisel ve hayvansal yağlardan elde edilir. Sentetik gliserol ise karbonhidratların hidrojenoli-ziyle veya propilen ve klorinden bir seri işlem sonucu elde edilir.¹⁹⁹

Gluten: Buğday, arpa, yulaf gibi tahıllarda bulunan bir grup proteine verilen isim.²⁰⁰

Göçmen: Yaşadığı ülkeyi sosyal, ekonomik veya siyasî sebeplerden dolayı terk etmek mecburiyetinde kalıp, başka bir ülkeye yerleşen veya yerleşmek isteyen kimse.²⁰¹

Götürü: Herhangi bir satın almada ya da bir işin yapılmasında ayrıntılara girilmeksizin toptan biçilen fiyat.²⁰²

Grafoloji: El yazısından, bu yazının kimin elinden çıktığını belirleme ilmi.²⁰³

Grev: Ücretlilerin çalışma ve ücret şartlarında bir düzeltme elde etmek amacıyla hep birlikte işi durdurma ya da yavaşlatma eylemi.²⁰⁴

Gümrük Vergisi: Bir ülkeye giren ya da ülkeden çıkan mallardan alınan vergi.²⁰⁵

[H]

Haksız Rekabet: Belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi

¹⁹⁹ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 188.

²⁰⁰ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 423.

²⁰¹ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 195.

²⁰² Hançerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü*, 144.

²⁰³ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 150.

²⁰⁴ Demir-Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 153.

²⁰⁵ Hançerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü*, 147.

doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri.²⁰⁶

Halife: Müslümanların dünyevî işlerde ve devlet nizamını gerektiren konularda tâbî olacakları, çeşitli hakları olduğu gibi sorumlulukları da bulunan, devlet yönetimini üstlenen liderler.

Halka Arz: Payların çok sayıda ve önceden bilinmeyen yatırımcılara çağrı ve ilan yoluyla satışı.²⁰⁷

Harç: Kamu hizmetleri karşılığında alınan vergi.²⁰⁸

Hasılat Kirası: Kiraya verenin, bir bedel karşılığında, hasılat veren bir malın veya hakkın kullanımını kiracıya bıraktığı sözleşme. Ürün kirası.²⁰⁹

Hava Parası: Bir işletmecinin, işletmeyi devretmesi karşılığında yeni işletmeciden ya da mülk sahibinden talep ettiği malî hak.²¹⁰

Hazine Bonosu: Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan bir yıldan kısa vadeli borçlanma senetleri.²¹¹

Helal Akreditasyon: Helal uygunluk değerlendirme alanında faaliyet gösteren kuruluşların Helal Akreditasyon Kurumu tarafından ulusal ve uluslararası kabul görmüş teknik kriterlere göre değerlendirilmesi, yeterliğinin onaylanması, düzenli aralıklarla denetlenmesi ve izlenmesi.²¹²

²⁰⁶ Resmî Gazete, Sayı: 22140, Tarih: 13. 12. 1994.

²⁰⁷ <https://borsaistanbul.com/tr>

²⁰⁸ Hançerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü*, 156.

²⁰⁹ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

²¹⁰ <https://www.tkbb.org.tr>

²¹¹ TCMB Terimler Sözlüğü, 19.

²¹² Resmi Gazete, Sayı: 30920, Tarih: 16. 10. 2019.

Helal Akreditasyon Kurumu (HAK): Yurt içinde ve dışında helal akreditasyon alanında faaliyette bulunmak, uluslararası platformlardaki helal akreditasyon çalışmalarında ülkemizi temsil etmek ve yürütülen çalışmaların öncülüğünü üstlenmek üzere Türkiye’de kurulmuş olan kamu kurumu.²¹³

Helal Belgelendirme: Ürünün İslâmî kurallara göre yasak olan herhangi bir unsur içermediğinin, bu unsurlardan arındırılmış yerlerde veya cihazlarda hazırlandığının, işlendiğinin, taşındığının ve depolandığının, helal unsur taşımayan ürünlerle direkt temasının olmadığına belgelenmesi.²¹⁴

Helal Turizm: Turizm içerisinde yer alan tüm faaliyetlerin (seyahat, konaklama, yiyecek-içecek, eğlence, vb.) tedarik, üretim, tüketim ve tüketim sonrası aşamalarının İslâm’ın emir ve yasaklarına uygun olarak yürütüldüğü turizm şekli.²¹⁵

Hıfzıssıhha: İnsan sağlığını korumak için vücudun ve içinde yaşanan çevrenin sağlık şartlarını inceleyen, buna göre tedbirler alan ve bu çalışmalardan bahseden hekimlik kolu, sağlık koruma, sağlık bilgisi, hijyen.²¹⁶

Hisse Senedi: Bir sermaye şirketinin kuruluşuna, ister para ister mal koyarak katılan her şahsa yaptığı bu katkı karşılığında verilen senet.²¹⁷

²¹³ <https://www.hak.gov.tr>

²¹⁴ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 81.

²¹⁵ Özlem Altunöz Sürücü, vd., “İslâmî Hassasiyetler Çerçevesinde Helâl Turizm Uygulamalarına İlişkin Bir Değerlendirme; Helâl Oteller”, 1. *International Halal Tourism Congress Proceedings Books*, (07-09 April 2017, Alanya 2017), 998.

²¹⁶ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

²¹⁷ Demir-Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 163.

Hizmet Sözleşmesi: İşçinin, belirli veya belirsiz bir zaman süresi içinde iş görmeyi ve işverenin de ona bir ücret vermeyi üstlendiği sözleşme.²¹⁸

Hükmî Şahıs: Belirli ortak gayeye hizmet için, bağımsız ve devamlı olmak üzere örgütlenmiş şahıs veya mal toplulukları.²¹⁹

Hükümlü: Hakkındaki mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş olan kimse.²²⁰

[I]

IBAN: International Bank Account Number, Uluslararası Banka Hesap Numarası.²²¹

IFSB: İslâmî Finansal Hizmetler Kurulu (Islamic Financial Services Board): Bankacılık, menkul kıymet piyasaları ve sigortacılık alanlarında İslâmî finansal kuruluşlara yönelik uluslararası düzenleyici standartların oluşturularak İslâmî finansal hizmetler sektörünün gelişimini teşvik etmek, İslâmî finansal ürünler sunan kurumların etkin denetimi konusunda rehberlik sağlamak ve İslâmî finansal hizmetler sektörü için risklerin belirlenmesi, ölçümü, yönetimi ve açıklanmasına ilişkin kriterler geliştirmek amaçlarıyla 2003 yılında faaliyetlerine başlamış olan uluslararası bir kuruluş.²²²

IFQ: (Islamic Finance Qualification): İslâmî Finans Yeterliliği.

²¹⁸ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

²¹⁹ Ümit Doğanay, *Hükmî Şahıslar* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1971), 1.

²²⁰ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

²²¹ TCMB, *Dijital Türk Lirası Birinci Faz Değerlendirme Raporu 2023*, 5

²²² TCMB *Terimler Sözlüğü*, 21.

IIFM: (International Islamic Finance Market): Uluslararası İslâmî Finans Piyasası.

IILM: (International Islamic Liquidity Management Corporation): Uluslararası İslâmî Likidite Yönetimi Kuruluşu. Faizsiz esasa dayalı kısa vadeli ve yüksek kredi notuna sahip likit varlık ihtiyacının karşılanması amacıyla kısa vadeli finansal araç ihraç ederek İslâmî finansal hizmetler sunan kuruluşlar arasındaki uluslararası likidite yönetimini en az maliyetle ve İslâmî esaslara uygun şekilde kolaylaştırmak üzere 2011 yılı başında faaliyetine başlayan uluslararası kuruluş.²²³

İrkçılık: Bir kavim veya milletin, bazı özelliklerini, diğerleriyle ilişkilerinde bir ayrıcalık ve üstünlük sebebi kabul eden görüş veya siyasî düşünce akımı.²²⁴

İsDB: (Islamic Development Bank): İslâm Kalkınma Bankası.²²⁵

[İ]

İctima (Kavuşum): Astronomik olarak ayın başlangıcı. Ayın dünya çevresindeki yörüngesinde bir tam tur 29,53 günlük süreye tekabül etmektedir. Ayın her dolanmasında bir kez güneş, ay ve dünya aynı doğrultuya gelmektedir. Buna ictima (kavuşum) denilmektedir. Kavuşum anında ay, dünya ile güneş arasındadır. Bu esnada, ayın karanlık yüzü dünya tarafında olduğundan hilal dünyadan görülememektedir.²²⁶

²²³ TCMB Terimler Sözlüğü, 44.

²²⁴ İzzet Er, "İrkçılık", *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, 2/321.

²²⁵ Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu, 2021-2025.

²²⁶ Ahmet Özdemir, "Kamerî Ayların Tespitindeki İhtilafın Sebepleri ve Çözüm Önerileri", *Çukurova İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/1 (2010), 200.

İddianame: Ceza yargılamasında, hazırlık soruşturmasının kamu davasının açılması için yeterli düzeye eriştiğinin anlaşılması üzerine savcının dava açtığını bildiren yazılı belge.²²⁷

İkametgâh: Hukukî anlamda bir kimsenin bulunduğu yer. Kişinin hukukî adresi. Hayat faaliyetlerinin ve şahsî işlerinin merkezi olan yerdir.²²⁸

İnsülin: Pankreasın langerhans adacıklarında salgılanan ve kanda şeker oranını ayarlayan, birçok hücre için büyüme faktörü olarak görev yapan 21 ve 30 aminoasitlik iki polipeptik zincirinden oluşan protein yapısındaki hormon.²²⁹

İntihal: (Aşırma) Bir kimsenin başka birinin yazdıklarını alarak kendi yazdıklarıymış gibi kullanması.²³⁰

97

İntihar: Kişinin öldürme amaçlı olarak kendi hayatına son verme girişimi. Bu girişimin ölümle sonuçlanıp sonuçlanmaması eylemin sonucunu değiştirebilmekle birlikte niteliğini değiştirmemektedir.²³¹

İntihar Eylemi: İntihar davranışının, başkasını öldürmek üzere bir savaş ve mücadele aracı olarak kullanılması.²³²

²²⁷ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

²²⁸ Bilge Öztan, *Medeni Hukukun Temel Kavramları* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1997), 253.

²²⁹ Mustafa Sarıeyüpoğlu vd., *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009), 144.

²³⁰ *Ana Britannica*, 2/524.

²³¹ Ahmet Bayraktar, "İntiharın Fikhi -Psikopatolojik Boyutları ve Vaka Sunumu", *Eskiye*, 36 (2018), 54.

²³² Bayraktar, "İntiharın Fikhi -Psikopatolojik Boyutları ve Vaka Sunumu", 57.

İpek (Tabîi): İpek böceğinin ifraz ettiği elyaf. **İpek (Sunî):** Viskoz, asetat ve diğer istihsal usulleriyle hazırlanan ve menşei selüloz olan elyaf.²³³

İpotek: Bir alacağın güvence altına alınması için kurulan taşınmaz rehni.²³⁴

İpotekli Borç Senedi: Taşınmaz rehni ile güvence altına alınmış kişisel bir hak nedeniyle, yetkili tapu görevlilerince ilgili taşınmaza değer biçilerek, taşınmaz değerinin bağlandığı (sürümünün kolaylaştırıldığı) kıymetli evrak.²³⁵

İrin: Organizmanın herhangi bir yerinde iltihaplanma sonunda ölmüş hücre artıklarından ve bozulmuş akyuvarlardan oluşan, mikroplu veya mikropsuz, genellikle sarımtırak renkte koyuca sıvı.²³⁶

İrin Kesesi: Çıban.²³⁷

İrrigasyon: Stoma aracılığıyla kalın bağırsak içerisine belli miktarda sıvı verilerek bağırsak içeriğinin (gaz, dışkı, bakteri vb.) boşaltılması işlemi.²³⁸

İrtica: Toplumdaki değişimleri çeşitli sebeplerle kabul etmeyip eski durumu yeniden kurmayı amaç edinme, isteme yahut bu amaçla mevcut duruma karşı harekete geçme.²³⁹

²³³ Resmî Gazete, Sayı: 8375, Tarih: 02. 04. 1953.

²³⁴ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 218.

²³⁵ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

²³⁶ Sarıeyyüpoğlu vd., *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*, 145.

²³⁷ Sarıeyyüpoğlu vd., *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*, 145.

²³⁸ Heyet, *Tıp ve Sağlıkla İlgili Fetvalar*, 38.

²³⁹ İzzet Er, *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, 2/419.

İrtifak: Bir akar üzerinde, başkasına ait akar yararına kurulmuş olan aynî hak.²⁴⁰

İşkân Ruhsatı: Bir binada oturulabilmesi için, yapının tamamlanmasından sonra ve İmar Kanunu'na göre, o yapının kullanılabileceğine ilişkin olarak verilen belge.²⁴¹

İskonto: Alacağın erken ödenmesinde veya bir malın fatura üzerinden fiyatında karşı tarafa indirimde bulunmak.²⁴²

İslâmî Yatırım Fonları: İslâm'ın temel ilkelerine ve İslâm Hukukunun gerekliliklerine göre yönetilen yatırım fonları. Ribâ ve garar bulunduran bir enstrümanını yatırım fonunun içerisine dâhil etmemesi özelliği ile geleneksel yatırım fonlarından ayrılır.²⁴³

İsticrâr: Belirli bir malın alıcı tarafından satıcıya belirli zamanlarda alınacağını vaat edilmesini konu alan sözleşme türü.²⁴⁴

İstihâle: Necis bir maddenin kimyevî, biyolojik ve benzeri müessirlerle bulunduğu halden zıt bir hale dönüşmesi. İstihlâk fiziksel bir hadise iken istihâle kimyasal bir hadisedir.²⁴⁵

İstihlâk: Haram veya necis maddenin kendisinden fazla olan temiz bir madde içerisine karışarak mevcudiyeye

²⁴⁰ Hasan Hacak, *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, 2/423.

²⁴¹ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

²⁴² Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 223.

²⁴³ <https://katilimsozluk.tkb.org.tr>

²⁴⁴ Heyet, *Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025*, İstanbul 2015, 49; Temel Kacır, "Bir Finansman Yöntemi Olarak İsticrâr Akdi", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (Ekim 2017), 273-297.

²⁴⁵ Yunus Naci Cıvız "İslâm Hukukunda İstihlâk ve Hükümleri" *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/9 (2015), 231.

tini devam ettirmekle beraber renk, tat ve koku olarak temiz madde gibi olması.²⁴⁶

İşsizlik Sigortası: Geçici bir süre işsiz kalan sigortalıya ücret gelirinin yerine geçmek üzere işsizlik ödeneği adı altında malî bir desteğin yapılmasını öngören sigorta.²⁴⁷ Devletin vatandaşlara iş sahası açmadığında onları asgarî seviyede geçindirecek bir maaş bağlaması.²⁴⁸

İtibari Para: Satın alma gücünü (değerini) yapıldığı maddeden değil de nominal değerinden alan mübadele aracı. Günümüzde kullanılan kâğıt paralar ve bozuk paralar.²⁴⁹

[J]

Jelatin: Koyulaştırıcı, sabitleştirici, homojenleştirici ajan. Domuz, sığır, kanatlı, balık gibi havanların deri, bağ dokuları ve kemiklerinden sıcak işlem uygulanarak elde edilir.²⁵⁰

[K]

Kabotaj: Bir devletin kendi kıyılarında kendi vatandaşlarına özellikle kendi bayrağını taşıyan gemilere tanıdığı ticaret yapma hak ve imtiyazı.²⁵¹

Kadastro: Ülke koordinat sistemine göre memleketin kadastral veya topoğrafik kadastral haritasına dayalı

²⁴⁶ Cıvız, “İslâm Hukukunda İstihlâk ve Hükümleri”, 231.

²⁴⁷ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 280.

²⁴⁸ Orhan Çeker, *Fetvâlarım I* (Konya: Damla Ofset, 2014), 239.

²⁴⁹ Seyyit Ali Albayrak, *Sanal Paraların Fıkhi Açısından Para Olma Vastfı* (Atatürk Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), 31.

²⁵⁰ Süleyman Erdoğan, *Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Gıda Güvenliği* (Ankara: Hayat Yayınları, 2014), 266.

²⁵¹ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 164.

olarak taşınmaz malların sınırlarını arazi ve harita üzerinde belirterek hukukî durumlarını tespit etmek.²⁵²

Kadavra: Tıp Fakültelerinde üzerinde tıbbî çalışmalar yapılan ceset.²⁵³

Kafein: Kahve taneleri ve çay yapraklarında bulunan, merkezî sinir sistemi üzerinde uyarıcı etkisi olan, fosfodiesteraz aktivitesini engelleyen bir pürin alkaloit.²⁵⁴

Kâğıt Para: bk. Banknot.

Kaldıraç: Belirli bir miktar kaynakla, bu miktar kaynaktan çok daha fazla tutarda pozisyon alınması. Örneğin, 10 TL teminat konularak 100 TL'lik pozisyon alınması kaldıraçlı işlemdir.²⁵⁵

Kambiyo: Tüm yabancı paraları, banknotları ve bunları temsil eden belgeler ile bu paralar cinsinden ödeme yapmaya yarayan emre yazılı çek, poliçe, bono, kredi mektubu, havale gibi her türlü araçların, hesapların ve ticarî senetlerin genel adı.²⁵⁶

Kambiyo Senedi: Borçlanmaları gösteren belgeler. Poliçe, bono ve çek kambiyo senedinin çeşitlerini oluşturur.²⁵⁷ Karşılığı döviz ile ödenmek üzere düzenlenen ve uluslararası ticaretin finansmanında kullanılan senet.²⁵⁸

Kamu Düzeni: Toplumun huzurunu, halkın güvenliği, esenliğini ve sağlığını korumaya, devlet örgütünün

²⁵² Resmî Gazete Sayı: 19512, Tarih: 09. 07. 1987.

²⁵³ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 236.

²⁵⁴ Sarıeyyüpoğlu vd., *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*, 152.

²⁵⁵ Ethem Sancak, *Sermaye Piyasası Sözlüğü* (İstanbul: Scala Yayıncılık, 2014), 178-179.

²⁵⁶ Demir-Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 195.

²⁵⁷ <https://www.tkbb.org.tr>

²⁵⁸ Demir-Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 195.

düzenli işleyişini sağlamaya yönelik kurum ve kurallar bütünü.²⁵⁹

Kamu Ekonomisi: Ulusal ekonominin kamusal mal ve hizmetlerin üretim ve tüketimi ile ilgili olarak faaliyette bulunan kesimi.²⁶⁰

Kamu Gelirleri: Devletin ve diğer kamu kuruluşlarının, kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak için elde edip kullandığı çeşitli ekonomik kaynaklar.²⁶¹

Kamu Hizmeti: Devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetimi ve denetimi altındaki diğer kişilerce, kamunun genel ve ortak gereksinimlerini sağlamaya yönelik olarak sürdürülen faaliyetler.²⁶²

Kamu Maliyesi: Gelirlerin toplanması, harcamaların yapılması, açıkların finansmanı, kamunun varlık ve borçları ile diğer yükümlülüklerinin yönetimi.²⁶³

Kamu Malları: Üzerinde özel mülkiyet bulunmayan ve kamunun ortaklaşa yararlandığı, kamu hizmetine tahsis edilen eşyalar.²⁶⁴

Kamu Zararı: Kamu görevlilerinin kasıt, kusur veya ihmallerinden kaynaklanan mevzuata aykırı karar, işlem veya eylemleri sonucunda kamu kaynağında artışa engel veya eksilmeye neden olunması.²⁶⁵

²⁵⁹ Bozkurt-Ergun, *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, 127.

²⁶⁰ <https://acikders.ankara.edu.tr>

²⁶¹ <https://acikders.ankara.edu.tr>

²⁶² <https://sozluk.adalet.gov.tr>

²⁶³ <https://acikders.ankara.edu.tr>

²⁶⁴ Öztan, *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 497.

²⁶⁵ <https://acikders.ankara.edu.tr>

Kamulaştırma: Bir kamu hizmetinin görülebilmesi için ihtiyaç duyulan bir taşınmazın kanunlarda belirlenen esaslar dairesinde ve vergi beyanı üzerinden bedeli ödenerek kamuya mal edilmesi.²⁶⁶

Kamusal Alan: Aynı zamanda farklı görüş, düşünce ve inançtan insanların gerek hizmet alma, gerekse hizmet verme çerçevesinde katıldığı ve birbirleriyle etkileşimde bulunduğu ortak mekânlar. Toplumda yaşayan herkesin girebildiği ve kendisini ifade edebildiği özel alanın dışındaki tüm alanlar.²⁶⁷

Kanserojen: Kanseri meydana getiren herhangi bir madde.²⁶⁸

Kapalı Toplum: Değişime, gelişime ve yeniliğe kapalı, statik sosyal sistem.²⁶⁹

Kapitalizm: Servetin ve sermayenin belli ellerde toplanmasına fırsat tanıyan, sermayedarı üretken hale getiren sınaî, ticarî ve malî merkezleşmeyi esas kabul eden iktisadî ve sosyal doktrin.²⁷⁰ Piyasadaki üreticilerin ve hizmet sunucuların temel hedefi, kâr elde etmek ve kâr optimizasyonunu sağlamaktır.²⁷¹

Kapora: Sözleşme öncesinde sözleşmeyi yapma iradesini kuvvetle göstermek için karşı tarafa verilen, sözleşme

²⁶⁶ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 243.

²⁶⁷ Mustafa Tekin, *Din Sosyolojisinin 200'ü* (Ankara: Otto Yayınları, 2019), 106.

²⁶⁸ Sarıyüpoğlu vd., *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*, 154.

²⁶⁹ Ahmet Murat Seyrek, *Sosyoloji Sözlüğü* (İstanbul: Yediveren Yayınları, 2020), 93.

²⁷⁰ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 301.

²⁷¹ Atilla Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü* (Ankara: Adres Yayınları, 2003), 124.

yapılınca fiyattan düşülen ama sözleşme olmazsa kapo-rayı alanda kalan bir ön ödeme.²⁷²

Kara Para: Kamu otoritesinin onayından geçmemiş, vergisi ödenmemiş para. Kanun dışı yollardan sağlanmış finans kaynakları.²⁷³

Karamel: (E150a) Sade karamel, şekerin yüksek ısıda ısıtılması veya yakılması ile elde edilen katkı maddesi.²⁷⁴

Karasuları: Açık deniz ile kara ülkesi arasında yer alan deniz parçası.²⁷⁵

Karekod: Alfanümerik verileri, karakterleri ve simgele-ri depolayan, kare siyah-beyaz noktalar ya da pikseller şeklinde siyah ve beyaz modüllere sahip olan iki boyutlu kod.²⁷⁶

Karmin: (E120) Bir böcek türü olan *dactylopius coccus costa*'dan elde edilen katkı maddesi. Önce bu böcekler kurutulur, ardından kimyasal işlemlerle özütleri alınır. Bu özütte boyanın yanında böceğe ait bazı proteinler ve değişik amaçlarla katılmış kimyasal maddeler de bulunabilir.²⁷⁷

Karşılıksız Çek: Hazırlanıp imzalanmış bir çekin, ilgili bankada karşılığının bulunmaması durumu.²⁷⁸

Kartel: Firma ya da devletlerin bir araya gelerek belli bir

²⁷² <https://www.tkbb.org.tr>

²⁷³ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 303.

²⁷⁴ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 231.

²⁷⁵ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 252.

²⁷⁶ TCMB, *Dijital Türk Lirası Birinci Faz Değerlendirme Raporu 2023*, 4.

²⁷⁷ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 237.

²⁷⁸ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 2/85.

ürünün fiyat ve miktarını kontrol etmek amacıyla oluşturduğu kurumsal yapı.²⁷⁹

Kasko: Taşıt araçlarının çalınma, çarpışma, devrilme ve yanma gibi olaylardan uğrayacakları zararlara karşı yapılan sigorta.²⁸⁰

Kât Bitkisi: Keyif maksadıyla yeşil yaprakları ağızda çiğnenerek kullanılan bir bitki. Sağlığa pek çok zararı olan, akli uyuşturan ve bağımlılık yapan bir bitkidir. Yemen'in verimli topraklarının %30'unu kaplamaktadır.²⁸¹

Kat Mülkiyeti: Tamamlanmış bir yapı içinde, yasal olarak bağımsız bölüm olmaya hak kazanmış bir taşınmazın iyelik hakkı.²⁸²

Katılım Bankası: Özel cârî ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar. Katılım bankaları genel olarak kâr zarar ortaklığı yöntemiyle topladıkları fonu, finansal alım satım, finansal kiralama, adi kira vb. yöntemlerle işletirler. Bu tür ticarî işlemlerden elde ettikleri kâr ya da zararı, fon sahipleriyle paylaşırlar.²⁸³

Katılım Endeksi: Katılım bankacılığı prensiplerine uygun hisse senetlerinden oluşan bir borsa endeksi.²⁸⁴

²⁷⁹ <http://modernekonomi.com/sozluk.html>

²⁸⁰ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 249.

²⁸¹ Mustafa Boran, "Tütün/Sigara ve Kât Gibi Zararlı Maddelerin Dini Hükümü", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 29 (Nisan 2017), 452-453.

²⁸² *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 2/91.

²⁸³ <https://www.tkbb.org.tr>

²⁸⁴ <https://www.tkbb.org.tr>

Katılım Fonu: Katılım bankaları nezdinde açtırılan gerçek ve tüzel kişilere ait özel cârî hesap ve katılma hesaplarında yer alan para.²⁸⁵

Katılma Hesabı: Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar.²⁸⁶

Katma Değer Vergisi (KDV): Vergi konusu bir malın üretiminden tüketimine kadar her aşamada kazandığı değer üzerinden alınan bir tüketim vergisi.²⁸⁷

Kaydi Para (Mevduat Parası) : Bankalar tarafından oluşturulan para. Fizikî varlığı olmayan, sadece bankaların hesaplarına alacak ya da borç kaydı düşülerek oluşturulan bir ödeme aracıdır.²⁸⁸

Kemoterapi: Vücutta bulunan mikropları, organizmaya zarar vermeden kimyasal maddelerle öldürme veya üremelerine engel olma ve bu yolla hastalığı tedavi etme.²⁸⁹

Kıdem Tazminatı: İşçinin çalıştığı kurumdan kendi isteği dışında ayrılması durumunda işveren tarafından çalıştığı yıllar hesap edilerek verilen tazminat.²⁹⁰

²⁸⁵ <https://www.tkbb.org.tr>

²⁸⁶ <https://www.tkbb.org.tr>

²⁸⁷ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 251.

²⁸⁸ Görmüş vd. (ed.) *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, 166.

²⁸⁹ Sarıeyyüpoğlu vd., *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*, 160.

²⁹⁰ Resmî Gazete, Sayı: 2534, Tarih: 10. 06. 2003.

Kısırlaştırma: Üreme organlarını ameliyatla döl veremez duruma getirmek. Hadım etmek.²⁹¹

Kıymetli Evrak: Hakkın senede bağlı olduğu, senet olmadan hakkın ileri sürülebilmesi ve devredilebilmesinin mümkün olmadığı senetlerin genel adı.²⁹²

Kimyasal Silah: Öldürücü, yakıcı, tahriş edici özellikler gösteren sis ve yangın meydana getiren maddelerle yapılan silahlar. Sinir gazı, yakıcı, boğucu, kusturucu ve uyuşturucu gazlar bilinen başlıca savaş gazlarıdır.²⁹³

Kira Sertifikası: Varlık kiralama şirketlerince, kendi nam ve sertifika sahiplerinin hesabına ve yararına, satın almak veya kiralamak suretiyle devralınan varlıkların finansmanını sağlamak amacıyla düzenlenen ve sahiplerinin bu varlıklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymet.²⁹⁴

Kitle İmha Silahları: Canlılar üzerinde büyük ölçüde zarar ve yıkıma sebebiyet veren nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar.

Kleptomania: İçten gelen karşı konulmaz bir güdüyle çalmaya (hırsızlığa) yönelme hali.²⁹⁵

Klor: Normal sıcaklıkta gaz durumunda bulunan, içme ve atık suların dezenfeksiyon işlemlerinde kullanılan halojenlerden bir element.²⁹⁶

²⁹¹ Akalın vd., *Türkçe Sözlük*, 1423.

²⁹² Demir-Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 209.

²⁹³ Pabuçcu, *Biyolojik Terör*, 9, 50.

²⁹⁴ TCMB Terimler Sözlüğü, 23.

²⁹⁵ Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, 131.

²⁹⁶ Sarıeyyüpoğlu vd., *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*, 166.

Kloz: Sigorta sözleşmelerinde eklenen ve sigorta sözleşmesinin genel ve özel koşullarının taşıdığı yükümlülükleri genişleten veya daraltan belgeler.²⁹⁷

Kolostomi: Kalın bağırsağın ameliyatla karın ön duvarına ağızlaştırılması. Doğrudan karın duvarına yapıştırılan bir torbaya gelen dışkının kontrolsüz bir şekilde boşaltılması söz konusudur.²⁹⁸

Koma: Solunum ve kalp etkinliğinin sürmesine karşılık bilincin, duyarlılığın ve istemli hareketlerde bulunma yeteneğinin yitirilmesiyle nitelenen ağır hastalık tablosu.²⁹⁹

Konserve: Gıdaların teneke kutu veya cam kavanoz gibi hermetik kaplarda ısı uygulamasıyla dayanıklı duruma getirilmesi.³⁰⁰

Kontakt Lens: Görme kusurunu düzeltme amacıyla kornea üzerine yerleştirilen plastik mercek.³⁰¹

Konvertibilite: Millî paranın diğer paralara ve altına hiçbir sınırlandırmaya bağlı olmadan dönüştürülebilmesi.³⁰²

Kooperatif: Esas amacı kazanç elde edip bunu ortaklara dağıtma olmayan, ortakların belirli ekonomik menfaatlerini karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle koruma amacı güden, değişir ortaklı ve sermayeli olan tüzelkişiliğe sahip kuruluş.³⁰³

²⁹⁷ Arda, *Ekonomi Sözlüğü*, 253.

²⁹⁸ Heyet, *Tıp ve Sağlıkla İlgili Fetvalar*, 26.

²⁹⁹ Heyet, *Medicana*, 249.

³⁰⁰ Sarıeyyüpoğlu vd., *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*, 169.

³⁰¹ Kocatürk, *Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü*, 425.

³⁰² Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 186.

³⁰³ Adnan Güriz, *Hukuk Başlangıcı* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013), 140.

Koruyucu Aile: Çeşitli nedenlerle öz ailesi yanında bakımları bir süre için sağlanamayan çocukların kendi aile ortamlarında eğitim, bakım ve yetiştirilme sorumluluğunu kısa veya uzun süreli olarak, ücretli veya gönüllü statüde devlet denetiminde paylaşılan, hissettikleri toplumsal sorumluluğu gösterebilen uygun aile ya da kişiler. Koruyucu aile, kurumla işbirliği içinde; çocuğa, öz ailesi, okulu ve çevresiyle ilişkilerini devam ettirmelerini sağlayarak yardımcı olur. Koruyucu aile çocuğun bakım, yetiştirme ve eğitim sorumluluğunu devlet ile paylaşılırken çocuğun velayeti biyolojik ailesinde kalır.³⁰⁴

Kök Hücre: Bölünerek kendini yenileyebilen, sayılarını daima sabit tutan, farklılaşma yetenekleri ile özelleşmiş organları oluşturabilen hücreler. Güncel anlamda; embriyonik kök hücre, mezodermal kök hücre, erişkin kök hücre, kordon kanı kök hücresi ve uyarılmış pluripotent kök hücreler olmak üzere beş tip kök hücre bulunmaktadır.³⁰⁵

Kredi Dosya Masrafı: Finansal tüketicilere kullandırılacak krediler için kredi ihtiyacının karşılanmasına olanak sağlayan sistemin işletilmesi ve operasyonel süreçlerin yönetilmesi amacıyla alınan tahsis ücreti. Türkiye’de kredi tahsis ücreti, kullandırılan kredi anaparasının binde beşini geçemeyeceği ve Merkez Bankasının gerekli gördüğü hallerde bu sınırı artırmaya ve azaltmaya yetkili olduğu mevzuatla belirlenmiştir.³⁰⁶

Kredi Kartı: Bankaların müşterilerine belirli bir dönemde kullanılmak üzere belli bir limitle verdiği ve an-

³⁰⁴ <https://www.aile.gov.tr>

³⁰⁵ <https://kurul.diyenet.gov.tr>

³⁰⁶ Resmî Gazete, Sayı: 31061, Tarih: 07. 03. 2020.

laşmalı üye iş yerlerindeki POS cihazı üzerinden alış-verişlerde kullanılabilen bir çeşit ödeme ve borçlanma aracı.³⁰⁷

Kredi Yeniden Yapılandırma: Kredi borcunun ödeme sürecinde aynı ya da farklı bir bankanın sunduğu farklı faiz oranı ile kalan borcun yeniden hesaplanması. Aslında mevcut kredi kapatılarak yeniden kredi verilmiş olur. Kredi yapılandırmadan amaç hem daha düşük bir faiz oranı ile kalan borcu ödemek hem de vadeyi uzatabilmektir.³⁰⁸

Kripto Para: Halka açık dağıtılmış bir işlem defteri ve gelişmiş kriptografi ile güvence altına alınan blok zincir teknolojisi kullanan, internette bir değişim aracı olarak dolaşan dijital bir varlık.³⁰⁹

Kripto Para Cüzdanı: Kullanıcıların genel ve özel anahtarlarını depolayan, çeşitli blok zincirleriyle etkileşime girmelerine ve kripto varlıkları gönderip almalarına olanak tanıyan bir cihaz veya hizmet.³¹⁰

Kur: Bir yerli paranın yabancı para cinsinden ifade edilmesi.³¹¹

Kuvvetler Ayrılığı: Devletin yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının ayrı organların elinde bulunması ve bu organların birbirinin faaliyetine karışmaması.³¹²

³⁰⁷ Görmüş vd., (ed.) *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, 183.

³⁰⁸ <https://www.hangikredi.com>

³⁰⁹ Ayan, *Dijital Varlık Sözlüğü*, 112.

³¹⁰ Ayan, *Dijital Varlık Sözlüğü*, 49.

³¹¹ Ahmed el-Hasenî, *İslâm'da Para*, çev. Adem Esen (İstanbul: İz Yayıncılık, 1996), 217.

³¹² Güriz, *Hukuk Başlangıcı*, 36.

Kürtaj: Döl yatağının içini kazıyıp cenini alma işi.³¹³

[L]

Laiklik: Din işleri ile dünya işlerinin birbirinden ayrılması. Hukuk ve siyaset anlayışında herhangi bir dine dayalı değerler yerine dinî bir özellik taşımayan, din-dışı, seküler değerlere önem vermek.³¹⁴ Devletin dinler arasında ve dinî görüşlerle dinî olmayan görüşler arasında pozitif veya negatif ayrımcılık yapmaması gerektiği temel düşüncesine dayanan siyasî ve hukukî ilke. Laiklik bir taraftan din ile devletin kurumsal olarak birbirinden bağımsız olmasına, bir yandan da din ve vicdan özgürlüğünün devletçe güvence altına alınmasına dayanır.³¹⁵

Laktik Asit: (E270) Tüm canlı hücrelerde üretilen bir asit. Şarap, bira, sirke peynir ve turşu gibi birçok yiyecekte doğal olarak oluşur. Şekerlerin laktik fermantasyonuyla veya kimyasal sentez yoluyla üretilir.³¹⁶

Laktoz: Süt şekeri.³¹⁷

Lazer: Düz bir doğrultuda dağılmadan yol alan, aynı dalga boyunda, monokromatik (sadece tek bir renkten oluşan) ışık demeti. Epilasyon, dövme silme, kıl dönmesi tedavisi ve cilt yenileme işlemi gibi pek çok sahada lazer kullanılmaktadır.³¹⁸

³¹³ Akalın vd., *Türkçe Sözlük*, s. 1563.

³¹⁴ Kirman, *Din Sosyolojisi Sözlüğü*, 189.

³¹⁵ Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, 143.

³¹⁶ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 255.

³¹⁷ Sarıeyüpoğlu vd., *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*, 177.

³¹⁸ Ayşegül İyileşen Daş, *Lazer Epilasyonda Alexandrite İle Alexandrite Nd:YAG Kombine Tedavilerinin Karşılaştırılması* (Gaziantep Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Uzm. Tezi, 2017), 3-25.

Leasing: bk. Finansal Kiralama.

Liberalizm: Toplumsal, siyasal, ekonomik ve dinî alanda özgürlük ve serbestliği savunan ideoloji.³¹⁹ Özgürlüğü bireysel ve toplumsal hayatın en temel değeri olarak kabul eden ve özgürlüğe uygun siyasî, hukukî ve iktisadî yapılanmaları savunan fikirler demetidir.³²⁰

Lokavt: İşveren tarafından kendi teşebbüsüyle veya bir işveren kuruluşun kararına uyarak işçilerin topluca işten uzaklaştırılması.³²¹

L-Sistein: (E910) Un işleme ajanı. Ekmek ve pasta ürünlerinde kullanılır. İnsan saçı, domuz dâhil hayvan kılı ve tavuk tüyünden elde edilir.³²²

[M]

Maaş Promosyonu: Memur, işçi ve emeklilere yatırılan maaş dışında bankanın maaş sahiplerine aynî ya da nakdî ek malî imkânlar sağlaması. Bankanın verdiği bu maaş promosyonun temeli, bankanın kendisine yatırılan yüklü miktardaki maaş paralarından belli bir süre yararlanmasıdır.³²³

Maddî Tazminat: Verilen zararın para veya mal ile giderilmesi, karşılanması.³²⁴

Makyaj: Yüzün görünüşünü, gözlere, kaşlara, dudakla-

³¹⁹ Kirman, *Din Sosyolojisi Sözlüğü*, 189.

³²⁰ Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, 147.

³²¹ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

³²² Erdoğan, *Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Gıda Güvenliği*, 267.

³²³ Memet Zeki Uyanık, "Bankaların Memur, İşçi ve Emeklilere Verdiği Maaş Promosyonlarının Fikhî Durumu", *Marife: Dinî Araştırmalar Dergisi* 18/2 (2018), 634-636.

³²⁴ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 196.

ra, kirpiklere, yanaklara sürülen özel maddelerle değiş-tirme tekniği.³²⁵

Mal (Emtia) Para: Genelde altın ve gümüş gibi değerli madenlerden yapılmış paralar (sikkeler). Para olarak kullanılan doğada bulunan çeşitli maddeler ve temel besin ürünleri.³²⁶

Mal Ayrılığı: Evlilikte karı-koca mal rejimlerinden biri. Bu rejimde eşlerden her biri kendi mallarının mülkiyet, idare ve yararlanma haklarına sahiptir.³²⁷

Mal Birliği: Evlilikte karı-koca mal rejimlerinden biri. Bu rejimde eşlerin evlenme zamanında sahip oldukları mallar ile evliliğin devamı sırasında edindikleri mallar birliğe girer.³²⁸

Mal Ortaklığı: Evlilikte karı-koca mal rejimlerinden biri. Bu rejimde eşler ortaklığa giren mallara ve gelirlere iştirak halinde malik olurlar.³²⁹

Mal Rejimi: Evlilikte karı-koca arasındaki malî ilişkilerin düzenlenmesine yönelik sistemler.³³⁰

Malî Aracılık: Bir güven ortamı oluşturarak paraları toplayan ve işleten kişi ya da kuruluşlar.³³¹

Malt: Buğday, arpa gibi tahılların çimlendirilip kuru-tulmuş şekli. Fermantasyona uğramadığı sürece sarhoş edici özelliği yoktur.³³²

³²⁵ Türet vd., *Kozmetik Terimleri Sözlüğü*, 144.

³²⁶ Albayrak, *Sanal Paraların Fikhî Açından Para Olma Vasfı*, 29.

³²⁷ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 293.

³²⁸ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 293.

³²⁹ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 293.

³³⁰ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 293.

³³¹ Bayındır, *Ticaret ve Faiz*, 210.

³³² <https://kurul.diyaret.gov.tr>

Manevî Tazminat: Manevî zarardan dolayı ödenen tazminat.

Manevî Zarar: Bir haksız fiil sonucu kişide meydana gelen elem, keder, üzüntü ve acılar. Bedeli maddî olarak belirlenemeyen bir kısım acı ve kederler.³³³ Beden tamlığının ihlalinin doğan acı ve üzüntüler. Ölüm dolayısıyla ölene yakından bağlı olan kişilerin duydukları acı ve üzüntüler ve genellikle kişilik haklarının ihlalinin doğan acı ve üzüntüler.³³⁴

Marj: Bir muamelede zarar ihtimaline karşılık olarak bırakılan pay. İhtiyat payı.³³⁵

Masûniyet: Dokunulmazlık. Güven altında bulunma.³³⁶

Marka: Bir teşebbüsün mallarının veya hizmetlerinin diğer teşebbüslerin mallarından veya hizmetlerinden ayırt edilmesini sağlaması ve marka sahibine sağlanan korumanın konusunun açık ve kesin olarak anlaşılmasını sağlayabilecek şekilde sicilde gösterilebilir olması şartıyla kişi adları dâhil sözcükler, şekiller, renkler, harfler, sayılar, sesler ve malların veya ambalajlarının biçimi olmak üzere kullanılan her türlü işaret.³³⁷

Mastürbasyon: Çoğunlukla elle cinsel organları uyarak kendi başına cinsel etkinlikte bulunma.³³⁸

Mayalanma: Organik maddelerin bazı mikroorganizmalarca salgılanan enzimler etkisiyle uğradığı değişiklik, fermentasyon.³³⁹

³³³ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 303.

³³⁴ Tekinay vd., *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 656.

³³⁵ Asafkan, *Malî, Ticarî, Sınâî, Ziraî, Sigorta, Muhasebe Terimleri Lugatı*, 113.

³³⁶ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 306.

³³⁷ <https://www.turkpatent.gov.tr>

³³⁸ *Ana Britannica*, 15/422.

³³⁹ Sarıeyüpoglu vd., *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*, 188.

Menkul Kıymet: Devredilebilen ve takas edilebilen tüm finansal enstrümanlar. Menkul kıymetler kişilere ortaklık veya alacaklılık hakkı verir. Sukûk ve hisse senetleri menkul kıymetlere örnektir.³⁴⁰

Menkul Kıymetler Borsası: Kamu ve özel sektöre ait hisse senedi, tahvil, hazine bonosu gibi menkul kıymetlerin alınıp satıldığı yerler.³⁴¹

Menopoz: Kadınlarda gebe kalma ve doğurma yeteneğinin sona ermesi, âdetten kesilme hali.³⁴²

Merkez Bankası: Hükümetin para ve kredi politikasını yürütmede yardımcı olan, para ve kredi hacmini ekonomik gidişe ve devletçe izlenen amaçlara göre ayarlayan, bankaların munzam karşılıklarını muhafaza eden, bankalar arasındaki alacak ve borçların takas ve mahsubunu yapan, uluslararası ödemelerde aracı olan, ülkenin altın ve döviz ihtiyatlarını muhafaza eden kurum.³⁴³

Mevduat: Bankalarda vadeli, vadesiz, ihbarlı olarak yatırılan paralar için açılan hesaplar.³⁴⁴

Mevduat ve Katılım Fonu Sigortası: Mevduat ve katılım fonu toplamaya yetkili mevduat ve katılım bankalarının Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından faaliyet izinlerinin kaldırılması durumunda, mevduat ve katılım fonu hak sahiplerinin maruz kalacağı kayıpların devlet veya bu amaçla kurulmuş bir kurum tarafından kısmen ya da tamamen ödenmesinin garanti edilmesi.³⁴⁵

³⁴⁰ <https://www.tkbb.org.tr>

³⁴¹ Hasenî, *İslâm'da Para*, çev. Adem Esen, 218.

³⁴² Heyet, *Tıp ve Sağlıkla İlgili Fetvalar*, 68.

³⁴³ Çolak, *Para-Banka Sözlüğü*, 48.

³⁴⁴ Asafkan, *Malî, Ticarî, Sinaî, Ziraî, Sigorta, Muhasebe Terimleri Lugatı*, 115.

³⁴⁵ <https://www.tmsf.org.tr>

Millî Emlak: Devlete ait taşınır ve taşınmaz malların tümü. Kamu mallarının ve haklarının bütünü.³⁴⁶

Millileştirme: Toplumun ihtiyacına binaen bazı özel sektörün veya bir kısım hizmetlerin devlete mal edilmesi, istimlak ve istimvalde bulunma.³⁴⁷

Milliyetçilik: Bir millete ve onun menfaatlerine bağlılıktan esinlenen ve milleti siyasal organizasyonun temel birimi kabul eden yaklaşım.³⁴⁸

Misyâr Nikâhı: Sahih bir evlenme akdinin kurulması için gerekli olan tüm rükün ve şartlar yerine getirilmekle birlikte kadının nafaka, süknâ ve kasm (kocasının kendi yanında ikamet etmesi) haklarından özgür iradesi ile feragat ettiği evlenme.³⁴⁹

116 **Moda:** Bir toplumda farklı alanlarda kabul gören, çabuk değişen eğilimler. Moda, sosyal norm olması itibarıyla sosyal yaptırım gücüne sahiptir.³⁵⁰

Moratoryum: Borçlanıcının ödeme gücünü kaybetmesi nedeniyle borçlarının tümünü veya bir kısmını ödeyemeyeceğini ilan etmesi. Genelde borçlu ve alıcı arasında borcun yeniden yapılandırılması ile sonuçlanır.³⁵¹

Mudârebe: bk. Emek-sermaye ortaklığı.

³⁴⁶ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 335.

³⁴⁷ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 336.

³⁴⁸ Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, 160.

³⁴⁹ Hacı Mehmet Günay, "Gizli Evlilik, Misyâr Nikâhı ve Tescil Edilmeyen Nikâhlar", *Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı V: İbadetler ve Aile Hayatı İle İlgili Bazı Meseleler*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 2012), 510.

³⁵⁰ Tekin, *Din Sosyolojisinin 200'ü*, 128.

³⁵¹ TCMB Terimler Sözlüğü, 28.

Mudi: Bankada mevduat hesabı bulunan kişi ya da kuruluşlar.³⁵²

Munzam (Zorunlu) Karşılık: Bankaların sahip oldukları mevduatın belirli bir oranını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde nakit olarak tutmaları.³⁵³

Murâbaha: Sermaye sağlayan finansal kurumun kredi vermek yerine müşterinin almak istediği bir ürünü ya da varlığı üçüncü bir taraftan satın alıp maliyetin üzerine kâr ekleyerek müşteriye sattığı bir sözleşme türü. Ödeme gelecek bir tarihte toplu olarak ya da taksitli bir şekilde gerçekleştirilebilir ve sözleşmede belirtilir. Finans kurumu, ürünü müşteriye teslim edene kadar var olan riski üstlenir.³⁵⁴

Mutlak Monarşi: Yasama ve yürütme kuvvetlerinin hükümdarda toplandığı bir hükümet sistemi. Bu sistemde devlet içinde tek ve en büyük otorite sahibi hükümdardır. Kuvvetler birliğini esas alır.³⁵⁵

Müessir Fiil: Ölümle sonuçlanmayan cismanî zararlar.³⁵⁶

Mülkiyet Hakkı: Kişiyi sahip olduğu eşya üzerinde kullanma, semeresinden yararlanma, tüketme, başkasına temlik etme, mal üzerinde başka sınırlı aynî haklar tesis etme, tahrip etme yetkisi veren hak.³⁵⁷

³⁵² Çolak, *Para-Banka Sözlüğü*, 99.

³⁵³ Resmî Gazete, Sayı: 29945, Tarih: 11. 01. 2017.

³⁵⁴ <https://katilimsozluk.tkbb.org.tr>

³⁵⁵ Seyrek, *Sosyoloji Sözlüğü*, 124.

³⁵⁶ Şamil Dağcı, *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller* (Ankara: DİB Yayınları, 1996), 43.

³⁵⁷ Öztan, *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 498.

Mülteci: Kendi ülkesindeki kovuşturma ya da mahkûmiyetten kaçınmak için yabancı bir ülkeye iltica eden kişi. Sığınmacı.³⁵⁸

Müşâreke: İki veya daha fazla şahsın belirli bir miktar sermaye koyarak, birlikte iş yapmak ve meydana gelecek kâr ve zararı paylaşmak üzere kurdukları ortaklık.³⁵⁹

Müteselsil Borç: Birden ziyade kimsenin, alacaklıya karşı aynı sebepten dolayı ve her biri borcun tamamı için asıl borçlu sıfatıyla borçlu olması durumu.³⁶⁰

[N]

Nakit Avans: Banka müşterilerinin faizi ile birlikte geri ödemek üzere kredi/banka kartı üzerinden ATM aracılığı ile çektikleri para.

118

Narkotik: Uyuşturucu. Ağrıyı gideren veya mizacı değiştiren, doğal veya sentetik, bağımlılığa yol açabilen opiat türevi herhangi bir madde.³⁶¹

Narkoz: Uygun ilaçların verilmesiyle tüm vücudun ağrıya karşı duyarlılığını ve bilincini yitirmesi durumu.³⁶²

Navlun: Gemi ile yapılan taşımacılıkta sözleşmeyle belirlenen mal taşıma bedeli.³⁶³

Naylon Fatura: Ticaretle uğraşanların vergi kaçırma amacıyla giderlerini fazla göstermek üzere düzenledikleri fatura.³⁶⁴

³⁵⁸ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 324.

³⁵⁹ *Türkiye’de Katılım Bankacılığı El Kitabı*, 12.

³⁶⁰ Tekinay vd., *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 285.

³⁶¹ Oğuz Arkonaç, *Açıklamalı Psikiyatri Sözlüğü* (İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 1999), 348.

³⁶² Heyet, *Medicana*, 304.

³⁶³ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

³⁶⁴ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 405.

Negatif Faiz Oranı: Reel getiri sağlamayan faiz oranı. Ekonomide belirlenen faiz oranı enflasyonist dönemlerde eğer reel olarak bir getiri sağlayacak düzeyde değilse bu faiz oranına negatif faiz oranı denir. Örneğin, enflasyon oranı %50, faiz oranı %40 ise bu ekonomide negatif faiz oranı geçerlidir.³⁶⁵

Nevruz: Eski İran kültüründe baharın gelişini kutlamak üzere yapılan tabiat bayramı.³⁶⁶

Nikotin: Tütünün yapısındaki temel alkaloit olan organik bileşik. Nikotin tütün bitkisinin her yerinde bulunursa da özellikle yapraklarında çoktur. Bütün olarak tütün bitkisinin ağırlığının %5'ini nikotin oluşturur.³⁶⁷

Noel: Katolik Hristiyanların Hz. İsa'nın doğum tarihi olarak kabul ettikleri 25 Aralık'ta kutladıkları dinî bayram. Ermeniler ise Hz. İsa'nın doğumunu 6 Ocak'ta kutlamaktadırlar.³⁶⁸

Nominal Değer: Bir kıymetin üzerinde yazan değer.³⁶⁹

Noter: Çeşitli belge ve işlemlere geçerlik kazandırmak ve yasanın öngördüğü diğer görevleri yerine getirmekle yükümlü, belli nitelikleri ve kendine özgü bir hukuk statüsü olan kamu görevlisi, kâtibiadil.³⁷⁰

Nüfus Planlaması: Aileye bakabilecekleri veya istedikleri miktarda çocuk sahibi olmalarına yönelik yöntemlerin uygulanması.³⁷¹

³⁶⁵ Çolak, *Para-Banka Sözlüğü*, 48.

³⁶⁶ Kürşat Demirci, *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, 3/475.

³⁶⁷ *Ana Britannica*, 16/551.

³⁶⁸ Demirci, *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, 2/498.

³⁶⁹ *TCMB Terimler Sözlüğü*, 31.

³⁷⁰ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

³⁷¹ Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007), 4/3572.

Nüfûz Suistimali: Yetki ve otoriteyi amacı dışında kullanmak.³⁷²

Nükleer Silah: Uçak, güdümlü füze, yörüngede bir uydu ya da başka bir stratejik sistem aracılığıyla gönderilebilen ve gücünü atom çekirdeğinin bölünme (filyon) ya da kaynaşmasından (füzyon) alan bomba ya da savaş başlıkları.³⁷³

[O]

Obsesyon: Zihni devamlı meşgul eden -kişiyi tedirgin edici- fikir, endişe, istek, dürtü vs. sabit fikir.³⁷⁴

Olağanüstü Hal: Normal hukuk yolları ve yürütme kuvvetine tanınan normal yetkilerle alt edilemeyen büyük güçlüklerin ortaya çıkması halinde anayasada belirtilen, olağanüstü yönetim usullerinden biri.³⁷⁵

Oligarşi: Azınlığın iktidarı veya hâkimiyeti.³⁷⁶

Ombudsman: Kamu denetçisi. Şikâyetleri ve birtakım teşebbüsleri ele alıp değerlendiren ve bunlara her iki taraf için de çözümler bulan kişi.³⁷⁷

Opsiyonlar: Taraplardan birine belirli bir prim karşılığı işlem yapıp yapmama hakkı vermek suretiyle iki tarafın, belirli vadede, nitelikte, miktarda ve fiyatta herhangi iki ürünün değişimi üzerine mutabakata varmaları.³⁷⁸

³⁷² Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 421.

³⁷³ *Ana Britannica*, 17/17-18.

³⁷⁴ Kocatürk, *Tıp Terimleri El Sözlüğü*, 306.

³⁷⁵ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 345.

³⁷⁶ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 388.

³⁷⁷ <https://sozluk.adalet.gov.tr>

³⁷⁸ <https://www.tkbb.org.tr>

Organ: İnsan vücudunda bulunan, farklı dokularca oluşturulan, yapısını, vaskülarizasyonunu ve fizyolojik fonksiyonlarını gerçekleştirme yeteneğini devam ettiren ayrılmış parça.³⁷⁹

Organ Nakli: Fonksiyonunu mevcut hiçbir tedavi seçeneği ile yerine getiremeyen organın yerine, ölü veya canlı vericiden alınan organın tedavi amacıyla alıcıya nakledilmesi işlemi.³⁸⁰

Otokrasi: Monarşinin bir çeşidi. Yönetici bütün siyasî yetkileri tek başına elinde bulundurur. Fakat monarşinin aksine yönetim miras yoluyla kalmamış, kişi tarafından ele geçirilmiştir.³⁸¹

Otopsi: İnsan vücudunu daha yakından tanıma, ölüm ve hastalık sebeplerini belirlemeye çalışma, cinayet gibi kriminal olaylarda suçun işleniş biçimini teşhir etme işlemi.³⁸²

Oy: Seçimlerde ve halkoylamasında belirtilen görüş, bu görüşü yansıtan pusula veya davranış.³⁸³

[Ö]

Ötanazi: İyileşme olanağı bulunmayan bir hastayı, onun rızasına dayanarak, ağrısız ve acı vermeden öldürme.³⁸⁴

Özel Alan: Herkesi ilgilendirmeyen, umumun ilgisi dışındaki ev ve aile gibi alanlar.³⁸⁵

³⁷⁹ Resmî Gazete, Sayı: 32038, Tarih: 09. 12. 2022.

³⁸⁰ Resmî Gazete, Sayı: 32038, Tarih: 09. 12. 2022.

³⁸¹ Ahmet Murat Seyrek, *Sosyoloji Sözlüğü*, 131.

³⁸² Muhammed Fatih Turan, "Fıkhi Açıdan Otopsi", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 23 (Nisan 2014), 271.

³⁸³ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 349.

³⁸⁴ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 354.

³⁸⁵ Tekin, *Din Sosyolojisinin 200'ü*, 107.

Özelleştirme: Kamu kesiminin finansman ihtiyacının karşılanması, hazineye gelir sağlanması, sermaye piyasasının geliştirilmesi, verimliliğinin artırılması, kamu sektörünü küçülterek devletin ekonomideki ağırlığının azaltılması gibi maksatlarla mülkiyeti kamuya ait ekonomik kuruluşların halka arz, blok satış vb. yollarla özel kişi veya kuruluşlara devredilmesi.³⁸⁶

[P]

Palyatif Sedasyon: Tedavisi mümkün görünmeyen bir hastalıktan muzdarip olan kimselerin acılarını hafifletmek adına hastanın bilinç seviyesinin düşürülmesi.³⁸⁷

Para: Bir memlekette iktisadî kıymetlerin genel olarak mübadelesine ve ölçülmesine yarayan ve herkesçe ödeme vasıtası olarak kabul edilen şey.³⁸⁸

Paranoya: Sabit fikirler, büyüklük kuruntuları, hezeyanlar, yersiz şüphe ve korkularla belirgin ruh hastalığı.³⁸⁹

Parfüm: Kokulu yağlar, aromatik karışımlar ve çeşitli kimyasal maddelerden elde edilen, insan vücudu, çeşitli nesneler ve ortamlara güzel koku vermek amacıyla kullanılan karışımların genel adı.³⁹⁰

Parite: İki paranın temsil ettikleri altın miktarlarına göre oranları. İki ülke parasının karşılıklı olarak her iki ülke borsasındaki değişim değerlerinin eşit olması durumu.³⁹¹

³⁸⁶ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 407.

³⁸⁷ Heyet, *Tıp ve Sağlıkla İlgili Fetvalar*, 18.

³⁸⁸ Tekinay vd., *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 772.

³⁸⁹ Kocatürk, *Tıp Terimleri El Sözlüğü*, 323.

³⁹⁰ <https://www.labmedya.com>

³⁹¹ Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, 4/3779.

Pasaport: Yurtdışına çıkabilmek ve başka ülkelerin sınırlarından geçebilmek için gerekli olan kimlik belgesi.³⁹²

Patent: Sanayie ait her nevi ihtira, keşif ve ıslahatta bulunan kimselerin bunlardan yararlanmak hususunda haiz oldukları hakkı tasdik ve kendilerine hasreden devlet tarafından verilmiş belge.³⁹³

Pay Senedi: Anonim şirketin sermayesinde, varlıklarında ve sermayenin mal, menfaat ya da alacağa dönüşmesi hâlinde doğan haklardaki ortaklığı temsil eden kıymetli evrak.³⁹⁴

Piyango: Düzenleyici tarafından bastırılmış numaralı biletleri satın alanlar arasından kazananları kura çekerek belirlemeye dayanan talih oyunu.³⁹⁵

Piyasa Ekonomisi: Bir kişinin veya grubun iktisadî kararları alma yetkisiyle donatılmadığı, bu kararların piyasa güçlerine bırakıldığı ekonomik model.³⁹⁶

Piyasa Faiz Oranı: Para piyasasında, para arzı ve para talebinin etkileşimine göre belirlenen ve mevduatlar ile diğer yatırımlar için ödenen faiz oranı.³⁹⁷

Plastik Cerrahi: İnsan vücudunun bütünlüğü ve dış görünümünde doğuştan olan veya sonradan ortaya çıkan anormalliği tedavi eden, kişinin yaşamını fonksiyonel,

³⁹² Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 360.

³⁹³ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 247.

³⁹⁴ <https://tkbbdanismakurulu.org.tr> TKBB Katılım Finansı Standartları.

³⁹⁵ Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, 4/3867.

³⁹⁶ Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, 197.

³⁹⁷ TCMB Terimler Sözlüğü, 34.

estetik ve ruhsal açıdan kolaylaştırarak topluma kazandıran bir tıp uzmanlık dalı.³⁹⁸

Police: Üzerinde yazılı belirli bir tutarda paranın, bir kişiye ya da emrine ödenmesi konusunda verilen, kayıtsız şartsız bir ödeme emrini içeren, özel şekil şartlarına bağlı, kıymetli evrak niteliğindeki senet.³⁹⁹

Poligami: Bir erkeğin birden fazla kadınla evli olması hali. Taaddüd-i zevcât.⁴⁰⁰

POS (Point of Sale) Cihazı: Finansman kart ya da bankamatik kartıyla alım satım yapılırken faydalanan ve ilgili kuruluşlar arasında iletişimi sağlayan elektronik cihaz.⁴⁰¹

POS Üye İşyerleri: Kredi kartıyla yapılan alışverişlerdeki tutarların, POS cihazının sahibi olan bankalara açılan üye iş yeri hesaplarında biriktirilmesi ve belirli bir gün sonunda iş yeri hesabına geçilmesini sağlayan sistem.⁴⁰²

Pozitif Faiz Oranı: Ekonomideki faiz oranlarının enflasyon oranının üstünde oluşması durumundaki faiz oranı.⁴⁰³

Promosyon: Özendirme amacıyla verilen şey.⁴⁰⁴ bk. Maaş Promosyonu.

Protesto: Bir senedin borçlusu tarafından kabul edilme-

³⁹⁸ Duman, *Günümüz Fıkıh Problemleri*, 402.

³⁹⁹ Demir-Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 292.

⁴⁰⁰ Yusuf Ziya Keskin, "Poligamiyi Dörtle Sınırlayan Âyet ve Hadislerin Tahlili", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2000), 5.

⁴⁰¹ <https://www.tkbb.org.tr>

⁴⁰² Görmüş vd., (ed.) *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, 183.

⁴⁰³ Çolak, *Para-Banka Sözlüğü*, 48.

⁴⁰⁴ <https://sozluk.gov.tr>

mesi veya ödenmemesi halinde taşıyıcı tarafından bu hali notere tespit ettirme işi.⁴⁰⁵

PRP İşlemi: Koldan alınan kanın ayrıştırılarak kök hücrelere ayrılıp vücuda enjekte işlemi.⁴⁰⁶

[R]

Rahim Kiralama: Bir erkeğin spermiyle bir kadının yumurtasından oluşturulmuş zigotu (dölllenmiş yumurta) taşımak için başka bir kadının rahminin kullanılması.⁴⁰⁷

Rant: Kendisinden yararlanma karşılığında herhangi bir üretim faktörüne, maddî veya manevî, menkul veya gayrimenkul bir değere ödenen bedel.⁴⁰⁸

Rayiç Değer: Bir taşınmazın serbest pazar koşulları içinde, günün piyasasındaki alım satım değeri.⁴⁰⁹

Reasürans: Bir sigorta şirketinin yüklendiği riskin bir bölümünü veya bütünü başka bir sigorta şirketine devretmesini sağlayan işlem. Sigorta riskinin yeniden sigortaya bağlanması.⁴¹⁰

Reel Faiz Oranı: Nominal faizin enflasyondan arındırılmış hali. Bu oran, teknik olarak, nominal faiz oranından beklenen enflasyon oranının çıkarılması ile bulunur.⁴¹¹

Reeskont: İskonto edilmiş bir senedin yeniden iskonto ettirilmesi.⁴¹²

⁴⁰⁵ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 254.

⁴⁰⁶ Karaman, *Hayatımızdaki İslâm*, 4/100.

⁴⁰⁷ Ârif Ali Ârif, "Taşıyıcı Anne veya Kiralanmış Rahim İslâmî Bir Bakış", çev. Esra Rahat Özer, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 17 (2011), 390.

⁴⁰⁸ Demir-Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 301.

⁴⁰⁹ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 2/717.

⁴¹⁰ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 373.

⁴¹¹ *TCMB Terimler Sözlüğü*, 36.

⁴¹² Demir-Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 303.

Referandum: Yasa, anayasa ya da uluslararası bir antlaşmanın kabulü, reddi ya da değiştirilmesi konusunda doğrudan doğruya yurttaşların oyuna başvurma yolu. Halkoylaması.⁴¹³

Reform: Islahat. Yeniden biçimlendirme. Bir alanda yapılan köklü değişiklik ve düzeltme.⁴¹⁴

Regl: Kadınlarda aybaşı kanaması, âdet.⁴¹⁵

Rejim: Bir devletin yönetim biçimi. Bir kurumu belirleyen kurallar ve uygulamalar bütünü.⁴¹⁶

Rekolte: Tarımda bir yıl içinde devşirilen ürünlerin tümü.⁴¹⁷

Repo: Finansal araçların geri alma taahhüdü ile satımı.

Ters Repo: Finansal araçların geri satma taahhüdü ile alımı.⁴¹⁸

Resesyon: Ekonomide emek ve sermaye kaynaklarının olağandan az kullanıldığı ve bunun işsizliğe ve üretimde azalmaya sebep olduğu bir geçici dönem.⁴¹⁹

Resmî Nikâh: Reşit iki şahit muvacehesinde belediye dairesinde veya heyet-i ihtiyariyede, belediye reisi veya reisin evlenme işlerine memur ettiği vekili veya muhtar yahut da devletin görev verdiği diğer memurlar tarafından alenen yapılan nikâh akdi.⁴²⁰

⁴¹³ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 374.

⁴¹⁴ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 374.

⁴¹⁵ Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, 4/3953.

⁴¹⁶ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 375.

⁴¹⁷ Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, 4/3953.

⁴¹⁸ Resmî Gazete, Sayı: 29554, Tarih: 06. 12. 2015.

⁴¹⁹ Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, 210.

⁴²⁰ İsmail Köksal, "Uygulamadaki Resmî ve Dinî Nikâhların Fıkîhî Yönü", *Bilimname* 7/16 (2009), 28.

Resmî Para: Devletlerin, kamu otoritelerinin tek taraflı olarak toplumlara dayattığı siyasî kararlara dayanan para çeşidi.⁴²¹

Resmî Sicil: Kanunun alenileştirilmesini istediği bazı hukukî ilişkileri veya olayları kaydetmek için devlet memurları ve noterlikçe tutulan siciller.⁴²²

Resmî Şekil: Taraflara ait irade açıklamalarını resmî usullerle tespit edilmesi ve doğrudan doğruya resmî memur tarafından resmî senede bağlanması.⁴²³

Retekâfûl: Katılım sigortacılığı yapan sigorta şirketinin kendisine emanet edilen sigorta fonu üzerindeki riski azaltmak amacıyla bir üst tekâfûl şirketine katılım sigortası yaptırması.⁴²⁴

Revelüasyon: Sabit kur sisteminde dış ödeme fazlası veren bir ülkede bu fazlalığı gidermek için resmî döviz fiyatının düşürülmesi. Revelüasyon, devalüasyonun zıddıdır.⁴²⁵

Risk Sermayesi: Yüksek gelişme potansiyeline sahip ve menkul kıymetlerin likiditesi az olan girişim şirketlerince birinci el piyasalarda ihraç edilen sermaye piyasası araçlarına yatırım yapılarak gerçekleştirilen, uzun vadeli kaynak aktarım şekli, finans yönetimi. İyi bir iş kurma fikrine ve bilgisine sahip fakat yeterli yahut hiç parası olmayan bir kişiye ya da kişilere fikirlerini gerçeğe dönüştürmek için gerekli finansmanı bulma olanağı

421 Albayrak, *Sanal Paraların Fıkî Açısından Para Olma Vastı*, 28.

422 Öztan, *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 169.

423 Tekinay vd., *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 126.

424 <https://tkbbdanismakurulu.org.tr>

425 Hasenî, *İslâm'da Para*, çev. Adem Esen, 220.

tanıyan bir model. Hem bir finansman kaynağı, hem de bir yatırım aracıdır.⁴²⁶

Riziko: Zarara uğrama tehlikesi. Risk.⁴²⁷

Rü’yet: Hilalin güneş battıktan sonra, görüşe mani engellerin bulunmaması halinde gözle görülebilecek şekilde ufukta fiilen mevcut olması.⁴²⁸

[S]

Sabıkalı: Sicil kaydında sabıkası bulunan, suçlu kimse.⁴²⁹

Saç Ekimi: Ense üstünde veya vücudun herhangi bir bölgesinde bulunan saç köklerinin, lokal anestezi yapılmasının ardından tek tek alınıp açıklık ve seyreklik oluşan yerlere nakledilmesi.⁴³⁰

Sanal Para: Herhangi bir merkez bankası, kredi kuruluşu veya e-para kuruluşu tarafından ihraç edilmediği halde, bazı durumlarda paranın yerine kullanılabilen bir değer dijital temsili.⁴³¹

Sekülerlik: Dinin, sosyal, kültürel, ekonomik vb. alanlardan çekilerek alan daralmasına uğraması, dünyada dinin bir referans olmaktan çıkması, dinin öneminin

⁴²⁶ Halil Beşkardeşler, *Türkiye ve Dünyada Risk Sermayesi* (İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sos. Bil. Enstitüsü, Y.L. Tezi 2010), 4-6.

⁴²⁷ Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, 4/3973.

⁴²⁸ Ahmet Özdemir, “Kamerî Ayların Tespitindeki İhtilafın Sebepleri ve Çözüm Önerileri”, *Çukurova İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/1 (2010), 200.

⁴²⁹ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 484.

⁴³⁰ <https://www.medicana.com.tr>

⁴³¹ Avrupa Merkez Bankasının Tanımıdır. Bk. Ayşe Esra Pirinççi, “Yeni Dünyada Düzeninde Sanal Para Bitcoin’in Değerlendirilmesi”, *International Journal of Economics Politics Humanities and Social Sciences* 1/1 (2018), 47.

azaltılması, ortak hafızada var olan dinin merkezi öneminin konum kaybetmesi.⁴³²

Selüloz: (E460) Lifli bitkisel materyallerden elde edilen doğal bir katkı maddesi.⁴³³

Sendika: Farklı çalışma gruplarının ve bilhassa emekçilerin özlük hakları, daha iyi çalışma koşulları vb. sağlamak ve aralarında daha yakın ilişkiler geliştirmek amacıyla kurdukları sivil iş organizasyonları.⁴³⁴

Senet: Bir işlemi veya bir olayı belgelendirmek amacıyla yazılmış ve resmî bir makam tarafından onaylı veya aleyhine hukukî netice doğuracak kimse tarafından imza edilmiş yazı. Sermaye sahibinin şirkette haklarını tanıyan vesika.⁴³⁵

Senet Kırdırma: Çek veya senedin vadesinden önce borçlu veya üçüncü kişi tarafından paraya çevrilmesi.⁴³⁶

Serbest Piyasa: Alıcı ve satıcıların miktar ve fiyat mevzuunda serbest olarak hareket ettikleri piyasa.⁴³⁷

Serbest Ticaret Bölgesi: Genellikle komşu ülkeler arasında, tarafların imzaladığı bir anlaşmaya dayanarak tarifeleri, kotaları ve benzeri engelleri kaldırmak veya azaltmak suretiyle oluşturulan serbest ticaret alanı.⁴³⁸

Sermaye (Anamal): Bir kişinin sahip olduğu gelir getirebilen malvarlığı. Kapital. Bir iş ya da işletme için ya-

⁴³² Mustafa Tekin, "Batı'da Sekülerlik ve Türkiye Müslümanlığının Seküler İçerimleri", *İnsan ve Toplum Dergisi* 2/4 (2012), 197.

⁴³³ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 332.

⁴³⁴ Tekin, *Din Sosyolojisinin 200'ü*, 133.

⁴³⁵ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 272.

⁴³⁶ Döndüren, *İslâmî Ölçülerle Ticaret Rehberi*, 165.

⁴³⁷ Asafkan, *Malî, Ticarî, Sınâî, Ziraî, Sigorta, Muhasebe Terimleri Lugatı*, 145.

⁴³⁸ Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, 213.

pılan toplam yatırım. İşletme varlıklarının tümü ve kullanılmaya hazır para. Bir ticarî işletmeye veya ortaklığa konan para ya da mal.⁴³⁹

Sermaye Piyasası: Tahvil, hisse senedi, gelir ortaklığı senedi ve benzeri orta ve uzun vadeli menkul kıymetlerin alınıp satıldığı piyasalar.⁴⁴⁰

Sermaye Yatırımı: Bir işletmede hizmet veya ürünü daha çok, daha iyi kalitede yapmak için eklenen donatılar, araçlar, binalar ve benzerlerinin tümü.⁴⁴¹

Servet Vergisi: Mal varlığı üzerinden alınan vergi.⁴⁴²

Sezaryen Ameliyatı: Karın ön duvarı ve döl yatağı duvarında açılan bir kesiyle bebeğin ve etene, göbek kordonu, amniyon zarı gibi eklerinin çıkarılmasına dayanan cerrahi girişim.⁴⁴³

Sıkı Yönetim: Savaş ve ayaklanma gibi olağanüstü durumlarda hükümete geniş yetkiler veren ve kamu düzeninin korunması için askerî makamlara yetkiler tanıyan olağanüstü yönetim biçimi.⁴⁴⁴

Sınâî Haklar: Marka, ihtira beratı, ticaret unvanı vb. üzerindeki haklar.⁴⁴⁵

Siber Terörizm: Belirli bir siyasal, ekonomik ya da sosyal amacı elde etmek için iletişim, internet ya da bilgi-

⁴³⁹ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 394.

⁴⁴⁰ Hasenî, *İslâm'da Para*, çev. Adem Esen, 221.

⁴⁴¹ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 2/807.

⁴⁴² Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 394.

⁴⁴³ Heyet, *Medicana: Genel Sağlık Ansiklopedisi*, 390.

⁴⁴⁴ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 395.

⁴⁴⁵ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 396.

sayar teknolojisinin yıldırma, korkutma, tehdit etme ve baskı altında tutma amacıyla kullanıldığı terör türü.⁴⁴⁶

Sigorta: Herhangi bir şeyde ileride muhtemel olarak ortaya çıkabilecek bir tehlikenin doğurabileceği maddî, bedenî ve manevî zararın genelde parayla karşılanacağını önceden yapılan anlaşmaya binaen garanti edilmesi.⁴⁴⁷

Sigorta Acentesi: Sigorta şirketi ile sigorta ettiren kişi arasında aracılık yapan kişi.⁴⁴⁸

Sivil İtaatsizlik: Bir topluluğun tümünün veya bir kısmının hükümet politikalarını şiddete dayanmayan yollarla değiştirme çabası içinde olup, devletin yasaları ve düzenlemelerine uymayı ya da vergi ödemeyi reddetmesi.⁴⁴⁹

Sivil Toplum Kuruluşu (STK): Özel bireyler tarafından kurulan, hükümetten/devletten bağımsız, otonom birlikler ve gruplar alanı. Devletin ve dar anlamda özel alanın dışında kalan ve toplumun kolektif hayatını oluşturan özerk grup, topluluk ve kurumların alanı.⁴⁵⁰

Siyaset: Bir ülkede iktidarı elinde bulunduran kişi ya da kişilerin toplumu ve toplumsal kurumları belli bir düzene göre yönetmeleri; bu yönetimde uygulamaya geçirilen görüşlerin tümü; bu görüşlerin incelendiği bilim dalı.⁴⁵¹

⁴⁴⁶ Karakaya, *Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar*, 145.

⁴⁴⁷ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 469.

⁴⁴⁸ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 397.

⁴⁴⁹ Seyrek, *Sosyoloji Sözlüğü*, 164.

⁴⁵⁰ Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, 214.

⁴⁵¹ Mustafa Çağrıç, *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* 4/128.

SMIIC: İslâm Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (The Standards and Metrology for Islamic Countries): İslâm Ülkeleri arasında bir standardizasyon kuruluşu.⁴⁵²

Sorbitol: (E420i) Doğal olarak meyvelerde bulunan şeker alkolü. Yapısal olarak şeker yakındır.⁴⁵³

Sosyal Adalet: Kişi, grup veya bölgelerin millî gelirden eğitim, sağlık ve barınma gereksinimlerini karşılama konusunda asgarî düzeyde veya üretim ve toplum hayatına kattığı değerle orantılı bir şekilde pay alması ve bu amaçla takip edilen politika ve programlar bütünü.⁴⁵⁴

Sosyal Baskı: Toplumun yaşayış biçimi ve duygularının kişiler üzerindeki etkisi.⁴⁵⁵

132

Sosyal Devlet: Devlete ekonomik ve sosyal alanlarda planlama, düzenleme ve gerektiğinde piyasaya aktif müdahale işlevi yükleyen, bu çerçevede bireylere sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı politikaların geliştirildiği refah devleti modeli.⁴⁵⁶ Ekonomik yapısı kapitalist anlayışa ve piyasa ekonomisine dayanmakla birlikte sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla ekonomik hayata etkin bir biçimde karışmayı gerekli gören devlet.⁴⁵⁷

Sosyal Güvenlik: Herhangi bir sosyal risk yüzünden geliri veya kazancı azalmış kişilerin, başkalarının yardı-

⁴⁵² Murat Şimşek, "Helal Belgelendirme ve SMIIC Standardı", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (Ekim 2013), 24.

⁴⁵³ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 352.

⁴⁵⁴ Kirman, *Din Sosyolojisi Sözlüğü*, 277.

⁴⁵⁵ Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 524.

⁴⁵⁶ Demir-Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 329.

⁴⁵⁷ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 403.

mına gerek kalmaksızın yaşama ve geçinme ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemler bütünü.⁴⁵⁸

Sosyalleşme: Bireyin, ona toplumun bir üyesi olma vasfını kazandıracak olan karakterlerini kazanması süreci.⁴⁵⁹

Sömürge: Bir devletin kendi sınırları dışında sahip olduğu ve kendisine bağlı yöneticilerle yönettiği, bağımsız bir uluslararası kişiliği olmayan toprak parçası.⁴⁶⁰

Sömürgecilik: Kapitalist ekonomiye sahip sanayileşmiş batılı ülkelerin siyasal ve ekonomik egemenliklerinin dünyanın en uzak bölgelerinde, başka milletler üzerinde de geçerli olması için yaptıkları sistematik çalışmalar bütünü.⁴⁶¹

Spekülasyon: Düşük fiyattan mal toplayıp ileride yükseldiğinde satmayı amaçlayarak mal, döviz, değerli kâğıt vb. satın alma. Fiyat dalgalanmalarından kazanç sağlama. Vurgunculuk. Her türlü soyut, dayanaksız ve kanıtlanamaz yorum veya yapı.⁴⁶²

Spot Piyasa: Bir ürünün alış veya satışının işlem tarihinde belirlenen fiyat üzerinde en çok iki iş günü sonrasında gerçekleştirildiği piyasa.⁴⁶³

Stagflasyon: Enflasyonla işsizliğin bir arada yaşandığı durum.⁴⁶⁴

⁴⁵⁸ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 506.

⁴⁵⁹ Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, 225.

⁴⁶⁰ Bağdathı, *Hukuk Sözlüğü*, 404.

⁴⁶¹ Kirman, *Din Sosyolojisi Sözlüğü*, 286.

⁴⁶² Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, 4/4330.

⁴⁶³ TCMB *Terimler Sözlüğü*, 40.

⁴⁶⁴ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 568.

Stopaj: İşverenin çalıştırdığı kimselerin vergilerini onlara ödeyeceği ücretten kesmesi.⁴⁶⁵

Sukûk: Her türlü varlık, hak, yatırım veya faaliyetlerin finansmanını sağlamak amacıyla özel amaçlı şirketler veya varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık, hak, yatırım veya faaliyetlerden elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan sermaye piyasası ürünü.⁴⁶⁶ Sukûkta yer alan hak ve iddia sadece nakit akışı hakkı değil, aynı zamanda mülkiyet hakkıdır. Bu, sukûku geleneksel tahvillerden farklılaştırmaktadır. Geleneksel tahviller faiz taşıyan menkul kıymetlerden oluşurken, sukûk temel olarak varlık sepetinde mülkiyet hakkından oluşan menkul kıymettir. Tahvil borca dayalı sertifika, sukûk ise varlığa dayalı sertifika olarak nitelendirilebilir.⁴⁶⁷

Sunî Tohumlama: Erkeğin spermiyle dişinin yumurtasının tabiî birleşme dışı yollarla döllendirilmesi yöntemi.⁴⁶⁸

Süt Tozu: Çiğ sütün içindeki suyun ısıt işlemlerle uçurulmasından sonra elde edilen toz şeklindeki ürün. Diğer süt ürünlerine göre raf ömrü uzun ve depolama şekli daha kolaydır.⁴⁶⁹

Swap: Takaslaşmak ve değiştirmek. İki farklı para biriminin iki tarafça önce peşin işlemle alınıp satılması ve sonrasında aynı para birimlerinin ileri vadede yeniden değiş tokuş edilmesi üzerine vaadde bulunulmasıdır.

⁴⁶⁵ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 285.

⁴⁶⁶ Görmüş vd., (ed.) *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, 272.

⁴⁶⁷ TCMB *Terimler Sözlüğü*, 40.

⁴⁶⁸ Yunus Apaydın vd., *İlmihal* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 2/177.

⁴⁶⁹ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 428.

Örneğin tarafların önce 100.000 TL ile 30.000 USD'yi peşin alıp satmasını takiben bir ay sonra 99.000 TL karşılığı 30.000 USD almak üzere vaadleşmesi ya da sözleşmesi swap işlemidir.⁴⁷⁰

[Ş]

Şarap: İçinde %10-17 arasında etil alkol bulunan içkiler.⁴⁷¹

Şellak: (E 904) Yüzey sırlama maddesi. Lak böceği tarafından üretilen reçineden elde edilir.⁴⁷²

Şerefiye: Kıymet kazanan gayrimenkullerden alınan vergi.⁴⁷³

[T]

Tabiiyet: Gerçek kişileri bir devlete bağlayan hukukî bağ. Vatandaşlık.⁴⁷⁴

135

Tahkim Anlaşması: Tarafların, sözleşmeden kaynaklan-
sın veya kaynaklanmasın aralarında mevcut bir hukukî
ilişkidен doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların
tümünün veya bazılarının tahkim yoluyla çözülmesi
konusunda yaptıkları anlaşma. Tahkim anlaşmasının
taraflarının yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya
da işyerlerinin ayrı devletlerde bulunması durumun-
da tahkim, uluslararası nitelik kazanır.⁴⁷⁵

⁴⁷⁰ <https://www.tkbb.org.tr>

⁴⁷¹ Erdoğan Küçüköner, "Günümüzde Helâl Gıda", *Güncel Dini Meselelerin İstisare Toplantısı IV*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), 125.

⁴⁷² Erdoğan, *Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Gıda Güvenliği*, 267.

⁴⁷³ Asafkan, *Malî, Ticarî, Sınâî, Ziraî, Sigorta, Muhasebe Terimleri Lugatı*, 151.

⁴⁷⁴ Bağdathî, *Hukuk Sözlüğü*, 420.

⁴⁷⁵ Resmî Gazete, Sayı: 24453, Tarih: 05. 07. 2001.

Tahvil: Belirli miktar anaparanın, belirli bir vade sonunda ödeneceğini ve sabit aralıklarla belirlenmiş dönemlerde ödenecek faizleri gösteren, üzerinde düzenleme yeri ya da ödeme yeri ifadelerinden en az birinin bulunduğu borç senedi.⁴⁷⁶

Takas: Para kullanılmaksızın bir malın diğer biriyle değişimi, aynî mübadele.⁴⁷⁷ Borçların karşılıklı olarak mahsuplaşarak düşürülmesi.⁴⁷⁸ Birbirine karşı hem borçlu, hem de alacaklı olan iki kimsenin müteakıl borç ve alacaklarını mahsup edip yalnız bunların arasındaki farkı vermek suretiyle ödemeleri.⁴⁷⁹

Takas Odası: Bankalar arasındaki takas muamelesini yapan daire.⁴⁸⁰

Talep Enflasyonu: Talepte meydana gelen artışı karşılayacak yeterli arzın olmaması neticesinde oluşan fiyat artışı.⁴⁸¹

Tapu: Bir taşınmazın üstündeki mülkiyet hakkını gösteren belge.⁴⁸²

Taşıyıcı Anne: Başka çiftlere ait döllendirilmiş embriyoyu rahminde taşımayı kabul eden kadın.⁴⁸³

Tazminat: Bir kimsenin, bir hukuk kuralına veya yaptı-

⁴⁷⁶ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 2/984.

⁴⁷⁷ Hasenî, *İslâm'da Para*, çev. Adem Esen, 221.

⁴⁷⁸ <https://www.tkbb.org.tr>

⁴⁷⁹ Asafkan, *Malî, Ticarî, Sınâî, Ziraî, Sigorta, Muhasebe Terimleri Lugatı*, 156.

⁴⁸⁰ Asafkan, *Malî, Ticarî, Sınâî, Ziraî, Sigorta, Muhasebe Terimleri Lugatı*, 156.

⁴⁸¹ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 2/988.

⁴⁸² Akalın vd., *Türkçe Sözlük*, 2267.

⁴⁸³ Ayşe Şimşek, "İslâm Hukuku Açısından Taşıyıcı Annelikte Meşruiyet Tartışmaları", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 24 (Ekim 2014), 258.

ğı sözleşmeye aykırı davranması sonucunda doğumuna sebebiyet verdiği zararı ödemesi yükümü.⁴⁸⁴

Tecdid: İslâmî inanç ve pratiklerin bilinçli bir şekilde yeniden yorumlanması ve yenilenmesi.⁴⁸⁵

Tekâfül Sigortası: Katılım sigortacılığı. Katılımcıların kendileri ile diğer katılımcıların tazminat ve/veya birikim ödemelerine ilişkin taleplerinin karşılanmasını temin etmek amacıyla oluşturulan risk fonuna katkıda bulundukları, söz konusu fonun sigortacılık faaliyeti yapmasına izin verilmiş bir sigorta şirketi tarafından katılım finans ilkelerine uygun olarak yönetildiği ve ortak risk paylaşımı ile dayanışma esaslarına dayanan sigorta türü.⁴⁸⁶ Bir organizatör şirket yönetiminde katılımcıların bir yönüyle bağış diğer yönüyle ortaklık sermayesi niteliği taşıyan primler ödemesi ve kendi aralarında rizikoları karşı birbirleriyle yardımlaşma ve dayanışma (tekâfül) yoluna gitmelerini sağlayan sigorta sistemi.⁴⁸⁷

Telif Hakkı: İlim, edebiyat ve güzel sanatlar sahasında eser vücuda getirenlere tanınan hak.⁴⁸⁸

Temerrüt: Borcun vadesinde ödenmemesi. Borcunu vadesinde ödemeyen borçluya ise mütemerrit ismi verilir.⁴⁸⁹

Temerrüt Faizi: Vadesi gelmiş olduğu halde borcunu ödememiş olan borçlunun temerrüt tarihinden itibaren geçen günler için ödediği faiz.⁴⁹⁰

⁴⁸⁴ Öztan, *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 21.

⁴⁸⁵ Kirman, *Din Sosyolojisi Sözlüğü*, 306.

⁴⁸⁶ *Türkiye’de Katılım Bankacılığı El Kitabı*, 15.

⁴⁸⁷ <https://www.tkbb.org.tr>

⁴⁸⁸ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 308.

⁴⁸⁹ <https://www.tkbb.org.tr>

⁴⁹⁰ Arda, *Ekonomi Sözlüğü*, 417.

Temettü: Kazanç. Ortakların şirketten sene sonunda bekledikleri gelir, kâr payı.⁴⁹¹

Teminat Mektubu: Bir işin yapılacağını, bir malın teslim edileceğini veya bir borcun ödeneceğini bankanın garanti ettiğini ifade eden ve bunlar yapılmazsa mektupta yazan meblağ kadar ödemenin alacaklı tarafa yapılacağını bildiren belge.⁴⁹²

Temkin Vakti: Takvim hazırlanırken namaz vakitlerine eklenen ihtiyat payı. Türkiye’de Diyanet İşleri Başkanlığı asr-ı evvelin girdiği zamana 4 dakika temkin süresi eklenmesine, yatsı namazı için 4 dakika ilave edilmesine, imsak vaktinin 4 dakika erkene alınmasına karar vermiştir.⁴⁹³

Temsîlî Para: Kendiliğinden değeri olan paraları temsilen çıkarılan ve aynı fonksiyonları yerine getiren para. Temsîlî paranın başlıca üç çeşidi; madenî para şehadetnameleri, banknotlar ve ufaklık paralarıdır.⁴⁹⁴

Teokrasi: Siyasal iktidarın Tanrı’dan kaynaklandığını savunan, bu iktidarın Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcileri tarafından kullanıldığı inancına dayanan siyasal rejim.⁴⁹⁵

Terkin: Belirli koşullarda çeşitli nedenlerle bir kamu alacağının silinmesi.⁴⁹⁶ Sona ermiş bir aynî hakkın kü-tükten silinmesi.⁴⁹⁷

⁴⁹¹ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 308.

⁴⁹² <https://www.tkbb.org.tr>

⁴⁹³ Bayındır, *İslâm’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, 4/329.

⁴⁹⁴ Rahmi Yaran, *İslâm Hukukunda Borcun Gecikmesi* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1997), 184.

⁴⁹⁵ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 439.

⁴⁹⁶ Bozkurt-Ergun, *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, 233.

⁴⁹⁷ Feyzi N. Feyzioğlu vd., *Eşya Hukuku Dersleri* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1968), 76.

Terörist Devlet: Terörizmi kendi menfaatleri doğrultusunda benimseyen ve bunları başkalarına uygulayan veya uygulamaya çalışan, hukuk ve evrensel adalet ölçülerini tanımayan devlet.⁴⁹⁸

Terörizm: Siyasî, dinî veya ideolojik amaçlarla hükümetleri ya da toplumları korkutmak ve gözdağı vermek ya da bir konuda bir karara zorlamak için masum insanlara veya mala karşı yasal olmayan güç ve şiddet kullanımı.⁴⁹⁹

Tescil: Mülkiyetin devri olayının tapu kütüğüne usulüne uygun olarak yazılması.⁵⁰⁰

Teşvik Kredisi: Devlet tarafından belli bir sektörün gelişmesi ve ilerlemesi için sağlanan krediler. Bu krediler esas itibariyle kâr sağlamak ya da faiz geliri elde etmek için verilmez. Amaç toplumsal kalkınma, istihdam ve ekonomik politikaları desteklemektir.⁵⁰¹

Teverruk: Nakit temin etmek amacıyla vadeli satın alınan bir emtianın üçüncü bir şahsa peşin ve genellikle daha düşük bir bedelle satılması. Teverruk işlemi, alım ve satım akitleri arasında bağlantı olmadan sıradan bir işlem olarak yapıldığında “**klasik teverruk**”; alıcı ve satıcının baştan belirli olduğu organize piyasalarda yapıldığında ise “**organize teverruk**” adını alır. Söz konusu işlem bir bankanın nakit temin etmesi amacıyla yapılırsa nakit temin eden banka açısından “**ters teverruk**” olarak isimlendirilir.⁵⁰²

⁴⁹⁸ Seyyar, *Sosyal Siyaset Terimleri*, 602.

⁴⁹⁹ Kirman, *Din Sosyolojisi Sözlüğü*, 310.

⁵⁰⁰ Feyzioğlu vd., *Eşya Hukuku Dersleri*, 108.

⁵⁰¹ <https://www.tkbb.org.tr>

⁵⁰² <https://tkbbdanismakurulu.org.tr>

Toksik: Maruz bırakılan organizmaya, dokuya veya hücreye zarar verebilme özelliği. Toksik ajanlar kimyasal maddeler, mikroorganizmalar veya radyasyon gibi etmenler olabilir.⁵⁰³

Totaliterizm: Hayatın her alanını işgal eden ve hâkimiyetini ideolojik manipülasyonla, açık terörle ve yaygın baskı ve zulüm yoluyla tesis eden siyasî yönetim biçimi.⁵⁰⁴

Trampa: Mal takası, malları karşılıklı değiştirmek ve barter. Trampada malın karşılığı para değil başka bir maldır.⁵⁰⁵

Tröst: Mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım ve fiyatlarına ya da daha genelde piyasaya hâkim olmak amacıyla firmaların ekonomik ve hukukî bağımsızlıklarını kaybederek tek bir firma halinde birleşmek suretiyle oluşturdukları birlik.⁵⁰⁶

Tümör: Hücrelerin anormal bir şekilde büyümesiyle oluşan yumru veya kitle. Tümör, iyi ve kötü huylu olabilir. Kötü huyluları kanserlerdir.⁵⁰⁷

Tüp Bebek: Üreme organlarındaki rahatsızlık yüzünden yumurta, üreme organları dışında laboratuvarda sperma ile döllendirildikten sonra ana rahmine yerleştirmek suretiyle doğan bebek.⁵⁰⁸

Türev İşlemler: Spot (iki iş günü) işlem tarihini aşan

⁵⁰³ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 428.

⁵⁰⁴ Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, 237.

⁵⁰⁵ <https://www.tkbb.org.tr>

⁵⁰⁶ Demir-Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 361.

⁵⁰⁷ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 429.

⁵⁰⁸ Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, 5/4942.

ileri bir tarihte teslimi söz konusu olacak bir kıymetin (döviz, faiz, mal) vadesi, miktarı ve fiyatının bugünden belirlenerek sözleşmeye bağlandığı işlemler. Forward, future, swap ve opsiyonlar bu tür işlemlere örnektir.⁵⁰⁹

Tüzelkişi: bk. Hükmî Şahıs.

[U]

Ultrasonografi: İnsan vücudunun iç organlarını ve olası patolojik değişimlerini incelemek amacıyla ses üstü (ultrason) dalgalarını kullanmaya dayanan tanı yöntemi.⁵¹⁰

Ulus Devlet: Belli bir ulus tarafından kurulmuş ve uyruğu tek bir ulus olan devlet.⁵¹¹

Uluslararası Saat Dilimi: Uluslararası geçerliliği olan saat dilimi. Meridyenlerin başlangıcı olarak Greenwich esas alınarak yeryüzünde 24 saat dilimi saptanmıştır. Greenwich'in doğu ve batısından geçen 7° 30' değerindeki boylamlar başlangıç olarak belirlenerek ilk saat dilimi oluşturulmuş ve buna sıfırınca saat dilimi adı verilmiştir. Sıfır numaralı saat diliminden başlanarak yer yuvarlağı doğu ve batıya doğru 15°'lik aralıklarla (12/12) saat dilimine ayrılarak uluslararası saat dilimi tespit edilmiştir.⁵¹²

Uyuşturucu Madde: Sakinleştirici, keyif verici, uyarıcı etkileri olup zararlı etkileri bilinse de giderek artan miktarda alma ihtiyacı doğuran, bırakıldığında ruhsal

⁵⁰⁹ TCMB Terimler Sözlüğü, 44.

⁵¹⁰ Heyet, *Medicana*, 438.

⁵¹¹ Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, 5/4982.

⁵¹² Celal Aydın, *Lise Coğrafya* (Ankara: Doğan Yayıncılık, ty.), 25.

ya da fiziksel yoksunluk belirtilerine sebep olan ilaç ya da maddeler. Sinir sistemini uyuşturan ve böylece kişinin düşünme yeteneğini yok eden maddelerdir. Sürekli uyuşturucu madde kullanan kimselerde bu maddelere karşı bağımlılık meydana gelir.⁵¹³

[Ü]

Ülke: (Vatan) Bir devletin sahip olduğu ve üzerinde yaşadığı (kara) toprak parçası, karasuları ve hava alanı.⁵¹⁴

Üniter Devlet: Merkezî nitelikli tek bir yasama, yürütme ve yargı erkini içeren devlet örgütlenme türü.⁵¹⁵

[V]

Vade Farkı: Vadeli satışta peşin fiyata göre satış bedeline eklenen ziyade.

Vadeli Mevduat: Yatırıldığı tarihten belirli bir müddet sonra çekilmek kastıyla bankaya yatırılan paralar.⁵¹⁶

Vadeli Satış: Bir malın satış bedelinin kısmen veya tamamen akitten ve mebîin teslim vaktinden sonra ödenmek üzere yapılan satım akdi.⁵¹⁷

Vadesiz Mevduat: Bankaya, istenildiği zaman geri alınmak kaydı ile yatırılan para.⁵¹⁸

Valör: Borçlu ve alacaklı hesaplarda faizin başladığı tarih.⁵¹⁹

⁵¹³ MEGEP, *Aile ve Tüketici Hizmetleri Uyuşturucu ve Uyarıcı Maddelerden Korunma* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2011), 3.

⁵¹⁴ Necip Bilge, *Hukuk Başlangıcı* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1995), 166.

⁵¹⁵ Bozkurt-Ergun, *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, 246.

⁵¹⁶ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 341.

⁵¹⁷ Bardakoğlu, *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, 4/414.

⁵¹⁸ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 3/49.

⁵¹⁹ Öney, *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*, 342.

Varis Çorabı: Çeşitli toplardamar hastalıklarının tedavisinde, ameliyat ya da doğum sonrasında ödem oluşumunun engellenmesi ya da spor yaparken destek amacıyla kullanılan, genişlemiş yüzeysel toplardamarları baskılayarak damarlardaki basıncı azaltan ve kanın sağlam toplardamarlara yönlendirilmesini sağlayan bacak boyunca bilekten kasık bölgesine doğru dereceli olarak azalan basınç profiline sahip tıbbî çorap.⁵²⁰

Vatandaşlık: Bir bireyle bir devlet arasında karşılıklı hak ve yükümlülükler dayanan hukukî ilişki.⁵²¹

Vegan: Et, süt ve yumurta gibi hayvansal ürünleri yemeyenler.⁵²²

Vergi: Kamu hizmetlerinde harcanmak üzere devletin ve yerel yönetim organlarının yasalara dayanarak, gerçek ve tüzel kişilerden aldıkları para.⁵²³

143

Vitamin: Vücut için gerekli olan, hayvansal ve bitkisel gıdalarla alınan, eksikliği çeşitli hastalıklara yol açan maddelere verilen genel ad.⁵²⁴

Vize: Gidilmek istenen ülkenin konsolosluğundan, pasaport sahibinin o ülkeye girmesinde bir sakınca bulunmadığına dair konulan işaret ya da damga; giriş izni. Bankacılıkta, çekin karşılığının bulunduğunu belirten ve çek üzerine yetkili kişi tarafından konulan işaret.⁵²⁵

⁵²⁰ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 3/55.

⁵²¹ Yayla, *Siyasî Düşünce Sözlüğü*, 247.

⁵²² Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 429.

⁵²³ Bağdatlı, *Hukuk Sözlüğü*, 464.

⁵²⁴ Gültekin, *Fark Etmeden Yediklerimiz*, 429.

⁵²⁵ Çağbayır, *Ötügen Türkçe Sözlük*, 5/5129.

[W]

World Halal Council (WHC): Dünya Helal Konseyi. Dünya çapında farklı ülke ve milletleri temsil eden üye kuruluşlar arasında helal belgelendirme ve akreditasyon sürecini standartlaştırmak amacıyla 1999 yılında Cakarta'da kurulan uluslararası kuruluş.⁵²⁶

[Y]

Yap-İşlet-Devret Modeli: Bir kamu hizmet veya faaliyetinin sabit bir bedel üzerinden, tüm masrafları özel teşebbüs tarafından karşılanarak, yatırım yapıp, ülkenin üretilen mal ya da hizmetleri satın alma garantisi altında projelendirilmesi, finanse edilmesi, inşa edilmesi, korunması ve belirli bir süre işletilmesi suretiyle yatırılan sermayenin amortisman ve kârının gerçekleştirilmesinden sonra sürenin bitiminde tesisin ve yönetimin bedelsiz olarak ilgili kamu kurum ya da kuruluşuna devir ve teslimini sağlayan bir işlem.⁵²⁷

Yardım Sandığı: Kimi işletme, daire ve işyerlerinde çalışan personele iktisadî ve sosyal yardımlar sağlamak amacıyla kurulan örgüt.⁵²⁸

Yasal Faiz: Sözleşmede faize dair bir açıklama bulunmaması halinde, uyuşmazlık durumunda yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre belirlenen faiz.⁵²⁹

⁵²⁶ <https://www.worldhalalcouncil.com>

⁵²⁷ Yunus Araz, "İslâm Hukuku Açısından Yap-İşlet-Devret (YİD) Modeli", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 14/3 (2020), 1182.

⁵²⁸ Bağdadi, *Hukuk Sözlüğü*, 468.

⁵²⁹ Turay, *Finansal Açından İslâm Borçlar Hukuku*, 70.

Yaş Günü: Birinin doğduğu günün yıl dönümü.⁵³⁰

Yatırım Fonları: Halktan katılma belgeleri karşılığı toplanan paraların, yatırım şirketleri tarafından sermaye piyasası araçları ile ulusal ve uluslararası borsalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenlerden oluşan portföye dönüştürülmüş hali.⁵³¹

Yatırım Teşviki: Devletlerin kalkınma planlarını göz önünde bulundurarak, yatırımların istenen yöne, istenen düzeyde ve istenen şekilde gerçekleşebilmesi için bazen doğrudan destekleyici, özendirici ya da kısıtlamaları kaldırma şeklinde gerçekleştirdikleri nakdî ve gayri nakdî destekler.⁵³²

Yatırım Vekâleti: Bir kimsenin sermayesini, ücretli ya da ücretsiz olarak işletmek üzere gerçek veya tüzel bir kişiyi kendi adına yetkilendirmesi.⁵³³

Yerel Saat: Yeryüzündeki herhangi bir yerin boylamının, güneşin tam önüne geldiği an, o yerin öğle vakti (saat: 12.00) olarak kabul edilerek, güneşin diğer zamanlarının buna göre bölümlenmeye tâbi tutularak belirlenen zaman dilimi.⁵³⁴

Yılbaşı Kutlaması: Miladi yeni yılın girmesi sebebiyle yapılan kutlama.

⁵³⁰ Akalın vd., *Türkçe Sözlük*, 2547.

⁵³¹ TCMB Terimler Sözlüğü, 47.

⁵³² Mehmet Dağ-Muhammet Çelik, "Yatırım Teşvikleri Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/2 (Aralık 2018), 871.

⁵³³ *Türkiye'de Katılım Bankacılığı El Kitabı*, 12.

⁵³⁴ Aydın, *Lise Coğrafya*, 24.

[Z]

Zamanaşımı: Yasanın belirlediği koşullar altında belli bir sürenin geçmesi sonucunda kimi hakların kazanılması ya da düşmesi.⁵³⁵

Zilyet: Bir menkul ya da gayrimenkulü inhisarî bir şekilde elinde bulundurarak onu maddî olarak kullanmaktan, ondan istifade etmekten ibaret şey üzerinde müesses fiilî hâkimiyet ve rabita.⁵³⁶

Zimmette Kiralama: Gelecekte teslimi öngörülen nitelikleri belli menfaatlerin zimmette sabit bir borç olarak muayyen bir bedel karşılığında kiracıya sunulmasını teminat altına alan sözleşmeler.⁵³⁷

⁵³⁵ *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, 3/238.

⁵³⁶ Feyzioğlu vd., *Eşya Hukuku Dersleri*, 16.

⁵³⁷ Mustafa Çakır, "Hizmet Finansmanında Zimmette Kiralama Modeli ve Fıkîhî Temelleri" *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 34 (Ekim 2019), 293.

GÜNCEL KAVRAMLARIN KONULARA GÖRE TASNİFİ

EKONOMİ

A: AAOIFI- Acente- Açığa Satış İşlemi- Açık Artırma- Açık Çek- Açık Ekonomi- Açık Eksiltme- Ağ Pazarlaması (Networking Market)- Alonj- Altcoin- Altına Dayalı Kira Sertifikası- Altın Günü- Altın Hesabı- Anamal (Ser-maye)- Anonim Şirket- Antrepo- Arbitraj- Arsa Payı- Artık Değer- Aval- Avans- Ayı Piyasası

147

B: Banka Faizi- Banka Mevduatı- Banknot- Bankamatik Kartı- Basit Faiz- Beklenmeyen Durum- Bedelsiz Devir- Bileşik Faiz- Bilanço- Bireysel Emeklilik Sistemi- Bitco-in- Bono- Borsa- Broker- Bütçe

C: Cârî Fiyat- Cârî Hesap- Cezaî Şart- Ciranta- Ciro

Ç: Çapraz Kur- Çek

D: Dalgalı Kur Rejimi- Damping- Debit Card Sistemi- Deflasyon- Depozito- Destekten Yoksun Kalma Tazmi-natı- Devalüasyon- Dezenflasyon- Dijital Kimlik- Dijital Para- Dolarizasyon- Döviz Çevrilebilir Mevduat- Dö-viz Kuru- Döviz Ticareti (Sarf)-

E: EFT Sistemi- e-Ticaret- Elektronik (Dijital) Para- Emek Sermaye Ortaklığı- Emeklilik- Emtia- Emtia Senetleri- Enflasyon- Enflasyonun Düşmesi- Enflasyon Farkı- Enf-lasyonist Açık

F: Faktoring- Faiz- Fason- Finansal Aracı Kurum- Finansal Kiralama (Leasing)- Finansal Kuruluş- Finansal Piyasalarda Manipulasyon- Finansman- Fiyat Çeşitleri- Fiyat Endeksleri- Fiyat İstikrarı- Fiyat Kontrolü- Fiyat Liderliği- Fon- Forex- Forfaiting- Forward-

G: Gecikme Cezası- Gelir Ortaklığı Senedi- Götürü- Grev

H: Haksız Rekabet- Halka Arz- Hasılat Kirası- Hava Parası- Hazine Bonosu- Hisse Senedi- Hizmet Sözleşmesi

I: IBAN- IFQ- IFSB- IILM-İsDB

İ: İpotekli Borç Senedi- İskonto- İslâmî Finansal Hizmetler Kurulu- İslâmî Yatırım Fonları- İsticrâr- İşsizlik Sigortası- İtibari Para

K: Kâğıt Para- Kaldıraç- Kambiyo- Kambiyo Senedi- Kaparo- Kara Para- Karekod- Karşılıksız Çek- Kartel- Kasko- Katılım Bankası- Katılım Endeksi- Katılım Fonu- Katılım Sigortacılığı- Katılma Hesabı- Kaydi Para (Mevduat Parası)- Kıdem Tazminatı- Kira Sertifikası- Klot- Kooperatif- Konvertibilite- Kredi Dosya Masrafı- Kredi Kartı- Kredi Yeniden Yapılandırma- Kripto Para- Kripto Para Cüzdanı- Kur

L: Lokavt

M: Maaş Promosyonu- Maddî Tazminat- Mal (Emtia) Para- Malî Aracılık- Manevî Tazminat- Manevî Zarar- Marj- Marka- Menkul Kıymet- Menkul Kıymetler Borsası- Merkez Bankası- Mevduat- Mevduat ve Katılım Fonu Sigortası- Moratoryum- Mudi- Munzam (Zorunlu) Karşılık- Murâbaha- Müşâreke- Müteselsil Borç

N: Nakit Avans- Navlun- Naylon Fatura- Negatif Faiz Oranı- Nominal Değer

O: Opsiyonlar

P: Para- Parite- Pay Senedi- Piyasa Ekonomisi- Piyasa Faiz Oranı- Poliçe- POS Cihazı- POS Üye İşyerleri- Pozitif Faiz Oranı- Protesto

R: Rayiç Değer- Rant- Reasürans- Reel Faiz Oranı- Reeskont- Rekolte- Repo- Resesyon- Resmî Para- Retekâfûl- Revelüasyon- Risk Sermayesi- Riziko

S: Sanal Para- Sendika- Senet- Senet Kırdırma- Serbest Piyasa- Serbest Ticaret Bölgesi- Sermaye Piyasası- Sermaye Yatırımı- Sigorta- Sigorta Acentesi- Spekülasyon- Spot Piyasa- Stagflasyon- Stopaj- Sukûk- Swap

T: Tahkim Anlaşması- Tahvil- Takas- Takas Odası- Talep Enflasyonu- Tazminat- Tekâfûl- Temerrüt- Temerrüt Faizi- Temettü- Teminat Mektubu- Temsîlî Para- Terkin- Teşvik Kredisi- Teverruk- Trampa- Tröst-Türev İşlemler

V: Vade Farkı- Vadeli Mevduat- Vadeli Satış- Vadesiz Mevduat- Valör

Y: Yasal Faiz- Yatırım Fonları- Yatırım Teşviki- Yatırım Vekâleti

Z: Zimmette Kiralama- Zorunlu Karşılık Oranı

HUKUK

A: Adlî İkrar- Adlî Tıp- Angajman

B: Bilirkişi

C: Celpnâme

D: Devremülk Hakkı

E: Eşcinsellik

G: Garantör- Gizli Nikâh- Grafoloji

H: Hükmî Şahıs- Hükümlü

İ: İddianame- İpotek- İrtifak

K: Kat Mülkiyeti- Kıymetli Evrak- Koruyucu Aile

M: Mal Ayrılığı- Mal Birliği- Mal Ortaklığı- Mal Rejimi- Masûniyet- Misyâr Nikâhı- Müessir Fiil- Mülkiyet Hakkı

N: Noter

P: Poligami

R: Resmî Şekil- Resmî Nikâh- Resmî Sicil

S: Sabıkalı- Sınâî Haklar

T: Tapu- Telif Hakkı- Tescil

Z: Zamanaşımı- Zilyet

HELALLER ve HARAMLAR

A: Afyon- Alkol- Alkolizm- Alkollü İçki- Alkolsüz İçecek- Altın Kaplama- Antioksidan- Antiseptik- Asetik Asit- Aspartam- Aşırtma (İntihal)

B: Balmumu- Besinleri İşleme

D: Damıtmak- Dejenere- Dezenfektan- DİYK- Dövme

E: Elektronik Sigara- Emülgatör- Eroin

F: Fermantasyon- Flört

- G:** Ganyan- GDO- Gıda Katkı Maddesi- Gliserol
- H:** Helal Akreditasyon Kurumu (HAK)- Helal Belgelendirme-Helal Turizm
- İ:** İctima (Kavuşum)- İntihar- İpek- İstihâle- İstihlâk
- J:** Jelatin
- K:** Kafein- Karamel- Karmin- Kât Bitkisi- Kısırlaştırma-Konserve
- L:** Laktik Asit- Laktoz- L-Sistein
- M:** Makyaj- Malt- Mastürbasyon- Mayalanma
- N:** Narkotik- Nikotin
- P:** Patent- Piyango
- R:** Rü'yet
- S:** Selüloz- SMIIC- Sorbitol- Süt tozu
- Ş:** Şarap- Şellak
- T:** Temkin Vakti- Toksik
- U:** Uyuşturucu Madde
- V:** Vegan
- WW:** World Halal Council

SİYASET ve KAMU YÖNETİMİ

- A:** Açık Kapı Politikası- Aile Planlaması- Ambargo- Anarşizm- Anayasa- Arabuluculuk- Asimilasyon- Azınlık Hakları
- B:** Biyolojik Silah

C: Casus Belli- Cumhuriyet

D: Demokrasi- Devlet- Dolaylı Vergi- Dolaysız Vergi

E: Emperyalizm- Etnik Terörizm

G: Gümrük Vergisi

H: Halife- Harç

İ: İskân Ruhsatı

K: Kabotaj- Kadastro- Kamu Düzeni- Kamu Ekonomi-
si- Kamu Gelirleri- Kamu Hizmeti- Kamu Zararı- Ka-
mulaştırma- Kamu Maliyesi- Kamu Malları- Kamusal
Alan- Kapalı Toplum- Kapitalizm- Karasuları- Katma
Değer Vergisi- Kimyasal Silah- Kitle İmha Silahları-
Kuvvetler Ayrılığı

152 **L:** Laiklik- Liberalizm

M: Millî Emlak- Millileştirme- Milliyetçilik- Mutlak Mo-
narşi

N: Nüfus Planlaması- Nüfûz Suistimali- Nükleer Silah

O: Olağanüstü Hal- Oligarşi- Ombudsman- Otokrasi-
Oy- Özelleştirme

Ö: Özel Alan

P: Pasaport

R: Referandum- Reform- Rejim

S: Sekülerlik- Servet Vergisi- Sıkı Yönetim- Siber Terö-
rizm- Sivil İtaatsizlik- Siyaset- Sömürge- Sömürgecilik

Ş: Şerefiye

T: Tabiiyet- Teokrasi- Terörist Devlet- Terörizm- Totali-
terizm

U: Ulus Devlet- Ülke- Üniter Devlet

V: Vatandaşlık- Vergi- Vize

Y: Yap İşlet Devret Modeli

SOSYAL KONULAR

B: Bağnazcılık-Beyin Göçü

Ç: Çevre- Çevre Kirliliği

F: Feminizm

G: Geri Dönüşüm- Göçmen

I: Irkçılık

İ: İrtica

M: Moda- Mülteci

N: Nevruz- Noel

S: Sivil Toplum Kuruluşu- Sosyal Adalet- Sosyal Baskı-
Sosyal Devlet- Sosyal Güvenlik- Sosyalleşme

T: Tecdid

U: Uluslararası Saat Dilimi

Y: Yardım Sandığı- Yaş Günü- Yerel Saat- Yılbaşı Kut-
laması

TIP-TEDAVİ ve SAĞLIK

A: Akupunktur- Akne- Alerji- Alzheimer Hastalığı-
Anestezi- Anne Sütü Bankası- Antibakteriyel- Aşı

B: Beyin Ölümü- Bisexual- Bitkisel Hayat- Biyopsi- Bo-
toks

C: Cinsiyet Değişirme

D: Demans- Dış Gebelik- Diyaliz- DNA- Doğum Kontrolü- Doping

E: Embriyo- Endoskopi- Enjeksiyon- Epilasyon- Epilepsi- Estetik Ameliyat

F: Fötal Redüksiyon

G: Gen- Gen Bankası- Gen (DNA) Klonlaması- Gluten

H: Hıfzıssıhha

İ: İnsülin- İrin- İrin Kesesi- İrrigasyon

K: Kadavra- Kanserojen- Kemoterapi- Kleptomania- Klor- Kolostomi- Koma- Kontakt Lens- Kök Hücre- Kürtaj

L: Lazer

M: Menopoz

N: Narkoz

O: Obsesyon- Organ- Otopsi

Ö: Ötanazi

P: Palyatif Sedasyon- Paranoya- Plastik Cerrahi- PRP İşlemi

R: Rahim Kiralama- Regl

S: Saç Ekimi- Sezaryen Ameliyatı- Sunî Tohumlama

T: Taşıyıcı Anne- Tümör- Tüp Bebek

U: Ultrasonografi

V: Varis Çorabı

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz fakihlerinin, yaşanan hızlı toplumsal değişimlere ve ilmî gelişmelere bağlı olarak dinamik bir çalışma ve yeniliklere açık bir yaklaşım sergilemeleri gerekmektedir.

Fıkıhı muhteva olarak neredeyse sosyal ilimlerin tamamını kuşatan bir yapıda devam ettirmek yerine; özellikle iktisadî işlemler, kamu yönetimi, sağlık, turizm ve gıda sektörü gibi branşlarda özel alan ihtisaslaşmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Resmî kurumların bünyesinde fetva heyetlerinin olması bir ihtiyaç olmakla birlikte yeterli değildir. Ülkelerin siyasî yapısı zaman zaman dinî kurumlar üzerinde etkin olabilmektedir. Bu sebeple akademik kurumlarda özerk nitelikte kurulacak ve siyasetten bağımsız hareket edebilecek fetva heyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Fıkıh eğitim sistemi, eski metinleri sürekli tekrarlayan, günümüzde herhangi bir karşılığı bulunmayan meseleleri açıklamaya çalışan yapıdan çıkarılarak klasik dönem literatüründen istifade eden ancak yeni fikir ve bakış açılarına da açık fakihler yetiştirecek hale getirilmelidir.

Çağdaş fıkıh problemlerinin alanının oldukça geniş olması, farklı ilim disiplinlerinden istifade etmeyi zorunlu kılmaktadır. Bir tıbbî müdahalenin ibadetlerde

ruhsat hükmünü gerektirip gerektirmeyeceği kararı verilebilmesi için tıp uzmanından bilgi alınması; yeni üretilen bir yiyeceğin cevazı araştırılırken gıda mühendisliğinden bilgi talep edilmesi, bankacılık sektöründe yeni uygulamaya başlayan bir işlem hakkında uzmanından sürecin öğrenilmesi hatalı hüküm vermemek için bir zorunluluktur.

Fıkıh ilmi sahip olduğu metodolojik yapısı, literatür zenginliği ve muhtevasının genişliği ve derinliği ile dün olduğu gibi bugün de yarın da Müslümanların karşılaştıkları problemlere çözüm üretebilecek niteliktedir. Bunun sağlanabilmesi için fakihlerin yaşadıkları çağın gereklerine uygun donanıma sahip olması ve fikhî meselelere yaklaşım tarzı olarak da güncel meselelerin çözümüne uygun ilke ve usulün uygulanması isabetli olacaktır.

Yaşadığımız zaman diliminde toplumlardaki hızlı değişim ve dönüşümler, küreselleşmenin etkileri, iletişim imkânlarının artmasına paralel olarak farklı kültürler arasındaki etkileşimler fikhî problemlerin çözümünde tek bir mezhebin esas alınarak hareket edilmesini pek mümkün kılmamaktadır. Bu şartlarda yapılması gereken, belirli metodolojik ilkeler çerçevesinde fıkıh külliyyatının tüm zenginliğinden istifade etmektir.

Yetkisiz ve bilgisiz pek çok insanın yazılı ve görsel medya araçlarında dinî konularda görüşlerini cahilce ve fütursuzca paylaştığı günümüzde Allah Teâlâ'nın rızasına uygun bir hayat sürmek isteyen insanlara düşen görev, dinî bilgiyi sahasında uzman ve ilmî ehliyeti olanlardan almaya çalışmaktır.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde, günümüzde en çok kullanılan kavramları kısaca açıklamayı hedefleyen sözlük kısmına yer verilmiştir. Güncel fıkıh problemleri kapsamında bilinmesi gereken yeni birçok terim ve kavramın bulunduğu, sürekli yeni ıstılahların kullanılmaya başlandığı göz önüne alındığında bu tür yeni pek çok sözlük çalışmasına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Akalın, Şükrü Haluk vd. *Türkçe Sözlük*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Albayrak, Seyyit Ali. *Sanal Paraların Fıkhi Açısından Para Olma Vastfı*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Doktora Tezi.

Alpdündar, Remzi. *Yeni Hukuk Sözlüğü (Kılavuzu)*. İstanbul: Eğitim Yayınları, 1977.

Ana Britannica: Genel Kültür Ansiklopedisi. İstanbul: Ana Yayıncılık, 2004.

159

Andsoy, Işıl Işık - Gül, Asiye .“Hemşirelerin Beyin Ölümü ve Bitkisel Hayat Konusundaki Bilgi ve Düşünceleri”. *Bakırköy Tıp Dergisi* 14 (2018), 1-7.

Apaydın, Yunus vd.. *İlmihal*. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Araz, Yunus. “İslâm Hukuku Açısından Yap-İşlet-Devret (YİD) Modeli”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 14/3 (2020), 1177-1198.

Arda, Erhan. *Ekonomi Sözlüğü*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2002.

Arıboğan, Ülke vd. *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. İstanbul: Der Kitabevi, 2017.

Ârif, Ali Ârif. “Taşıyıcı Anne veya Kiralanmış Rahim İslâmî Bir Bakış”. çev. Esra Rahat Özer, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 17 (2011), 389-414.

Arkonaç, Oğuz. *Açıklamalı Psikiyatri Sözlüğü*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 1999.

Asafkan, Kenan. *Türkçe İzahlı Malî, Ticarî, Sinaî, Ziraî, Sigorta, Muhasebe Terimleri Lugatı*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1966.

Ayan, Buğra. *Dijital Varlık Sözlüğü*. İstanbul: Sahi Kitap, 2021.

Aydın, Celal. *Lise Coğrafya*. Ankara: Doğan Yayıncılık, ty.

Aypek, Nevzat vd.. *Ekonomik Terimler Sözlüğü*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2019.

Bağdatlı, Selahattin. *Hukuk Sözlüğü*. İstanbul: Der Yayınları, 1997.

160 Bardakoğlu, Ali. “Anayasa” *İslâm’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.

Bardakoğlu, Ali. “Vadeli Satış” *İslâm’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.

Bayındır, Abdülaziz. “Temkin Süresi” *İslâm’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.

Bayındır, Abdülaziz. *Ticaret ve Faiz*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı, 2007.

Bayraktar, Ahmet. “İntiharın Fıkhi -Psikopatolojik Boyutları ve Vaka Sunumu”, *Eskiye*, 36 (2018), 53-72.

Beşkardeşler, Halil. *Türkiye ve Dünyada Risk Sermayesi*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Bilge, Necip. *Hukuk Başlangıcı*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1995.

- Bolay, Süleyman Hayri. *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2009.
- Boran, Mustafa. "Tütün/Sigara ve Kât Gibi Zararlı Maddelerin Dini Hükmü". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 29 (Nisan 2017), 425-455.
- Bozkurt, Ömer- Ergun, Turgay. *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. ed. Seriya Sezen. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 2014.
- Cıvız, Yunus Naci. "İslâm Hukukunda İstihlâk ve Hükümleri". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 5/9 (2015), 225-248.
- Çağbayır, Yaşar. *Ötüken Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.
- Çağrı, Mustafa. "Siyaset" *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Çakır, Mustafa. "Hizmet Finansmanında Zimmette Kiralama Modeli ve Fıkhî Temelleri". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 34 (Ekim 2019), 289-320.
- Çeker, Orhan. *Fetvalarım I*. Konya: Damla Ofset, 2014.
- Çolak, Ö. Faruk. *Para-Banka Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi, 1987.
- Dağ, Mehmet-Çelik, Muhammet. "Yatırım Teşvikleri Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme". *B.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/2 (Aralık 2018), 863-875.
- Dağcı, Şamil. *İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fıiller*. Ankara: DİB Yayınları, 1996.
- Dalgın, Nihat. *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular 2*. Samsun: Etüt Yayınları, 2010.

- Daş, Ayşegül İyileşen. *Lazer Epilasyonda Alexandrite İle Alexandrite Nd:YAG Kombine Tedavilerinin Karşılaştırılması*. G.Ü., Tıp Fakültesi, Uzm. Tezi, 2017.
- Demir, Ömer-Acar, Mustafa. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1992.
- Demirci, Kürşat. "Nevruz". *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar. Ankara: DİB Yayınları, 2018.
- Doğanay, Ümit. *Hükmî Şahıslar*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1971.
- Döndüren, Hamdi. *İslâmî Ölçülerle Ticaret Rehberi*. İstanbul: Kampanya Kitapları, 2014.
- Duman, Soner. *Günümüz Fıkıh Problemleri*. İstanbul: Beka Yayıncılık, 2018.
- Dumlu, Emrullah. "Fıkıhî Açından Altın Hesabı". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 20 (Ekim 2012), 237-266.
- Ebû Dâvûd, Süleyman. *Sünen-i Ebû Dâvûd Tercüme ve Şerhi*. çev. N. Yeniel, H. Kayapınar. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987.
- Er, İzzet. "İrkçılık", *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Erbay, Celal. *İslâm Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*. İstanbul, İFAV Yayınları, 1999.
- Erdoğan, Süleyman. *Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Gıda Güvenliği*. Ankara: Hayat Yayınları, 2014.
- Ertan, Eyüp. "Demansın Fıkıhî Boyutları". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 38 (Ekim 2021), 39-69.

Feyzioğlu, Feyzi N. vd. *Eşya Hukuku Dersleri*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1968.

Görmüş, Şakir vd. ed. *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*. İstanbul: TKBB Yayınları, 2019.

Gültekin, Fatih. *Fark Etmeden Yediklerimiz A'dan Z'ye Gıda Katkı Maddeleri*. İstanbul: Server Yayınları, 2021.

Günay, Hacı Mehmet. "Gizli Evlilik, Misyâr Nikâhı ve Tescil Edilmeyen Nikâhlar". *Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı V*: Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. 2012.

Güriz, Adnan. *Hukuk Başlangıcı*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013.

Hacak, Hasan. "İrtifak". *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.

Hançerlioğlu, Orhan. *Ekonomi Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986.

Hasenî, Ahmed. *İslâm'da Para*, çev. Adem Esen. İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.

Heyet. *Tıp ve Sağlıkla İlgili Fetvalar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.

İleri, Suphi Nuri. *Güçler Arası Hukuk*. İstanbul: Bozkurt Basımevi, 1936.

Kacır, Temel. "Bir Finansman Yöntemi Olarak İsticrâr Akdi". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (Ekim 2017), 273-297.

Karadâvî, Yusuf. *İslâm Hukuku Evrensellik-Süreklilik*, çev. Yusuf Işıcık-Ahmet Yaman. İstanbul: Marifet Yayınları, 1997.

Karakaya, İskender. *Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar*,

ed. M. Seyfettin Erol- Muharrem Ekşi. Ankara, Akçağ Yayınları, 2020.

Karaman, Hayreddin. *Hayatımızdaki İslâm*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2016.

Karaman, Hayreddin. *İslâm Hukukunda İctihad*. İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları.

Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu, 2021-2025. TKBB Yayınları.

Keskin, Yusuf Ziya. "Poligamiyi Dörtle Sınırlayan Âyet ve Hadislerin Tahlili". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2000), 5-26.

Kirman, Mehmet Ali. *Din Sosyolojisi Sözlüğü*. Adana: Karahan Kitabevi, 2016.

164 Kocatürk, Utkan. *Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1991.

Kocatürk, Utkan. *Tıp Terimleri El Sözlüğü*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1989.

Köksal, İsmail. "Uygulamadaki Resmî ve Dinî Nikâhların Fıkhi Yönü". *Bilimname* 7/16 (2009), 25-42.

Küçüköner, Erdoğan. "Günümüzde Helâl Gıda". *Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı IV*, Ankara: DİB Yayınları, 2011.

Medicana: Genel Sağlık Ansiklopedisi. İstanbul: Ana Yayıncılık, 1993.

MEGEP. *Güzellik ve Saç Bakım Hizmetleri Epilasyon*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2008.

MEGEP. *Aile ve Tüketici Hizmetleri Uyuşturucu ve Uyarıcı Maddelerden Korunma*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2011.

- MEGEP. *Aile ve Tüketici Hizmetleri Alkol Bağımlılığından Korunma*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2011.
- MEGEP. *Aile ve Tüketici Hizmetleri Besin Saklama*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2011.
- MEGEP. *Pazarlama ve Perakende Tüketici Hakları II*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2011.
- MEGEP. *Meslekî Gelişim Çevre Koruma*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2014.
- Menekşe, Ömer. “İslâm Hukukunda Alzheimer Hastalığının Eda Ehliyeti Üzerindeki Etkileri”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 27 (Nisan 2016), 147-181.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed. *Sünen*, thk. Abdulfettah Ebû Gudde. Halep: Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, 1986.
- Okka, Osman- Kazak, Hasan. *İslâmî Finansal Yönetim*. Ankara: Nobel yayınları, 2021.
- Okur, Kâşif Hamdi. *Fetvada Dil ve Üslup*. Ankara: Ay Yayınları, 2018.
- Onur, Mehmet. “Sanal (Kripto) Para Birimlerinin İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2021), 289-310.
- Otuzoğlu, Cengiz. *E-Ticaret ve E-Ticarete İlişkin Yasal Düzenlemeler Muhasebeleştirilmesi ve TFRS 15 Kapsamında İncelenmesi*. Ankara: Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Öney, Ayhan. *İktisadî ve Ticarî Terimler Sözlüğü*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1978.
- Özdemir, Ahmet “Kamerî Ayların Tespitindeki İhtilafın

Sebepleri ve Çözüm Önerileri". *Çukurova İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/1 (2010), 195-206.

Özdemir, Ahmet. *Fıkhî Kurallar Işığında Kamu Yönetimi*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2023.

Özdemir, Ahmet. "Tarihî Şartlar Özelinde Beyan Edilen İctihadların İftâ Kaynağı Olarak Kullanması Problemi". *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9/2 (Aralık 2023), 1543-1562.

Öztan, Bilge. *Medeni Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1997.

Pabuççu, Köksal. *Biyolojik Terör*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2003.

166 Pirinççi, Ayşe Esra. "Yeni Dünya Düzeninde Sanal Para Bitcoin'in Değerlendirilmesi". *International Journal of Economics Politics Humanities and Social Sciences* 1/1 (2018), 45-52.

Samar, Mahmut. "Fıkhî Açından Altın Tahvili ve Altına Dayalı Kira Sertifikası İhracı". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 33 (Nisan 2019), 307-336.

Sancak, Ethem. *Sermaye Piyasası Sözlüğü*. İstanbul: Scala Yayıncılık, 2014.

Sarıeyyüpoğlu Mustafa vd.. *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

Seyrek, Ahmet Murat, *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Yediveren Yayınları, 2020.

Seyyar, Ali. *Sosyal Siyaset Terimleri: (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Beta Basım Yayım, 2002.

Sürücü, Özlem Altunöz vd.. "İslâmî Hassasiyetler Çerçevesinde Helâl Turizm Uygulamalarına İlişkin

Bir Değerlendirme; Helâl Oteller". 1. *International Halal Tourism Congress Proceedings Books*, Alanya: 2017.

Şafak, Ali. *Hukuk Terimleri Sözlüğü*. Ankara, Rehber Yayıncılık, 1993.

Şimşek, Ayşe. "İslâm Hukuku Açısından Taşıyıcı Annelikte Meşrûiyet Tartışmaları". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 24 (Ekim 2014), 241-266.

Şimşek, Murat. "Helal Belgelendirme ve SMIIC Standardı". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (Ekim 2013), 19-44.

Tekin, Mustafa. "Batı'da Sekülerlik ve Türkiye Müslümanlığının Seküler İçerimleri". *İnsan ve Toplum Dergisi* 2/4 (2012), 181-204.

Tekin, Mustafa. *Din Sosyolojisinin 200'ü*. Ankara: Otto Yayınları, 2019.

Tekinay, Selahattin Sulhi vd.. *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1993.

Turan, M. Fatih. "Fıkhî Açıdan Otopsi". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 23 (Nisan 2014), 271-296.

Turay, Fatih. *Finansal Açıdan İslâm Borçlar Hukuku*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2019.

Türet, Şevket Serdar vd.. *Kozmetik Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Fono Yayınları, 2003.

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: TÜBA, 2019.

Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025, İstanbul: TKBB Yayınları, 2015.

Türkiye'de Katılım Bankacılığı El Kitabı. İstanbul: TKBB Yayınları, 2021.

Uyanık, Memet Zeki. “Bankaların Memur, İşçi ve Emeklilere Verdiği Maaş Promosyonlarının Fıkî Durumu”. *Marife: Dinî Araştırmalar Dergisi* 18/2 (2018), 633-650.

Yaman, Ahmet. “İslâm Hukuku Açısından Organ Nakli ve Beyin Ölümü”, *Tıp, Etik, Din, Sosyoloji ve Hukuk Bağlamında Organ Nakli Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (09 Mayıs 2014), 26-36.

Yaman, Ahmet. “Klonlama ya da Genetik Kopyalamaya İslâm Hukuku Açısından Bir Yaklaşım”. *Diyanet İlmi Dergi* 34/2 (1998), 21-42.

Yaran, Rahmi. *İslâm Hukukunda Borcun Gecikmesi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.

Yayla, Atilla. *Siyasî Düşünce Sözlüğü*. Ankara: Adres Yayınları, 2003.

İnternet Kaynakları:

<http://modernekonomi.com> 05.06.2023.

<https://acikders.ankara.edu.tr> 08.02.2024.

<https://borsaistanbul.com> 18.08.2023.

<https://katilimsozluk.tkbb.org.tr> 02.06.2023.

<https://kurul.diyanet.gov.tr> 24.10.2023.

<https://sozluk.adalet.gov.tr> 03.11.2023.

<https://tkbbdanismakurulu.org.tr> 02.06.2023.

<https://www.aile.gov.tr> 28.08.2023

<https://www.hak.gov.tr> 24.08.2023.

<https://www.hangikredi.com> 24.10.2023.

- <https://www.labmedya.com> 08.02.2024.
- <https://www.medicana.com.tr> 19.01.2024.
- <https://www.memorial.com.tr> 24.08.2023.
- <https://www.mevzuat.gov.tr> 07.11.2023.
- <https://www.resmigazete.gov.tr> 07.11.2023.
- <https://www.saglikturizmkonseyi.org> 23.08.2023.
- <https://www.tcmb.gov.tr> 20.10.2023.
- <https://www.tkbb.org.tr> 02.06.2023.
- <https://www.tmsf.org.tr> 19.01.2024.
- <https://www.turkiyesigorta.com.tr> 23.08.2023
- <https://www.turkpatent.gov.tr> 28.08.2023.
- <https://www.worldhalalcouncil.com> 23.02.2024.

